

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

VIKTORIJA SINKEVIČIŪTĖ
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS MAGISTRATŪROS IŠTĚSTINĖS
STUDIJS

TĖVŲ TAIKOMOS PREVENCINĖS PRIEMONĖS PRIEŠ VAIKŲ
PATIRIAMĄ SMURTĄ VIRTUALIOJE ERDVĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: *Doc. dr. Brigita Kairienė*

Vilnius, 2017

TURINYS

SĄVOKOS	3
ĮVADAS	4
1. SMURTAS PRIEŠ VAIKUS VIRTUALIOJE ERDVĖJE.....	8
1.1 Smurto samprata ir rūšys	8
1.2 Smurto virtualioje erdvėje raiška ir paplitimas.....	12
1.3 Veiksniai darantys įtaką smurtui virtualioje erdvėje	18
2. SMURTO VIRTUALIOJE ERDVĖJE PREVENCIJOS ASPEKTAI.....	24
2.1 Prevencijos samprata ir rūšys	24
2.2 Tėvų prevencinės galimybės prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje.....	26
2.3 Vaiko teisė į privatumą	32
3. TYRIMO METODOLOGIJA IR ORGANIZAVIMAS	34
3.1 Tyrimo metodologija	34
3.2 Tyrimo dalyviai ir organizavimas.....	36
3.3 Tyrimo instrumentas	36
4. TĖVŲ TAIKOMŲ PREVENCINIŲ PRIEMONIŲ PRIEŠ VAIKŲ PATIRIAMĄ SMURTĄ VIRTUALIOJE ERDVĖJE TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ	38
4.1 Respondentų demografinių duomenų analizė.....	38
4.2 Tėvų žinios apie grėsmes virtualioje erdvėje.....	39
4.3 Tėvų nuomonė apie daromą įtaką saugiam vaikų interneto vartojimui.....	45
4.4 Tėvų taikomos prevencinės priemonės smurto internetinėje erdvėje kontrolei.....	47
4.5 Tėvų taikomų prevencinių priemonių prieš smurtą virtualioje erdvėje ir patiriamo smurto tikimybės sąsajos	51
IŠVADOS.....	61
REKOMENDACIJOS	64
NAUDOTI ŠALTINIAI	65
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70
PRIEDAI	71

SAVOKOS

Vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip (Žin., 1996, Nr. 33-807).

Virtuali erdvė, tai sritis, kuriai būdingas informacijos laikymas, modifikavimas, socialinė sąveika ir kiti veiksmai, atliekami informacinių ir tinklo technologijų pagalba (Wood ir Smith, 2005).

Socialinis tinklas, tai interaktyvi interneto struktūra (internetu svetainė), vienijanti tam tikrą bendrų interesų turinčią narių grupę, kuri ir kuria konkrečios svetainės turinį, ir virtualiai bendrauja tarpusavyje, automatizuotomis konkrečios svetainės priemonėmis (Rutkauskienė ir Gudonienė, 2010)

Virtuali bendruomenė, tai žmonių grupė, kuri turi arba neturi galimybių susitikti akis į akį, kuri keičiasi žodžiais ir idėjomis tarpininkaujant kompiuteriniai skelbimų lentai bei tinklams (Kirkpatrick, 2010).

Delikventinis elgesys, tai vaikų nusikalstamų veikų ir kitų socialiai nepageidautino elgesio formų paplitimas (Nikartas, Ūselė, Zaksaitė, Žukauskaitė ir Žėkas, 2013).

ĮVADAS

„Žiaurus elgesys, kankinimai ir kitokie smurtiniai veiksmai yra uždrausti svarbiausiais žmogaus teisių apsaugai skirtais tarptautiniais dokumentais, tačiau žiaurus elgesys ir kitoks smurtas su vaikais išlieka aktuali socialinė problema“ (Grinevičiūtė, 2016, p. 4). „Smurto raiškos stebėseną rodo, kad į smurto aplinką vis dažniau patenka vaikai“ (Malinauskienė, 2011, p. 230). Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programos patvirtinimo“ pažymima, kad problemą sunkina ir tai, kad smurtas plinta internetu, mobiliaisiais telefonais, kurie progresuoja kur kas sparčiau, nei spėjama sukurti smurto prevencijos priemonės“ (Žin., 2008, Nr. 51-1892). Plintant interneto vartojimui, atveriamos įvairiausių interesų tenkinimo galimybės, tačiau sudaromos prielaidos ir įvairiausioms grėsmėms (Ruškus, Žvirdauskas ir Kačenauskaitė, 2010). „Internetas pagrįstai laikomas patogiu ir paprastu naudotis bendravimo ir saviraiškos forma, priemone, padedančia vaikams mokytis, gauti žinių, komunikuoti, tačiau akivaizdu, kad pasaulinis kompiuterių tinklas kelia grėsmes vaikų saugumui ir pilnavertės asmenybės formavimuisi“ (Bereikienė, Vašcova, 2011, p. 47). G. Žibėnienės ir D. Brasienės (2013) nuomone, žalingo turinio internete reguliavimas yra opi informacinės visuomenės plėtros problema, todėl svarbu kalbėti, kaip saugiai naudotis internetu, tirti, kokia vaikų nuomonė apie naudojimąsi internetu, ką jie mano apie patiriamas grėsmes, aptarti būdus, kaip atpažinti ir kaip apsaugoti vaiką nuo internete patiriamų grėsmių.

Grėsmių internete didėjimą lemia išaugęs interneto vartojimas. Svarbu pažymėti, kad interneto vartojimo tendencija pastaraisiais metais Lietuvoje didėja. Lietuvos statistikos departamento duomenimis interneto vartojimas skirtingais tikslais, tarp 16-74 metų amžiaus vartotojų, sparčiai didėjo: siuntė / gavo elektroninius laiškus: 2011 m. 56,2 proc. – 2016 m. 68,9 proc.; skambino naudodamiesi internetu, vaizdo konferencijos: 2011 m. 42,9 proc. – 2016 m. 51,6 proc., bendravo socialiniuose tinkluose: 2011 m. 35,4 proc. - 2016 m. 50,3 proc. (Informacinės technologijos namų ūkiuose. Gyventojų naudojimosi internetu tikslai 2011-2016 m., 2017). Taip pat pastebima, kad iš interneto vartojimo tikslų 2011 m. - 2016 m. sumažėjo tik viena sritis, tai mokymasis internetu (studijos, kursai bet kokia tema). Pagal Lietuvos statistikos departamento pateiktus duomenis matoma, kad išaugo Lietuvos namų ūkių, turinčių internetinę prieigą skaičius: 2011 m. internetinę prieigą turėjo 60,1 proc., o 2016 m. 71,7 proc. (Informacinės technologijos namų ūkiuose. Namų ūkiai, turintys asmeninį kompiuterį, interneto prieigą 2007-2016 m., 2017). Atliktų tarptautinių, tyrimų 25-iose Europos šalyse, rezultatai taip pat atskleidžia

išaugusį interneto vartojimą, ypač tarp vaikų: 93 proc. 9-16 m. amžiaus vaikų naudojami internetu bent kartą per savaitę, 60 proc. šio amžiaus vaikų internetu naudojami beveik kiekvieną dieną (Livingstone, Haddon, Görzig, Ólafsson, 2011). Šio tyrimo rezultatai rodo, kad vidutinis pradedančiųjų naudotis internetu amžius yra 9-eri metai. Tyrime išskiriami 9-16 m. vaikų interneto vartojimo tikslai: namų darbams 85 proc., žaidimams 83 proc., video klipų peržiūrai 76 proc., susirašinėjimui 62 proc., vaizdų komentavimui 39 proc., internetinei kamerai 31 proc. ir kt. (Livingstone, Haddon, Görzig, Ólafsson, 2011). Iš pateiktų duomenų, pastebima, kad internetas tampa neatsiejama žmogaus kasdieninės veiklos dalis, augant interneto vartojimui auga ir potenciali grėsmė nukentėti. Pateikti duomenys taip pat rodo, kad dauguma vaikų yra aktyvūs interneto naudotojai, todėl svarbu juos apsaugoti nuo galimo neigiamo interneto poveikio.

Valstybės, ratifikavusios 1989 m. Jungtinių tautų Vaiko teisių konvenciją (Žin., 1995-07-21, Nr. 60-1501) (toliau tekste konvencija), tarp jų ir Lietuva, vaiko teisių apsaugą įgyvendina vadovaujantis konvencijoje įtvirtintais principais. Konvencijos 17 str. išskiriama svarba, siekti formuoti principus, padedančius apginti vaiką nuo jo gerovei kenkiančios informacijos ir medžiagos (Žin., 1995-07-21, Nr. 60-1501). Atsižvelgiant į šį bei visus kitus konvencijoje įtvirtintus principus, valstybės siekia apsaugoti vaikus nuo galimų ir apginti nuo esamų grėsmių. Tam, kad būtų įgyvendinami konvencijoje įtvirtinti vaiko teisių apsaugos principai, sukurtos nacionalinio lygmens teisinės bazės, numatančios įgyvendinimo priemonės ir instrumentus. Šiais laikais ryškėja smurto prieš vaikus apraiška virtualioje erdvėje. G. Žibėnienės ir D. Brasienės (2013) išskiriamos pagrindinės grėsmės internete yra elektroninės patyčios, priekabiavimai, grasinimai, viliojimai, siekiant seksualiai išnaudoti, asmeninės informacijos paviešinimas, platinimas ir nusavinimas, žalingas ir neteisėtas interneto turinys ir pan. Nors valstybės siekia užtikrinti vaiko teisių apsaugą - smurtas virtualioje erdvėje plinta, didėja jo mastai. Valstybinės taikomos apsaugos priemonės turi per mažai galimybių užtikrinti vaikų apsaugą nuo smurto virtualioje erdvėje, dėl internetu plintančio smurto specifiškumo. "N. Willard (2007) teigia, kad daugybė priemonių ir rekomendacijų, kurios diegiamos praktikoje, yra neveiklios ir neveiksmingos" (Ruškus, Žvirdauskas, Kačėnaitė, 2010, p. 77). Ryškėja tėvų vaidmens sąsajos su saugiu vaiko dalyvavimu virtualioje erdvėje.

Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse (toliau tekste Civilinis kodeksas) pažymima, kad tėvų teisė ir pareiga yra dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę, sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui

visuomenėje (Žin., 2000, Nr. 74-2262). Taip pat Civiliniame kodekse išskiriama tėvų pareiga sudaryti palankias sąlygas vaiko vystymuisi, taigi tėvų pareiga apsaugoti vaikus nuo galimų grėsmių emocinei, psichologinei bei fizinei sveikatai. Vaikų rizika nukentėti sietina su vaiko individualiais aspektais. Pasak G. Navaičio (1998), šeima yra pirmas ir pagrindinis vaiko raidos veiksnys apsprendžiantis vaiko asmenybės tapsmą. Potenciali grėsmė vaikui nukentėti nuo smurto virtualioje erdvėje, ar pačiam tapti smurtautojui priklauso ne tik nuo aplinkos veiksnių, bet ir nuo asmeninių savybių, vaikų ir tėvų santykių, tėvų auklėjimo bei ugdymo metodų, tėvų taikomų prevencinių priemonių. Galima teigti, kad stebint didėjančias interneto vartojimo tendencijas, didėjant smurto virtualioje erdvėje paplitimui, ypatingai svarbus tėvų vaidmuo siekiant apsaugoti vaikus nuo grėsmių.

Smurto virtualioje erdvėje tema domėjosi Lietuvos bei kitų Europos šalių mokslininkai. Kalbant apie užsienio autorius, būtina išskirti S. Livingstone, L. Haddon, A. Görzig, K. Ólafsson (2011). Šie autoriai analizavo, kokios Europos šalių vaikams rizikos kyla naudojantis internetu. M. A. Lauri, J. Borg, L. Farrugia (2015) tyrė vaikų interneto naudojimą bei tėvų suvokimą apie jų vaikų naudojimosi internetu patirtį. E. Staksrud, S. Livingstone (2009) domėjosi ne tik kokios rizikos kyla vaikams internete, bet ir vaikų elgesį internetinėje erdvėje. Lietuvoje yra taip pat nemažai autorių, kurie analizavo, kokios grėsmės kyla vaikams naudojantis internetu, kokie veiksniai daro įtaką smurto plitimui, bei domėjosi kokios smurto virtualioje erdvėje formos yra paplitę. D. Bereikienė, Ž. Vašcova, (2011) atliko tyrimą, kuriame siekė išsiaiškinti interneto keliamas grėsmes bei vaiko teisę į asmeninį gyvenimą, bendravimo ir susirašinėjimo slaptumą. R. Gedutienė, R. Šimulionienė, R. Čepienė, M. Rugevičius (2012) atliko tyrimą, kurio tikslas - atskleisti penktų-aštuntų klasių moksleivių elektroninių patyčių patirtį ir sąsajas su tradicinėmis patyčiomis. Šių autorių atliktas tyrimas atskleidė, kad dažnai elektronines patyčias patiriantys vaikai taip pat yra nukentėję nuo patyčių realiame gyvenime. Paauglių rizikingo elgesio internete veiksnius tyrė R. Jokubaitė (2014). Ši autorė atliko tyrimą, kuris leido išskirti vaikų rizikingui elgesiui darančius įtaką veiksnius, bei išskyrė paauglių rizikingą elgesį mažinančius veiksnius. Taip pat svarbu paminėti, J. Ruškaus, V. Kačenauskaitės, D. Žvirdausko atliktą tyrimą (2010), kurio tikslas buvo nustatyti viktimizacijos, vartojant internetą, prielaidas atskleidžiant moksleivių suvokimą apie interneto vartojimo grėsmes. Teorinėje dalyje pateikiama daugiau informacijos apie šių bei kitų autorių mokslinius tyrimus. Tačiau tėvų taikomos prevencijos priemonės, prieš vaikų patiriamą smurtą, plačiai neanalizuojamos. Mokslininkų

darbuose išskiriamas šeimos veiksnys, smurto raiškiai internete, bei tėvų vaidmuo, siekiant saugaus vaiko dalyvavimo virtualioje erdvėje.

Tyrimo objektas – tėvų taikomos prevencinės priemonės prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje.

Tyrimo hipotezė – tikėtina, kad tėvai, kurie mano, jog jų vaikams rizika patirti smurtą virtualioje erdvėje yra didelė, taiko daugiau ir įvairesnių prevencinių priemonių.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kokias prevencines priemones taiko tėvai prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Taikant mokslinės literatūros analizę, pateikti vaikų patiriamo smurto virtualioje erdvėje teorinius aspektus - sampratą, raišką ir paplitimą.

2. Taikant mokslinės literatūros analizę, išnagrinėti veiksnius, kurie daro poveikį vaikų smurto virtualioje erdvėje patyrimui.

3. Taikant mokslinės literatūros analizę, nustatyti kokias prevencines priemones taiko tėvai, siekdami užtikrinti saugų vaikų dalyvavimą virtualioje erdvėje.

4. Atlikus tyrimą, atskleisti tėvų turimas žinias apie jų vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje ir dažniausiai taikomas prevencines priemones.

5. Atlikus tyrimą, išsiaiškinti tėvų taikomų prevencinių priemonių prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje sąsajas su turimomis žiniomis apie grėsmes virtualioje erdvėje.

6. Atlikus tyrimą, ištirti vaikų patiriamo smurto virtualioje erdvėje sąsajas su tėvų taikomomis prevencinėmis priemonėmis.

Tyrimo metodai:

1. Teorinė apžvalga. Mokslinio tyrimo teorinėje dalyje pateikiama mokslinės literatūros analizė - naudota užsienio ir Lietuvos autorių mokslinė literatūra, straipsniai mokslo žurnaluose.

2. Empirinis tyrimas. Empirinio tyrimo atlikimui taikyta standartizuota apklausa, sudaryta autorės, vadovaujantis teoriniais šaltiniais. Gautiems tyrimo rezultatams apdoroti buvo naudojama statistinė duomenų analizė, pritaikius SPSS 15.0 ir Excel programas.

3. Analitinis. Apklausos metu gautų duomenų analizė, hipotezės tikrinimas. Atlikus analizę pateikiamos rekomendacijos bei išvados.

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo tėvai, auginantys 11-13 metų amžiaus vaikus. Vaikų amžiaus grupės pasirinkimas grindžiamas tuo, kad šio amžiaus vaikai išgyvena ankstyvosios paauglystės laikotarpį.

1. SMURTAS PRIEŠ VAIKUS VIRTUALIOJE ERDVĖJE

Šiame darbe pirmas poskyris yra skirtas atskleisti smurto sampratą ir rūšys. Smurto sampratos analizėje apžvelgiama fizinio, emocinio, psichologinio, seksualinio smurto rūšys. Suvokus smurto sampratą bei rūšis bus galima geriau suprasti smurto virtualioje erdvėje reiškinių. „Smurtas prieš vaikus ir tarp vaikų – viena aktualiausių pastarojo meto ugdymo realybės problemų, kuri pasireiškia šeimoje, mokykloje, visuomenėje“ (Malinauskienė, 2011, p. 229). Apžvelgus pačio smurto reiškinių, toliau analizuojama smurto virtualioje erdvėje raiška ir paplitimas. Analizuojamos elektroninių patyčių, žalingo turinio informacijos, seksualinio pobūdžio grėsmės vaikams virtualioje erdvėje. Smurto virtualioje erdvėje prieš vaikus reiškinių analizė svarbi tuo, kad tai leis geriau suprasti, su kokiomis rizikomis vaikai susiduria naudodamiesi interneto teikiamomis galimybėmis.

1.1 Smurto samprata ir rūšys

„Smurtas dažnai traktuojamas kaip neišvengiama žmogaus gyvenimo dalis. Nepaisant to, kad įvairios prievartos rūšys žmoniją lydi visais laikais, mes neturime su tuo taikytis, kaip su neišvengiama žmonijos egzistavimo dalimi. Smurto pasekmės žmonių sveikatai, taip pat šeimos, visuomenės, visos šalies gerovei skatina domėtis šia problema, ieškoti jos priežasčių ir jas šalinti. Kylant žmonių išsilavinimo lygiui, socialinei gerovei, didėja nepakantumas smurtui“ (Narkauskaitė ir Krupskienė, p. 3).

Smurto sąvoką skirtingi autoriai traktuoja skirtingai, nes šis reiškinys nėra vienalypis, todėl svarbu aiškiai apibrėžti kriterijus, kurie leistų identifikuoti smurto reiškinių. J. Gilligan (2007) teigimu, tyrėjai smurtą apibūdina kaip fizinės ar emocinės kančias, sužalojimus panaudojant jėgą, turint tikslą ką nors fiziškai ar psichologiškai paveikti, prievartinis žmogaus laisvės suvaržymas, veikiantis normalią egzistenciją, o jo paties nuomone, tai visuomenės sveikatos priežiūros sistemos ir profilaktinės medicinos problema. Kaip teigia autoriai V. Kučinskas ir R. Kučinskienė (2000), smurtas, tai vieno žmogaus ar žmonių grupės, prievartos veiksmas nukreiptas prieš kitą žmogų ar žmonių grupę, iš to turint kokios nors naudos ar pasitenkinimo, turint tikslą priversti savo auką kentėti ir įgyti galią jos atžvilgiu. „Apibendrinant galima sakyti, kad smurtas yra elgesys, kuris nukreiptas prieš kitą žmogų, siekiant jam sukelti diskomfortą, skausmą arba padaryti kokią nors kitą žalą“ (Bukšnytė, Kitrys, 2008, p. 60).

Vadovaujantis pateiktų mokslininkų nuomone, matoma, kad smurto sąvoka yra labai plati, tačiau turi bendrą požymį, tai žalingą poveikį sukeliantis veiksmas nukreiptas prieš žmogų.

Mokslininkų darbuose smurtas dar įvardinamas kaip agresija. „Agresija – aktyviais veiksmais arba jų neveiklumu pasireiškiantis siekimas pakenkti kitam žmogui“ (Legkauskas, 2008, p. 382). „Agresija yra ir veiksmai, įskaitant ir grasinimus, kurie gali būti priežastis patirti žalą“ (Kairienė, 2013, p. 14). Etologas K. Lorenzas (1967) manė, kad agresiją galima aiškinti kaip prigimtinių instinktą, kurio paskirtis yra sietina su gyvenamosios vietos bei išlikimo išteklių gynyba. Anot A. Bunduros (1983), žmogus agresyvaus elgesio išmoksta stebėdamas kitų elgesį, todėl, aiškinant agresijos mechanizmus, galima išskirti agresiją skatinančius ir agresiją reguliuojančius veiksnus. V. Legkausko (2008) išskiriami agresiją skatinantis veiksniai, tai praeities patirtys (pvz. išmokstama iš tėvų), neigiami pavyzdžiai visuomenėje (pvz. išmokstama iš bendra klasių) ir vaizdiniai (pvz. televizija). V. Legkausko (2008) išskiriami pagrindiniai agresiją reguliuojantys veiksniai yra agresyvaus elgesio pasekmių pobūdis ir galimybė pateisinti agresyvų elgesį. „Bet kokia nauda, kurią gauna agresyviai besielgiantis žmogus, skatina jį tą elgesį kartoti“ (Legkauskas, 2008, p. 310). Jo teigimu, tai gali būti ir tiesioginė materialinė nauda, ir socialinė nauda, pasireiškianti kitų žmonių pagarba ir paklusimu agresyviai besielgiančiam žmogui. Mokslininkai tyrinėję agresiją, teigia, kad agresyvaus elgesio priežastimi taip pat gali būti frustracija. „Frustracija – emocija, kylanti tuomet, kai iškilusios nenumatytos kliūtys neleidžia pasiekti pageidaujamo tikslo“ (Legkauskas, 2008, p. 384). Apibendrinant, vadovaujantis šių mokslininkų nuomone, galima daryti prielaidą, kad agresyvaus elgesio instinktas yra įgimtas, kaip išlikimo įrankis, tačiau toks elgesys išsikreipia ir įgauna kitas formas dėl aplinkos veiksnių bei individo atsako į juos. Šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje agresijos reiškinys yra išmokstamas ir skatinamas dėl įgimto instinkto, aplinkos stimulų, socialinių normų bei informacinių priemonių, tokių kaip televizijos žiūrėjimo ir/ar interneto vartojimo.

Smurto prieš vaikus sąvokos aiškinimas išskiriamas iš bendro smurto konteksto ir detalizuojamas atskirai. Smurtas prieš vaikus – visos seksualinės prievartos, apleistumo ar aplaidžios vaiko priežiūros, kitokio jo išnaudojimo fizinės ir (ar) emocinio blogo elgesio, sukeliančio faktinę ar potencialią žalą vaiko sveikatai, išlikimui, raidai ar orumui, formos (Žin., 2011, Nr. 2-81). Kaip teigia R. Prakapas (2001), prievarta prieš vaikus gimdo prievartą prieš visuomenę. Vaikai yra neveiksnūs arba ribotai veiksnūs, todėl jie yra iš dalies arba visiškai priklausomi nuo suaugusiųjų priežiūros. Vaikai patys apsisaugoti nuo smurtinės veiklos

nukreiptos prieš juos dažniausiai nesugeba, o patirti neigiami išgyvenimai atsiliepia tolesniam jų vystymuisi, psichologinei būklei, pasaulėžiūrai. Pasak psichologės A. Kurienės (2010), vaiką žalojantis elgesys apima visas smurto prieš vaikus iki 18 metų rūšis – fizinį smurtą, seksualinį smurtą ir išnaudojimą, psichologinę prievartą, nepriežiūrą ir apleistumą, komercinį ir kitoki išnaudojimą. Toks elgesys suaugusiojo, su kuriuo vaikas susijęs atsakomybės, pasitikėjimo ir galios santykiais, padaro žalą ar sukelia grėsmę vaiko sveikatai, išgyvenimui, raidai ir orumui (Kurienė, 2010, p. 6). Pasak A. Kurienės (2003), smurtas sutrikdo vaiko fizinę sveikatą, intelektinę brandą, jo psichologinį funkcionavimą, socialinius įgūdžius ir gebėjimus. Apibendrinat, galima teigti, kad smurto prieš vaikus sąvoka išskiriama dėl atsiradusių specifinių veiksnių: vaikas yra lengviau pažeidžiamas fiziškai ir psichologiškai, vaikas priklausomas nuo suaugusiųjų, vaikas negali adekvačiai vertinti situacijos. Taigi smurtinė veikla prieš vaikus gali būti nukreipta dėl suaugusiųjų veiklos arba neveiklumo, taip pat dažnai patys vaikai smurtauja vienas kito atžvilgiu.

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintoje „Dėl smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011- 2015 programoje smurtas prieš vaikus įvardijamas kaip – visos seksualinės prievartos, apleistumo ir aplaidžios vaiko priežiūros, kitokio jo išnaudojimo fizinės ir (ar) emocinio blogo elgesio, sukeliančio faktinę ar potencialią žalą vaiko sveikatai, išlikimui, raidai, orumui, formos (Žin., 2011-01-06, Nr. 2-81). Šioje programoje išskiriamos trys pagrindinės smurto prieš vaikus formos:

- „Fizinis smurtas prieš vaikus – faktinę ar potencialią fizinę žalą vaiko sveikatai sukeliantys veiksmai, sąveikos (ar jos nebuvimo) su vaiku metu (pagal Pasaulio sveikatos organizaciją (toliau vadinama – PSO). Fizinio smurto veiksnių pobūdis gali būti įvairus: smūgiai, mušimas, žalojimas ir kitoks poveikis vaiko kūno išoriniam paviršiui ir vidaus organams, naudojant fizinę jėgą, šaltąjį ar šaunamąjį ginklą arba kitus daiktus, skysčius, medžiagas ir kita“ (Žin., 2011, Nr. 2-81);

- „Emocinis smurtas prieš vaikus – nuvertinimo, menkinimo, žeminimo, šmeižto, grasinimo, gąsdinimo, atskyrimo, kvailinimo ar kitokie ne fizinio kontakto priešiški elgsenos modeliai, judėjimo laisvę apribojantys veiksmai, sukeliantys ar sudarantys sąlygas sukelti žalą vaiko fizinei, emocinei, psichinei, dvasinei, moralinei ar socialinei sveikatai ir raidai (pagal PSO). Emocinė prievarta gali būti įvairių formų: nuolatinė kritika, šauksmai, patyčios, jausmų nepaisymas, žeminimas ir kita“ (Žin., 2011, Nr. 2-81);

- „Seksualinis smurtas prieš vaikus – vaiko raidos požiūriu priklausomų vaikų įtraukimas į seksualinę veiklą, kuriai jie nesubrendę, kurią nevisiškai suvokia, į kurią nesugeba tinkamai reaguoti, kuri pažeidžia socialinius tabu ir kuria tvirkintojas siekia patenkinti savo seksualinius poreikius ir (ar) gauti su šia veikla susijusį pelną. Seksualinės prievartos formos: seksualiniai santykiai, susiję su prasiskverbimu (vaginaliniai, analiniai, oraliniai santykiai); daiktų kišimas į lytinius organus; vaiko vertimas masturbuotis, glostyti suaugusiojo lytinius organus; vaiko glostymas, masturbavimas, bučiavimas, siekiant seksualiai pasitenkinti; lytinių organų demonstravimas vaikui; kalbėjimas su vaiku seksualinio pobūdžio kalba, nepadorių gestų demonstravimas“ (Žin., 2011, Nr. 2-81).

Svarbu išskirti ir vaikų patiriamą psichologinį smurtą. „Psichologinis smurtas gali reikštis kaip atvirai priešiškas, baudžiantis elgesys, nuolatinis ar ypatingas žodinis smurtavimas (pvz., grasinimai, menkinimas), dėl kurio vaikas kenčia, ar yra reali grėsmė, kad vaikas dėl to turės psichinių, emocinių arba raidos problemų (Trocme, Fallon, MacLaurin ir kt., 2005)“ (Cit pagal Kairienė B., 2008, p. 69). Vaikai, kurie patyrė fizinį, seksualinį, emocinį smurtą, taip pat tapo ir psichologinio smurto aukomis.

Smurtas virtualioje erdvėje mokslinėje literatūroje traktuojamas skirtingai. Dažniausiai, smurtas virtualioje erdvėje aiškinamas išskiriant smurto virtualioje erdvėje rūšis: elektronines patyčias, priekabiavimą, rizikingą elgesį. Pasak M. Mažionienės, R. Povilaičio ir I. Suchodolskos (2012), elektroninės patyčios yra agresyvus ir tyčinis elgesys, kuris vyksta virtualioje erdvėje. Anot J. Ruškaus, V. Kačenauskaitės, D. Žvirdausko (2010), priekabiavimu laikomas elgesys internete: kai interneto vartotojas kviečiamas įsitraukti į seksualinio pobūdžio veiklas ar pokalbius, arba suteikti seksualinio pobūdžio informacijos apie save; kai įtraukiama į ne interneto veiklas, tokias kaip telefoniniai pokalbiai, nepageidaujamas seksualinio pobūdžio medžiagos atidengimas; kai atliekant internetinę paiešką ar siunčiant laiškus atidengiami nuogų žmonių, erotiniai arba pornografiniai, paveikslai; grasinimai, kai jaunuoliui siunčiama žeidžiančiojo pobūdžio medžiaga, internete viešinama medžiaga apie patį jaunuolį. „Bendraja prasme rizikingą elgesį internete galime apibūdinti kaip tam tikrus pavojingus asmens veiksmus ar veiklas virtualiojoje erdvėje, kurie kelia grėsmę interneto vartotojui (Berson IR, Berson MJ. 2005)“ (Cit. pagal U. Paluckaitė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė, 2015, p. 30). Apibendrinant pateiktą autorių nuomonę, galima teigti, kad smurtas virtualioje erdvėje yra emocinio, psichologinio ar seksualinio smurto, patiriamo naudojantis internetu, rūšys. Šiame darbe laikoma, kad smurtas

virtualioje erdvėje – tai žalingas pasekmes sukelianti, seksualinei, fizinei, emocinei ar psichologinei sveikatai veikla, naudojantis internetu.

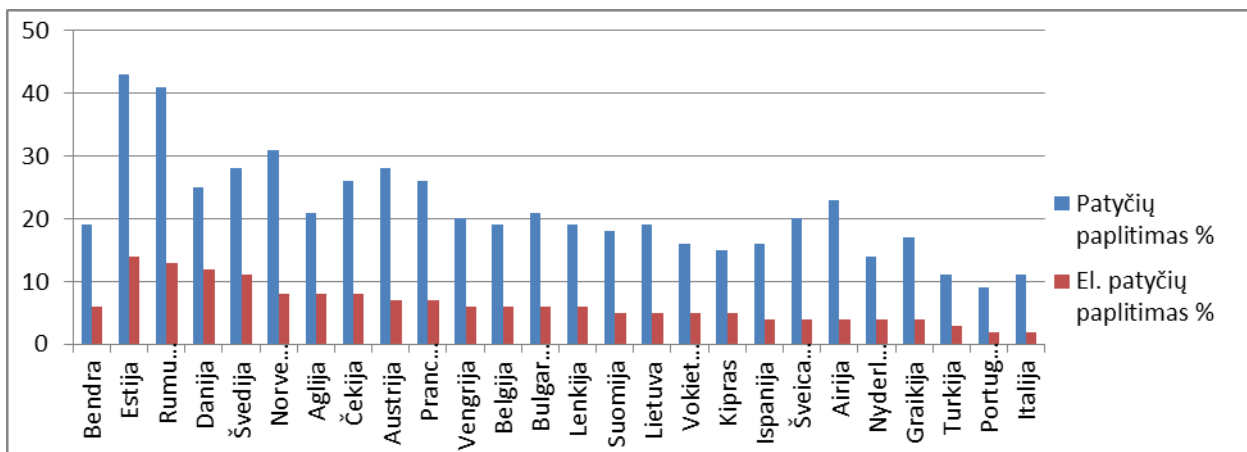
Aibendinant pateiktą informaciją matoma, kad smurto sąvoka aiškinama labai įvairiai skirtinguose šaltiniuose, tačiau visur suvokiama, kad smurtas yra žalinga veikla. Smurto atsiradimo priežastys sietinos su įgimtu agresijos instinktu. Galima išskirti socialinį išmokimą ir aplinkos stimulus, kaip agresijos bei smurto skatinimo veiksnius. Smurtas virtualioje erdvėje, nauja šio amžiaus smurto apraiška, greitai plintanti ir sukelianti neigiamus padarinius. Vaikams susidurti su grėsmėmis virtualioje erdvėje – tikimybė didelė, o tai gali būti vaikų patiro psichologinio, emocinio, seksualinio ir kartais net fizinio smurto priežastimi.

1.2 Smurto virtualioje erdvėje raiška ir paplitimas

Analizuojant smurto internete raišką, būtina išskirti patyčių reiškinių. Nėra tikslaus termino, kuris apibūdina patyčių virtualioje erdvėje reiškinių atspindint visą elgesio įvairovę, būdingą patyčioms. Atsižvelgiant į kitų šalių autorius, patyčios apibūdinamos kaip sistemingas piktnaudžiavimas nuolatinė ir pasikartojančia galia, dominavimu, jomis siekiama gąsdinti, manipuliuoti, arba užgauti kitą (Smith, 2013). Remiantis J. Dawkins (1995), patyčios – tai pasikartojantis tyčinis, neišprovokuotas šiurkštus elgesys, naudojamas vieno ar grupės vaikų, siekiant sukelti kitam vaikui skausmą ar kančią. A. D. Pellegrini ir J. D. Long (2002) patyčių reiškinių apibrėžia kaip sąmoningą agresijos formą, pasireiškiančią išoriškai neprovokuojant. Patyčios elektroninėje erdvėje skiriasi nuo patyčių realiame gyvenime tuo, kad jos plinta daug greičiau, o smurtautojas dažnai lieka neidentifikuotas. „Kaip ir bendravimas internete, elektroninės patyčios savitų bruožų įgyja dėl elektroninės erdvės suteikiamo anonimiškumo ir kontrolės suvokimo“ (R. Gedutienė, R. Šimulionienė, R. Čepienė ir M. Rugevičius, 2012, p. 134). Kaip teigia V. Sniečkus (2013), elektroninių patyčių pasekmės dažnai būna sunkesnės nei vykstančių realiame gyvenime, nes virtualios patyčios greitai plinta, o jų plitimas yra sunkiai kontroliuojamas, todėl elektroninių patyčių prevencijos klausimas tampa vis aktualesnis tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos šalyse. Apibendrinant galima teigti, kad patyčios virtualioje erdvėje daro didesnę žalą, nei patyčios realiame gyvenime, todėl būtina siekti sustabdyti arba bent kiek įmanoma labiau riboti šio reiškinių plitimą, ypač kalbant apie vaikus.

Mokslinėje literatūroje elektroninėmis patyčiomis priskiriamas elgesys apimantį platų veiklos spektrą. Kaip išskiria M. Mažionienė, R. Povilaitis ir I. Suchodolska (2012), elektroninės patyčios tai: įžeidinėjimai virtualioje erdvėje, apsimitimas kitu asmeniu ir kenkimas jo reputacijai, apgaulės būdu išgaunama asmeninė informacija ir paviešinama kitiems, atstūmimas ir nepriėmimas į draugų grupę pokalbių kambariuose ar socialiniuose tinkluose, šmeižimas internete, persekiojimas, smurtinių veiksnių filmavimas ir įkėlimas bei platinimas internete. R. Pilkauskaitė Valickienė, S. Raižienė ir R. Žukauskienė (2009) domėjosi elektroninių patyčių paplitimu tarp Klaipėdos apskrities vyresniųjų klasių moksleivių, jų tyrime elektroninėmis patyčiomis laikomas toks elgesys: žinučių, paveikslėlių, nuotraukų ar vaizdo klipų, kuriuose grasinama, meluojama, juokiamasi siuntimas, taip pat paveikslėlių siuntimas, kurių turinys yra užgaulus, pateikiama nemaloni ar melaginga informacija. Literatūroje priekabiavimas dažnai taip pat priskiriamas elektroninėms patyčioms. Taigi, pagal mokslininkų, nagrinėjusių elektroninių patyčių tematiką, nuomonę, suprantama, kad šis reiškinys yra daugialypis. Elektroninių patyčių terminas apjungia didelę dalį rizikingo, smurtinio elgesio internete sričių.

Patyčių virtualioje erdvėje reiškinys paplitęs tarp išsivysčiusių šalių. To priežastim galima laikyti išplitusių informacinių technologijų vartojimą. Dauguma, išsivysčiusių pasaulio šalių gyventojų yra interneto naudotojai. Remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, net 71,7 proc. šalies namų ūkių turi interneto prieigą namuose (Informacinės technologijos namų ūkiuose. Namų ūkiai, turintys asmeninį kompiuterį, interneto prieiga, 2017). 1 pav. pateikti duomenys atspindi patyčių ir patyčių virtualioje erdvėje paplitimą Europos šalyse.

1 pav. Patyčių paplitimas Europos šalyse (Livingstone S. et al, EU Kids online, 2011).

Šaltinis: Mažionienė M., Povilaitis R., Suchodolska I., 2012, p.4.

Pateikti duomenys leidžia daryti išvadą, kad patyčios virtualioje erdvėje yra paplitęs reiškinys Europos šalyse. Todėl labai svarbu imtis visų įmanomų prevencinių priemonių siekiant apsaugoti vaikus. Pagal pateiktus duomenis patyčių paplitimas realiame gyvenime yra didesnis,

nei virtualioje erdvėje, tokią situaciją lemia tai, kad patyčias užfiksuoti realiame gyvenime yra lengviau. Kiek iš tiesų paplitęs patyčių reiškinys virtualioje erdvėje nustatyti yra labai sudėtinga.

„Yra skiriamos tiesioginės ir netiesioginės elektroninės patyčios. Tiesioginės elektroninės patyčios vyksta, kuomet skriaudėjas pats atakuoja savo auką, o netiesioginės – kai pasitelkia kitus žmones padaryti „juoda“ darbą už jį, o savo prisidėjimo neatskleidžia. Netiesioginėmis elektroninėmis patyčiomis galima pavadinti ir tas situacijas, kuomet skriaudėjas apsimeta kitu asmeniu ir naudoja prisijungimo duomenis be to žmogaus leidimo, tokiu atveju, žmogus gali ir nežinoti, kad yra įsitraukęs į elektronines patyčias“ (M. Mažionienė, R. Povilaitis, ir I. Suchodolska, 2012, p. 5).

G. Žibėnienė ir D. Brasienė (2013) domėjosi mokinių nuomone apie naudojamąsi internetu, internetiniais socialiniais tinklais ir galimai patiriamomis grėsmėmis. Jų atliko tyrimo rezultatai, tik dar labiau patvirtino, kad patyčios, bei kitokios rūšies smurtas virtualioje erdvėje Lietuvoje, yra rimta problema, kelianti susirūpinimą. Jų atlikti tyrimai taip pat, atskleidė, kad net 88,1 proc. apklausoje dalyvavusių mokinių (iš jų 61,31 proc. merginų ir 26,79 proc. vaikinų) mano, jog internete gausu smurto apraiškų, paplitusios elektroninės patyčios. R. Gedutienė, R. Simulionienė, R. Čepienė, ir M. Rugevicius (2012), atliko tyrimą, kuriuo siekė nustatyti jaunesnio amžiaus paauglių patyčių elektroninėje erdvėje patirtį. Jų atlikto tyrimo rezultatai patvirtina, kad Lietuvoje patyčias virtualioje erdvėje patiria daug jaunesniojo amžiaus paauglių. Tyrime beveik trečdalis jaunesniojo amžiaus paauglių nurodė buvę įskaudinti elektroninėje erdvėje, o penktadalis – patys tyčiojosi (Gedutienė, Simulionienė, Čepienė, ir Rugevicius, 2012, p. 144). Tokie duomenys perša išvadą, kad nuo smurto virtualioje erdvėje nukenčia vis daugiau vaikų, todėl svarbu laiku užkirsti kelią jų plitimui. Siekiant, kad vaikai saugiai naudotųsi internetu ypatingai svarbus tėvų vaidmuo.

Smurtas virtualioje erdvėje reiškiasi įvairiomis formomis. Svarbu paminėti, kad neigiama informacija taip pat suprantama kaip smurtinio elgesio virtualioje erdvėje apraiška. Vaizdai, nuotraukos ir/ar filmuoti įrašai internete yra laisvai prieinami kiekvienam vartotojui, tame tarpe ir vaikams. Interneto vartotojams, norintiems peržiūrėti turinį, skirtą suaugusiems, pakanka patvirtinti, kad jis yra sulaukęs pilnametystės amžiaus. „Tai reiškia, kad paaugliams tariamai neprieinama informacija internete yra lengvai pasiekama – tereikia pameluoti, kad tau jau yra 18 metų“ (Paluckaitė, Žardeckaitė-Matulaitienė, 2015, p. 34). Vaikams sukuriant galimybę naudotis internetu, reikia užtikrinti, kad jų nepasiektų neigiama informacija. Neigiamos informacijos laisvas prieinamumas didina tikimybę vaikams nukentėti nuo smurto virtualioje erdvėje.

Vienas iš pavojų, su kuriais vaikai susiduria internete – netinkamo turinio, tokio kaip pornografija, smurtinis turinys ir pan. matymas. Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme (Žin, 2002, Nr. 91-3890), išskiriamos šios darančios neigiamą poveikį nepilnamečiams virtualioje erdvėje rūšys: smurtinio pobūdžio, skatinanti agresyvumą ir nepagarbą gyvybei; kai skatinamas turto naikinimas ar gadinimas; kai stambiu planu rodomas mirusio, mirštančio arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas; erotinio pobūdžio; sukelianti baimę ar siaubą; skatinanti lošti, raginanti, siūlanti dalyvauti azartiniuose lošimuose ir kituose žaidimuose; kuria palankiai vertinama priklausomybė nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, taip pat nuo kitų medžiagų; skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę, detalizuojanti savižudybės priemones ir aplinkybes; kuria teigiamai vertinama nusikalstama veika ar idealizuojami nusikaltėliai; susijusi su nusikalstamos veikos modeliavimu; kuria skatinamas žmogaus orumą žeminantis elgesys; kuria iš žmogaus ar žmonių grupės tyčiojamosi arba žmogus ar žmonių grupė niekinami dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, seksualinės orientacijos, socialinės padėties, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar kitais panašiais pagrindais; kai demonstruojami inscenizuoti paranormalūs reiškiniai; kuria skatinama nepilnamečių seksualinė prievarta ir jų išnaudojimas, nepilnamečių lytiniai santykiai; kuria skatinami lytiniai santykiai; kuria niekinamos šeimos vertybės, kai vartojami nešvankūs posakiai, žodžiai ar nepadorūs gestai; kai patariama, kaip pasigaminti, įsigyti ar naudoti sprogmenis, narkotines ar psichotropines medžiagas ir kt. Tokios informacijos prieinamumas vaikams kelią grėsmę ne tik dėl pačių vaizdų sukeltos emocinės ar psichologinės vaiko sveikatos sutrikdymo, bet ir kelią grėsmę būti įtrauktam į seksualinę veiklą. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme numatoma, kad vaikai turi būti apsaugoti nuo seksualinio išnaudojimo, skatinimų ar prievartavimų dalyvauti seksualinėje veikloje, panaudojimo pornografijai (Žin, 1996, Nr. 33-807). Taigi, kalbant apie neigiamos informacijos vaizdų prieinamumą vaikams, būtina išskirti seksualinio pobūdžio informaciją ir dėl to kylantį seksualinio smurto aspektą virtualioje erdvėje.

„N. Willard (2007), nagrinėdama viktimizaciją vartojant internetą, tipologizuodama interneto rizikas, išskiria seksualinio pobūdžio rizikas: atsitiktinai internete prieinama arba sąmoningai patalpinta pornografija, įtraukimas į rengimąsi seksualinei veiklai, seksualinių kontaktų paieška, seksualinės eksploatacijos demonstravimas“ (Ruškus, Kačenauskaitė, Žvirdauskas, 2010, p. 71). „Paaugliai dažnai internete ieško informacijos apie seksualinę sveikatą, žiūri pornografinio turinio medžiagą, flirtuoja arba užmezga ir plėtoja pokalbius

seksualinėmis temomis“ (Paluckaitė, Žardeckaitė-Matulaitienė, 2015, p. 31). Seksualinio pobūdžio vaizdai iškreipia sveiką vaiko supratimą apie lytiškumą ir lytinius santykius, be to tai gali peraugti į nepageidaujamą seksualinę veiklą. „Domėjimasis pornografiniais tinklapiais psichologų ir edukologų pripažįstamas labiau žalingu nei naudingu“ (Ruškus, Kačenauskaitė, Žvirdauskas, 2010, p. 74). Pasak J. Ruškaus ir I. Sejutos (2011), internetinės pornografijos vartojimas suvokiamas kaip viktimizacija, o ją vartojantys asmenys – kaip patiriantys žalą. Virtualioje erdvėje užmegzti santykiai, gali būti panaudoti, provokuojant vaiką fotografuotis ar filmuotis apsiuoginus. Tokie vaizdai patalpinami ir išplatunami internete, naudojami vaikų pornografijos ar kitais tikslais. Tai yra seksualinio pobūdžio nusikaltimai bei smurtinis elgesys virtualioje erdvėje prieš vaikus, sukeliantis rimtas pasekmes vaiko sveikai raidai bei orumui.

Seksualinio pobūdžio smurto virtualioje erdvėje paplitimas, lyginant su elektroninėmis patyčiomis, tyrimų duomenimis šiek tiek mažesnis. Lietuvoje trūksta atliktų tyrių šia tema. G. Žibėnienės ir D. Brasienės (2013) atlikto tyrimo, kuriame siekta sužinoti kokia yra mokinių nuomonė apie naudojimąsi internetu, internetiniais socialiniais tinklais ir galimai patiriamomis grėsmėmis, duomenys parodė, kad net 78, 7 proc. respondentų nurodo, kad internete galima seksualiai priekabauti. „Erotinius vaizdo įrašus 75,6 proc. respondentų įvardija kaip potencialią internetinę grėsmę, ypač merginos (54,17 proc.)“ (Žibėnienė ir Brasienė, 2013, p. 61). Apžvelgiant į kitų Europos šalių atliktų tyrimų duomenis, vaikai nurodo dažnai žiūrintys seksualinio pobūdžio informaciją. B. O’Neill, S. Grehan ir K. Ólafsson (2011) atliko tyrimą apie rizikas, kylančias vaikams vartojant internetą. Jų tyrimo duomenimis kas penktas Airijoje gyvenantis 9-14 metų amžiaus vaikas yra matęs seksualinio pobūdžio vaizdus internete, 13 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų nurodė, kad tokio tipo vaizdus žiūri daugiau nei kartą per savaitę (O’Neill, Grehan ir Ólafsson, 2011). Tuo tarpu Norvegijoje atlikto tyrimo duomenimis 13-16 metų 76 proc. vaikinų ir 60 proc. merginų nurodo, kad yra matę pornografinio turinio vaizdus internete (Staksrud, Livingstonia, 2009). Apibendrinant, pateikti duomenys leidžia daryti išvadą, kad tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos šalyse, seksualinio pobūdžio smurtas virtualioje erdvėje yra paplitęs reiškinys vaikų tarpe. Tokie duomenys kelia susirūpinimą ir skatina domėtis, kaip sustabdyti šį procesą.

Smurtas virtualioje erdvėje sietinas ir su dar vienu svarbiu aspektu – viktimizacija. G. Babachinaitės (2000) nuomone viktimologijoje ypač svarbios yra šio mokslo specifinės sąvokos – viktimizacija ir viktimiškumas. „Viktimizacija – tai socialinis procesas (arba procesai), kuriantis bei formuojantis auką“ (Babachinaitė, 2000, p. 12). „Viktimizacija yra išorinė tapimo

auka proceso priežastinių ryšių charakteristika, objektyvių ir subjektyvių veiksnių visuma“ (Babachinatė, 2000, p. 12). Viktimizacija gali būti pirminė (tapimas auka) ir antrinė (pakartotinas tapimas auka). Pasitaiko tretinės ir/ar ketvirtinės viktimizacijos atvejų. Antrinė viktimizacija, kitais žodžiais tariant, pakartotinis tapimas auka, ypač traumuoja asmenį. Vaiko normaliai ir sveikai raidai viktimizacija ir antrinė viktimizacija daro neigiamą, traumuojantį poveikį. Tiriant viktimizaciją, ir jos patirtus padarinius asmeniui svarbus dėmuo yra aukos viktimiškumas. „Viktimiškumas yra vidinė aukos savybė, tikimybės tapti auka išraiška, aukos polinkis tapti auka dėl vienokių ar kitokių jai būdingų priežasčių (objektyvių arba subjektyvių aplinkybių)“ (Babachinatė, 2000, p. 12). Pasak J. Ruškaus, V. Kačenauskaitės ir D. Žvirdausko (2010), viktimizacija vartojant internetą nurodo tapsmą interneto auka, kai interneto vartotojas patiria interneto grėsmes ir žalingas pasekmes. N. Willard (2007), nagrinėdama viktimizaciją vartojant internetą, tipologizuoja interneto rizikas (Cit. pagal Ruškus, Kačenauskaitė, Žvirdauskas, 2010, p. 71):

- Seksualinio pobūdžio rizikos. Atsitiktinai internete prieinama arba sąmoningai patalpinta pornografija, įtraukimas į rengimąsi seksualinei veiklai, seksualinių kontaktų paieška, seksualinės eksploatacijos demonstravimas;
- Patyčios internetu. Patyčios internete vyksta siunčiant asmens reputacijai žalingą medžiagą, siekiant sukelti nemalonumų, atskleidžiant kieno nors paslaptis, pašalinant iš internetinio tinklo grupės, siunčiant bauginančią informaciją;
- Nesaugios internetinės bendruomenės: į depresiją linkę moksleiviai gali įsitraukti į virtualias bendruomenes, kuriose aptariamos savižudybės, anoreksija, mirtis;
- Grėsmingos internetinės grupės: įpykę jaunuoliai gali įsitraukti į suaugusiųjų vadovaujamas neapykantos grupes, formuoti savo grupes;
- Grasinimai ir žala: talpinimas internete arba siuntimas grasinančios medžiagos, pagal kurią galima įtarti, kad asmuo patiria žalos, pateko į nemalonę;
- Kita. Įsitraukimas į žaidimus, taip pat ir į žiaurius, lošimai, akademiniams tikslams nesąžiningai naudojama medžiaga, sukčiavimai, perteklinis elektroninių laiškų gavimas.

Apibendrinant apžvelgtą literatūrą apie smurtą patiriamą virtualioje erdvėje, atsiskleidžia šio reiškinio problematiškumas. Smurto virtualioje erdvėje raiška įvairialypė, tačiau gali būti skiriamos pagrindinės šio reiškinio grupės. Skirstoma pagal smurto virtualioje erdvėje formą – psichologinis, emocinis ar seksualinis, bei pagal pobūdį – elektroninės patyčios, žalingo turinio informacija, seksualinio pobūdžio veikla. Taip pat reikia atsižvelgti ir į viktiminius įvykius, bei jų

pasekmes. Siekiant, kad būtų veiksmingai kovojama su šiuo vaikams bei visuomenei žalingu reiškiniu, pirmiausiai reikia jį pažinti. Yra atlikta nemažai mokslinių tyrimų smurto virtualios erdvės tema, tačiau, kaip rodo duomenys, ši problema yra sunkiai kontroliuojama. Siekiant efektyviai šalinti smurto prieš vaikus virtualioje erdvėje reiškinio plitimą, būtina suprasti veiksnius darančius įtaką tapimui auka ar smurtautoju.

1.3 Veiksniai darančys įtaką smurtui virtualioje erdvėje

Siekiant išspręsti arba bent sumažinti smurto virtualioje erdvėje problemą, reikia atpažinti ją lemiančius veiksnus. Šiandien moksliniu lygmeniu vis dar tebeieškoma ir analizuojama kokie veiksniai labiausiai didina tikimybę nukentėti nuo smurto virtualioje erdvėje ar tapti smurtautoju. Smurto virtualioje erdvėje ir smurto realiame gyvenime atsiradimo veiksniai yra labai susiję. Remiantis D. Malinauskienės (2011) įžvalgomis, negalima skirti vienos veiksnių grupės, nuo kurios priklausytų agresyvus vaiko elgesys. „Smurtavimui įtakos turi socialinė aplinka, kurioje žmogus auga, bręsta, gyvena“ (Malinauskienė, 2011, p. 233). „Artimiausia vaiko socialinė aplinka – santykiai šeimoje, mokykloje, auklėjimo stilius, tėvų, pedagogų ir bendraamžių požiūris į agresyvų elgesį, agresyvaus elgesio stebėjimas įvairiose aplinkose – stipriai veikia vaiko smurtinio elgesio formavimąsi“ (Malinauskienė, 2011, p. 233). Pasak šios autorės, smurtinis elgesys labiausiai priklauso nuo mokinio šeimos ekonominės, socialinės padėties, vertybių, auklėjimo metodų, tėvų ir vaikų tarpusavio santykių, menkų mokslo pasiekimų, prastų santykių su mokytojais ir bendraamžiais, asmenybės charakterio savybių, paauglystės laikotarpiui būdingų ypatumų. Asmens rizikingam elgesiui internete gali turėti įtakos kai kurie rizikos veiksniai. „Rizikos veiksniai gali ne tik suformuoti prielaidas problemai atsirasti, bet ir gali ją palaikyti arba paskatinti toliau progresuoti“ (Jokubaitė, 2014, p. 4). Kaip teigia R. Jokubaitė (2014), siekiant susisteminti ir aprašyti paauglių rizikingą elgesį internete skatinančius ir nuo jo apsaugančius veiksnus, išryškinti vidiniai bei aplinkos veiksniai. I. Klanienė ir R. Jokubaitė (2012) atliktame tyrime apie rizikos grupes paauglių (12-14 m.) piktnaudžiavimu internetu išskiria, kad vaikų piktnaudžiavimo internete veiksniai yra: tėvų dėmesio stoka, rizikos grupės paauglių įvairesnės laisvalaikio veiklos trūkumas, žema globėjų kompetencija. Apibendrinant mokslininkų, kurie domėjosi smurto ir smurto virtualioje erdvėje atsiradimo veiksniais, galima išskirti pagrindines veiksnių grupes: individualūs, šeimyniniai bei socialiniai.

Individualiame lygmenyje skiriami šie vaikų smurtui virtualioje erdvėje darančys įtaką veiksniai: įgimtos, įgytos asmens savybės bei amžiaus tarpsnis. B. Pociūtė ir E. Krancaitė

(2012), ieškodamos paauglių aktyvumo ir pasyvumo interneto socialiniame tinklapyje „Facebook“ sąsajų su jaučiamu vienišumu bei asmenybės bruožais, atskleidė, kad paauglių asmens savybės siejasi su jų elgsena socialiniuose tinkluose. Taigi, tikėtina, kad vaikas, kuris yra labai smalsus ir aktyvus, toks yra ir naudodamas internetą ir pan. Vaiko asmens savybės bei charakterio bruožai lemia, kokia veikla jis užsiima naudodamasis internetu.

Paauglių, pateikiančių daug asmeninės informacijos apie save, linkusių tinkle „draugauti“ su realiai nepažįstamais asmenimis, atvirumo ir neurotiškumo bruožai yra stipriai išreikšti. Socialinio bendravimo kompensacijos požiūriu, paaugliai, kurių stipriai išreikštas neurotiškumo bruožas, linkę veikti socialiai pasyviu būdu. Ekstravertiškiems paaugliams neužtenka tik internetinio bendravimo, t.y. ekstravertai linkę realiai susitikti su žmonėmis, su kuriais susipažino tinkle. Paaugliai, kurie jaučiasi vieniši, yra labai įsitraukę į naudojimąsi socialiniais tinklais, čia skelbia daugiau asmeninės informacijos. „Virtualus bendravimas tampa labai svarbus, o dažnai – ir vienintelis tiems asmenims, kurie stokoja realių tarpasmeninių santykių arba turi bendravimo sunkumų“ (Jokubaitė, 2014, p. 5).

Apžvelgus į R. Jokūbaitės (2014) nuomonę, pažymėtina kad, vaiko elgesys virtualioje erdvėje labai priklauso nuo vaiko elgesio realiame gyvenime. Tėvai augindami savo vaikus turi tinkamai įvertinti kokio tipo panašumų turi daugiausiai jų vaikas, tam kad galėtų taikyti veiksmingas prevencines priemones. Jei vaikas yra labai atviras, mėgstantis daug bendrauti, reikia siekti ugdyti atsakingo bendravimo internete principus. Tikėtina, kad tokio charakterio tipo vaikas bus linkęs dalintis asmenine informacija apie save virtualioje erdvėje. Potenciali grėsmė patirti asmens duomenų paviešinimo, sukčiavimo, bei kitokios kilmės smurtą virtualioje erdvėje yra didelė. Vaikas, kuris yra vienišas ir stokoja bendravimo realiame gyvenime, ieškos bendraminčių virtualioje erdvėje, tikimybė patirti smurtą virtualioje erdvėje taip pat labai didelė. Tikėtina, kad toks vaikas ieškodamas draugų gali būti įtrauktas į žalingas virtualias bendruomenes, pvz. kuriose propaguojama savižudybė. Tokio tipo vaiką taip pat lengviau įtraukti į seksualinę veiklą, imituojant užmegztus romantiškus santykius ir pan. Taigi svarbu atsakingai vertinti kokios prevencinės priemonės būtų tinkamiausios konkrečiam vaikui, atsižvelgiant į jo individualias savybes. Pavyzdžiui aprašytu pastaruoju atveju, vaiko pasitikėjimo skatinimas bei puoselėjami šilti santykiai šeimoje mažintų potencialius smurto virtualioje erdvėje patyrimo veiksnius, t. y. vienišumą.

„Kitas aspektas, padedantis atskleisti vidinių veiksnių įtaką paauglių rizikingam elgesiui internete, - tai elgesio problemos: perdėtas savo asmenybės vertinimas, neigiamas požiūris į

dorovines vertybes, asocialus elgesys (smurtas, patyčios), socialinių normų ir vertybių atmetimas, atitolimas nuo kitų, žema savigarba turi sąsają su polinkiu rizikingai elgtis (Aramavičiūtė, 2005, Jessor, 1991)“ (Cit. pagal. Jokubaitė, 2014, p. 5).

Elgesio problemų turintys vaikai naudodamiesi internetu dažniau tampa smurtautojai, tyčiojasi, užgaulioja, viešina žeidžiančią informaciją. Tikėtina, kad linkę į agresyvų elgesį vaikai internete ieškos smurtinio turinio bei kitokios žalojančios informacijos vaizdų. Taigi nepaisant to, kad tikimybė tokio tipo vaikams tapti smurtautoju virtualioje erdvėje yra didelė, taip pat kyla grėsmė patirti psichologinį smurtą dėl žalingos informacijos ieškojimo arba kitokios veiklos, pvz. įsitraukimas į virtualias bendruomenes, kuriose skatinama neapykanta, smurtas ir kt.

Detalizuojant individualius veiksnius išskiriama amžiaus tarpsnio svarba. „Paauglystė – pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiojo amžių, trunkantis nuo lytinio brendimo pradžios iki savarankiško gyvenimo“ (Myers, 2007, p. 218). „Paauglystėje vyksta reikšmingi fizinės, kognityvinės ir psichosocialinės srities pokyčiai“ (Malinauskienė, Vosylis, Erentaitė ir Žukauskaitė, 2010, p. 136). Paauglystė gali būti klasifikuojama (ankstyvoji, vidurinė, vėlyvoji), tačiau ribų periodizacija skirtingai traktuojama įvairių autorių, taigi jos ribos gana santykinės. Pasak A. Vaičiulienės (2004), ankstyvoji paauglystė trunka nuo 12 iki 14 metų, vidurinioji – nuo 15 iki 18 metų, o vėlyvoji nuo 19 iki 21 metų, kol individas nustoja fiziškai augti. Vadovaujantis D. G. Myers (2007) nuomone, paauglystė prasideda lytiniu brendimu ir trunka iki 20 metų. A. Petrulytė (202) pažymi 11- 13 metų amžiaus tarpsniui būdingus simptomus – tai padidėjęs jautrumas, dirglumas, nerimastingumas, greitas susijaudinimas, jaučiamas fizinis ir dvasinis diskomfortas, nepasitenkinimas savimi ir aplinka, vienišumo jausmas, agresyvumas arba melancholiška būseną Pasak psichologo D. G. Meyers (2007), ankstyvosios paauglystės metu asmens mąstymas yra dažnai sutelktas į save, paauglys galvoja, kad jo patyrimai yra unikalūs. „Jaunesniųjų paauglių raidos uždaviniai: fizinis brendimas, formaliųjų operacijų formavimas, emocinė raida, pripratimas prie bendraamžių grupės, draugystės su priešinga lytimi užmezgimas“ (Petrulytė, 2012, p. 11). Apžvelgus pateiktą mokslininkų nuomonę, paauglystė sietina su prasidėjusia lytine branda bei pasikeitusiu elgesiu. Nėra vieningos nuomonės dėl paauglystės periodizacijos, autoriai skirtingai traktuoja paauglystės tarpsnius skiriant, fiziologinius bei psichologinius požymius.

Šiame darbe laikoma, kad ankstyvoji paauglystė apima laikotarpį nuo 11 iki 13 metų amžiaus. Pasirinkimas grindžiamas lytinės brandos ir mąstymo procesų pradžia. Šio amžiaus vaikai tampa aktyvūs interneto vartotojai, geba rašyti ir skaityti, gali bendrauti socialiniuose

tinklapiuose. Reikia atsižvelgti ir į tai, kad tokio amžiaus paaugliai yra labai smalsūs, intensyviai ieško atsakymų į jiems kylančius klausimus. Labiausiai pažeidžiama interneto naudotojų grupė dėl mažo patyrimo ir jų amžiui būdingo naivumo bei patiklumo. Interneto vartojimas daro įtaką vaiko moralumo formavimuisi. Neigiamos informacijos, smurtinio ar erotinio turinio prieinamumas, tokio amžiaus vaikui, gali padaryti neigiamą įtaką vertybių formavimuisi, normaliam pasaulio suvokimui, požiūriui į lytiškumą, mirtį, žiaurumą ir kt. Neigiamas pavyzdys formuoja socialinę elgseną.

Apžvelgus veiksnius individualiame lygyje, svarbu išskirti šeimos veiksmų grupę. Sėkmingas vaiko prisitaikymas prie gyvenimo, jo santykiai realiame ir virtualiame gyvenime, su aplinkiniais, priklauso nuo išugdytų sugebėjimų spręsti iškilusias kliūtis. „Tėvai ar globėjai turėtų sąmoningai ugdyti reikiamus vaiko įgūdžius, padedančius sėkmingai spręsti problemas, formuoti realų požiūrį į problemas – kaip neišvengiamą gyvenimo palydovą ar padėti įsisąmoninti tiesą, kad ne viską gyvenime mes galime kontroliuoti“ (Bulotaitė, Pivorienė, Sturlienė, 2001, p.17). „Tėvų santykiai su vaiku yra svarbiausias veiksnys, nulemiantis asmens tapsmą ir sėkmingą adaptaciją šiuolaikinėje visuomenėje“ (Petrulytė, 2012, p. 27). D. Malinauskienės (2011) atliktas tyrimas apie vaikų smurtinį elgesį skatinančius veiksnius, atskleidė, kad vaikų nuomone smurtiniam elgesiui labai svarbūs yra su šeima susiję veiksniai. Galima daryti prielaidą, jei vaikų smurtiniam elgesiui realiame gyvenime svarbus veiksnys yra šeima, tai smurtui virtualioje erdvėje tai yra lygiai taip pat svarbus veiksnys. „Šeimos lygmenyje išryškintos trys veiksmų grupės, skatinančios rizikingo elgesio raišką internetinėje erdvėje: šeimos psichologinė atmosfera, šeimos sudėtis, materialinė padėtis“ (Jokūbaitė, 2014, p. 6). Vaikų elgesys virtualioje erdvėje priklauso nuo tėvų taikomų ugdymo bei auklėjimo priemonių, santykių su vaikais, bei šeimos sudėties. Šie veiksniai daro įtaką vaiko smurto virtualioje erdvėje patyrimui, didina arba mažina tikimybę tapti auka ar smurtautoju.

R. Jokūbaitė (2014) pažymi, kad yra didelės sąsajos tarp esamo susvetimėjimo, emocinės šilumos trūkumo ir konfliktų, bendravimo problemų šeimoje su paauglių įsitraukimu į internetinius socialinius tinklus ir polinkiu užmegzti artimus santykius su asmenimis iš šių tinklų. Kita vertus, paauglių santykiai socialiniuose tinkluose sietini ir su paauglio amžiaus tarpsniui būdingu iškilusiu autonomiškumo nuo tėvų poreikiui. „Tokius draugus ir bendravimus vaikai laiko paslapyje, norėdami išsivaduoti iš suaugusiųjų daromos įtakos ir turėti asmeninį pasaulį, tačiau dažnai vietoje to, dalindamiesi savo paslaptimis su internetiniais draugais, jie tampa internetinių patyčių, jų paslapčių atskleidimo aukomis“ (Ruškus, Kačėnaitė, Žvirdauskas,

2010, p. 72). Šeimos psichologinė atmosfera yra stiprus veiksnys vaikų elgesiui internete, tai susiję ir su vaiko potencialia tikimybe tapti auka. Esant blogiems tarpusavio santykiams, vaikai linkę prasčiau save vertinti, nepasitikėti savimi. Tai yra priežastis megzti artimus santykius virtualioje erdvėje su nepažįstamais asmenims ar būti įtrauktiems į žalojančias virtualias bendruomenes. Esant nepriežiūrai, vaiko elgesys virtualioje erdvėje yra nevaržomas. Tikimybė tapti tiek auka, tiek smurtautoju yra labai reali, pvz. vaikas ieškos netinkamo turinio informacijos ar taps elektroninių patyčių iniciatorium ir pan.

Taip pat reikia paminėti, kad paauglystėje kylantys sunkumai dėl šeimos sudėties bei tėvų skyrybų, susiję su elgsena virtualioje erdvėje. Tėvų skyrybos ar vieno iš tėvų netektis gali tapti skaudžiausiu paauglio gyvenimo įvykiu. „Paauglių patiriamas stresas neigiamai veikia jų elgesį, emocijas, savigarbą, socialinius santykius, akademinčius pasiekimus, atsiranda polinkis į depresiją bei psichosomatinį sunkumą“ (Petruolytė, 2012, p. 30). Situotiniai išgyvendami skyrybas turi nepamiršti sutelkti dėmesį į tai, kaip skyrybos paveikia jų vaiką (-us). Svarbu stebėti ne tik išoriškai pakitusią paauglio elgseną, bet ir elgesį virtualioje erdvėje. Paaugliai dažnai linkę dėl tėvų skyrybų kaltinti save. Skaudūs paauglio išgyvenimai gali turėti įtakos įsitraukimui į žalingas virtualias bendruomenes. Taip pat, kalbant apie šeimos sudėtį, svarbu išskirti sąsajas su erotinio turinio informacijos žiūrėjimu internete. J. Ruškaus, V. Kačenauskaitės, D. Žvirdausko (2010) atliktas tyrimas apie moksleivių viktimizacijos prielaidas, naudojantis internetu, atskleidė, kad vaikai, kurie gyvena su abiem tėvais, mažiausiai domisi erotika ir pornografija internete. Tuo tarpu ši tema labiausiai domina vaikus, kurie gyvena su seneliais. „Tėvų fizinis ir psichologinis artumas mažina potencialiai žalingą interneto vartojimą“ (Ruškus, Kačenauskaitė, Žvirdauskas, 2010, p. 75). Tėvų skyrybos taip pat gali tapti elektroninių patyčių priežastimi. Apibendrinat, galima teigti, kad vaikai išgyvena tėvų skyrybas skirtingai, tačiau skyrybų laikotarpiu ir po jo svarbu stebėti vaiko elgesį virtualioje erdvėje siekiant išvengti smurto virtualioje erdvėje patyrimo.

Socialinės normos bei aplinka taip pat formuoja paauglio dalyvavimo virtualioje erdvėje raišką. G. Žibėnienės, D. Brasienės (2013) atlikto mokinių nuomonės apie naudojimąsi internetu, internetiniais socialiniais tinklais ir galimai patiriamomis grėsmėmis tyrimo duomenimis, viena iš priežasčių, mokinių lankymosi internetiniuose socialiniuose tinkluose, yra nenorėjimas atsilikti nuo draugų bei sudaryta galimybė nesijausti vienišam. Paauglystės sulaukę vaikai, labai sureikšminą pritaipimą prie bendraamžių, o socialinių tinklapių bei interneto vartojimas yra viena iš populiariausių laisvalaikio leidimo formų paauglių tarpe. Taigi, siekdami neišsiskirti ir pritaipiti,

paaugliai dažnai naudojami internetu. „Informacinės technologijos daro įtaką savitai paauglių elgesio kultūrai, todėl grupės poveikis paauglio rizikingam elgesiui internete taip pat svarbus“ (Jokūbaitė, 2014, p. 7). „Internetinėje erdvėje paaugliai gali susidurti su įvairiomis bendraamžių grupėmis, todėl neretai gali tapti įvairių grėsmių internete aukomis ar būti įtraukti į rizikingą veiklą internete kitų savo bendraamžių“ (Jokūbaitė, 2014, p. 7). Taigi matoma, kad socialinė aplinka, taip pat yra svarbus veiksnys, nuo kurio priklauso paauglių interneto naudojimas bei elgsena.

Apibendrinus pateiktą, mokslinius tyrimus atlikusių autorių nuomonę ir išvadas apie paauglių interneto naudojimą, atskleidžia, kad veiksniai, darantys įtaką paauglių elgesiui virtualioje erdvėje, yra labai įvairūs. Norint atskleisti priežastis, kurios lėmė vaiko nukentėjimą virtualioje erdvėje, reikia atsižvelgti į daug kintamųjų: individualias savybes, šeimos struktūrą bei santykius jos viduje, aplinkos veiksnius. Tačiau tik išsiaiškinus, kas skatina ar mažina tikimybę tapti smurto virtualioje erdvėje auka ar smurtautoju, galima pasiekti teigiamų rezultatų šalinant ši reiškinį. Atsiskleidė, kad šeima formuoja vaiko charakterio savybes, elgesio normas bei psichologinę būseną. Todėl kovojant su smurto prieš vaikus virtualioje erdvėje reiškiniu, labai svarbus tėvų vaidmuo bei jų taikomos prevencinės priemonės.

2. SMURTO VIRTUALIOJE ERDVĖJE PREVENCIJOS ASPEKTAI

Išanalizavus smurto prieš vaikus virtualioje erdvėje reiškinių, tikslinga ieškoti būdų, kurie galėtų mažinti jo daromą įtaką. Taigi antroje darbo dalyje atskleidžiama prevencinių priemonių taikymo svarba. Pirmajame poskyryje atskleidžiama prevencijos samprata. Tai leidžia suvokti kas yra prevencija, kas yra jos vykdytojai, kaip ji vykdoma. Antrame poskyryje analizuojamos tėvų taikomos prevencinės priemonės ir apsaugos galimybės nuo vaikų patiriamo smurto virtualioje erdvėje. Tėvų taikomos ribojimo, draudimo, veiksmų kontroliavimo bei kitos prevencinės priemonės turi būti suderinamos su vaiko teise į privatumą. Trečiame poskyryje pateikiama vaiko teisės į privatumą užtikrinimo svarba.

2.1 Prevencijos samprata ir rūšys

Edukologijos žodyne prevencijos sąvoka aiškinama kaip įvairių auklėjimo metodų, kuriais siekiama užbėgti už akių įvykiams, prieštaraujantiems moralės ir teisės normoms (Jovaiša, 2007). „Etimologiškai prevencijos terminas (lot. preventio – išankstinis įspėjimas) apibrėžia veiksmą, atliktiną siekiant sustabdyti tai, kas gali atsitikti“ (Blinstrubas, Balčiūnas, 2005, p. 94). „Bendrajai prasme prevencija nukreipta į sisteminių nepageidaujamų padarinių tam tikroje srityje išvengimą“ (Blinstrubas, Balčiūnas, 2005, p. 94). Smurtas virtualioje aplinkoje yra nusikalstama veikla, todėl svarbu išskirti ir nusikaltimų prevencijos reikšmę. Lietuvos Respublikos Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje (Žin, 2003, Nr. 32-1318), nusikaltimų prevencija apibrėžiama kaip poveikio nusikalstamumui priemonė, kuria siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, nustatant ir pašalinant bendrąsias nusikaltimų priežastis bei sąlygas, taip pat individualiai veikiant asmenis, kurie linkę daryti nusikaltimus ar ateityje gali tapti nusikaltėliais arba nusikaltimų aukomis. Lietuvos Respublikos Nacionalinėje smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programoje (Žin., 2008, Nr. 51-1892) prevencija yra laikoma veikla, skirta nusikalstamo elgesio rizikai mažinti, imantis visuomenės švietimo, informavimo priemonių, neleidžiančių atsirasti smurtui prieš vaikus. Apibendrinant, galima teigti, kad prevencijos sąvoka skirtinguose šaltiniuose aiškinama įvairiai, tačiau visuose išlieka bendra prevencijos reikšmės esmė - užkirsti kelią, neleisti įvykti.

Prevencija, atsižvelgiant į konkrečius poreikius, gali būti klasifikuojama į skirtingas rūšis, skirtingais pagrindais. Pagal pobūdį prevencija skirstoma į bendrąją, specialiąją ir individualią. „Bendroji siejama su ekonominėmis, teisinėmis, politinėmis, organizacinėmis ir kitomis

priemonėmis, kurių tiesioginė panaudojimo sritis nėra prevencinė, tačiau jos stiprina prevencijos prielaidas ribodamos arba šalindamos veiksnius, sukeliančius agresijos raiškos didėjimą, t.y. skatinančios ekonomikos augimą, gerinančios materialinę gyventojų padėtį, švietimo, kultūros, demokratijos plėtrą“ (Kairienė, 2013, p. 42). Kitaip tariant bendroji prevencija nukreipta į žalingos veiklos skatinančių veiksnių šalinimą juos neutralizuojant. „Specialiosios prevencijos paskirtis siejama su bendrųjų reiškinių darančių įtakos veiksnių ir sąlygų šalinimu“ (Kairienė, 2013, p. 43). Individualioji prevencija yra nukreipta tiesiogiai į konkretų asmenį ar asmenų grupę, siekiant juos paveikti taip, kad būtų užkertamas kelias žalingam įvykiui. Pasak B. Kairienės (2013), individualioji prevencija apima prevencijos priemonių taikymą konkrečiu atveju arba konkrečiam asmeniui. Matoma, kad prevencija skirstoma į skirtingas rūšis, tad ir prevencijos vykdytojai yra skirtingi. Bendroji ir specialioji prevencija konkrečioje šalyje įgyvendinama instituciniame lygmenyje, specialiosios prevencijos atveju, kuriamos ir įgyvendinamos programos skirtos konkrečiam reiškiniui šalinti.

Preveninės priemonės, šalies mastu, vykdomos per įstatymų vykdymą, vyriausybės patvirtintas nacionalinės prevencijos programas ir iš to išplaukiančias šakines prevencijos programas bei priemones. Kitaip tariant, prevencija yra įvairūs skirtingų institucijų veiklos būdai ir formos, kurios nukreiptos tam, kad būtų galima išvengti nusikalstamos veiklos. Reikia pabrėžti, kad prevencija laikoma tokia veikla, kuri vykdoma iki žalingo atvejo įvykimo. Analizuojant Lietuvoje vykdomas prevencijos priemones prieš vaikų smurtą internete galima išskirti Lietuvos Respublikos Konstituciją (Žin., 1992, Nr. 33-1014), kurioje 21 straipsnyje sakoma, kad žmogaus orumą gina įstatymas, o 22 straipsnyje akcentuojama, jog asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami. Taigi pagal konstitucijoje įtvirtintas nuostatas suprantama, kad naudoti viešoje erdvėje informaciją apie vaiką, kuri žeidžia jo orumą ar atskleidžia privačią informaciją, yra draudžiama. Lietuvos Respublikos Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje (Žin, 2003-, Nr. 32-1318) numatytuose jaunimo politikos principuose įvardina vieną iš prevencijos tikslų - siekti šalinti ir neutralizuoti neigiamą socialinės aplinkos įtaką, lemiančią vaiko asmenybės deformaciją ir jo nusikalstamą elgesį. Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme (Žin, Nr. 91-3890) nustatoma viešosios informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečiams, kriterijus, jos skleidimo tvarką, taip pat šios informacijos rengėjų, skleidėjų ir jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę. Išskirtos nacionalinės programos, prieš smurtą virtualioje erdvėje rasti

nepavyko, yra tik smurto prieš vaikus, plačiąja prasme, programa, bei vykdoma programa „Saugus internetas“. Nepaisant to, kad prevencija vykdoma pasitelkiant švietimo bei kontrolės priemones, žalingų veiklų pasitaiko daug. Taigi kyla klausimas, kokios priemonės yra veiksmingiausios vaikų smurto virtualioje erdvėje prevencijai.

Lietuvoje, siekiant mažinti neigiamą poveikį bei rizikas internete, veikia „Saugus interneto“ programa. Tai viena iš prevencinių priemonių smurtui prieš vaikus virtualioje erdvėje šalinti. Šioje programoje numatyti svarbiausi veiklos uždaviniai - visuomenės švietimas saugaus interneto tema, „karštosios linijos paslauga“ (galima pranešti apie neteisėta ar žalingą informaciją), „pagalbos linijos veikla“ (teikiama pagalba vaikams, internete susidūrusiems su pavojais). Ši programa veikia ne vienoje Europos sąjungos šalyje. Programos paslaugomis asmenys gali naudotis internetu. Tačiau, atsižvelgiant į vaikų, nukentėjusių nuo įvairaus smurto virtualioje erdvėje, rodiklius, galima daryti išvadą, kad ši programa nėra pakankamai veiksminga, kad galėtų neutralizuoti reiškinio plitimą. Siekiant išvengti vaikų patiriamo smurto internete atvejų, svarbu išskirti vaiko tėvus ar globėjus, kaip individualios prevencijos vykdytojus.

Apibendrinant pateiktą prevencijos sampratą ir rūšių analizę, galima matyti, kad pagrindinė prevencijos reikšmės esmė yra užkirsti kelią, t.y. imtis priemonių, kad neįvyktų veika ar neveikimas, galintis turėti žalingų pasekmių. Prevencija skirstoma į skirtingas rūšis, priklausomai nuo to, į ką nukreipiama prevencija ar prevencijos taikymo laiką. Prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje taikomos švietimo bei kontrolės priemonės nėra tokios veiksmingos, kaip norėtusi. Nukentėjusių vaikų nuo grėsmių internete skaičius išlieka didelis. Taip pat išryškėjo, kad tėvai, kaip prevencijos vykdytojai (subjektai), yra svarbus siekiamos sėkmingos prevencijos veiksnys.

2.2 Tėvų prevencinės galimybės prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje

„Internetas ir kitos informacinės technologijos yra vaikų socializacijos įrankiai. Naudodamiesi jomis vaikai siunčia elektroninius laiškus, žinutes, kuria savo svetaines, dalijasi patirtimi tinklaraščiuose, aktyviai dalyvauja pokalbių kambariuose vykstančiose diskusijose ir pasisako forumuose. Deja, vaikai gali ne tik įgyti naudingos ir įdomios patirties, bet ir susidurti su nemaloniomis situacijomis“ (Mažionienė, Povilaitis, ir Suchodolska, 2012, p. 16).

„Šeima - pagrindinis socializacijos veiksnys, kurio dėka vaikas įgyja esminių socialinių žinių, susiformuoja įgūdžius bei gebėjimus, perima vertybes ir idealus, taisykles ir normas, būtinas gyvenant jį supančioje visuomenėje“ (Leliūgienė, 2003, p. 9). Tėvų vaidmuo vienas iš

svarbiausių vaiko elgesį formuojančių veiksmų. Todėl saugus vaikų dalyvavimas internete, priklauso nuo to, kokie yra santykiai šeimoje bei kaip tėvai sugeba apsaugoti savo vaikus. Smurtui prieš vaikus virtualioje erdvėje mažinti tėvai gali taikyti įvairias prevencines priemones. Prevencijoje, taikomoje šeimos aplinkoje, galima išskirti prevencijos vykdytojus ir į ką nukreipiamą prevenciją. Tėvai ugdydami savo atžalas siekia apsaugoti juos nuo galimų pavojų, tam pasitelkdami auklėjimo, ugdymo bei kitas priemones. Tėvai, yra prevencijos vykdytojai, arba prevencijos subjektai. Tokia veikla yra nukreipiamą į vaikus, taigi vaikas – prevencijos objektas. „Prevencijos priemonių taikymo laikas nurodo prevencijos tipo – pirminės, antrinės ar tretinės taikymą“ (Kairienė, 2013, p. 43). Pirminės prevencijos tikslas – padėti išspręsti problemas, kurios galėtų turėti įtakos vaikams nukentėti nuo smurto virtualioje erdvėje, antrinės – paveikti veiksmus, galinčius daryti poveikį smurto virtualioje erdvėje atsiradimui. Galima daryti prielaidą, kad tėvų taikoma pirminė prevencija, prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje, įgyvendinama per vaiko ugdymą, auklėjimą, santykius šeimoje. Antrinė prevencija suprantama, kaip tėvų taikoma elgesio priežiūra bei kitos apsaugos priemonės prieš žalingą interneto naudojimą ir kylančias grėsmes.

Tėvų taikomos ugdymo bei auklėjimo priemonės vaikams yra viena iš pagrindinių prevencinių galimybių, siekiant apsaugoti vaikus nuo smurto virtualioje erdvėje. „Vaikų auklėjimas – tai tam tikro, specialaus elgesio su vaiku visuma, turinti įtakos vaiko elgesio rezultatams“ (Žukauskienė ir Malinauskienė, 2008, p. 63). Atsižvelgiant į tai, suprantama, kad auklėjimas daro įtaką vaiko elgesiui virtualioje erdvėje. „Vaiko ugdymas grindžiamas visuminiu vaiko pažinimu, pripažįstama ir skatinama vaiko individualybė, atsižvelgiama į savitus vaiko augimo ir raidos tempus, rodant jam pagarbą, suteikiamas savarankiškumas rinktis pasaulio pažinimo ir patirties kaupimo būdus“ (Sabaliauskienė ir Rimkienė, 2009, p. 6). Tėvų taikomi auklėjimo metodai ir santykiai su vaikais - svarbus veiksnys, lemiantis sėkmingą vaiko integraciją visuomenėje bei elgesį realioje bei virtualioje erdvėje. Kaip išskiria J. Jonynienė ir L. Šinkariova (2010), manoma, kad tarp asmenybės vystymosi ir subjektyviai patiriamos šeimos aplinkos egzistuoja gerokai sudėtingesnis nei priežastinis ryšys: vaiko, paauglio bendravimas su tėvais susijęs su tam tikro asmenybės stiliaus ar savybės formavimusi. Esant teigiamais, pozityviems tėvų ir vaikų santykiams prevencijos veiksmingumas efektyvesnis. Tai patvirtina G. Kaniušonytės, O. Malinauskienės ir I. Truskaitės-Kunevičienės (2014) atlikto tyrimo duomenys, kurie atskleidė, kad vaikai ir paaugliai, kurių tėvai juos palaiko, skatina ir artimai su jais bendrauja, pasižymi didesne savikontrole, pasipriešinimu žalingiems įpročiams, didesne

empatija, geresniais santykiais su aplinkiniais, didesne savigarpa ir pan. Tuo tarpu, šeimose, kuriose trūksta tėvų ir vaikų tarpusavio bendravimo, rizika nukentėti yra didesnė. Pasak I. Klanienės ir R. Jokūbaitės (2012), nagrinėjant paauglių polinkio į piktnaudžiavimą internetu, išryškėja šios priežastys: tėvų kontrolės, dėmesio stoka, supratimo, paguodos paieška, įvairesnės veiklos trūkumas, globėjų pernelyg maža įtaka paauglių auklėjimui, kompetencijos stoka. „Akivaizdu, jog nepakankamas vaiko ir jo tėvų ar globėjų tarpusavio bendravimas sąlygoja vaiko perdėtą, nekontroliuojamą domėjimąsi internetine erdve, ir įvertinant vaikų smalsumą – domėjimąsi vaikui žalinga informacija, o tai dažnai užkerta kelią savalaikiam grėsmių internetinėje erdvėje identifikavimui“ (Bereikienė, Vašcova, 2011, p. 49). Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad esant pozityviems tėvų bei vaikų santykiams, teisingai taikomoms auklėjimo priemonėms, bei aukštai tėvų kompetencijai, tikimybė, kad vaikas nukentės nuo smurto virtualioje erdvėje, mažėja.

Pirminę prevenciją tėvai įgyvendina ugdydami vaiko aplinkos suvokimą, savisaugos jausmą, aiškindami apie galimus pavojus ir būdus kaip nesudaryti sąlygų jiems įvykti. Taip pat rodomu savo pavyzdžiu, atsakingu savo elgesiu internete. Prieš sukuriant galimybę naudotis internetu, vaikas turėtų būti supažindinamas su interneto veikimo principais, teigiama nauda ir galima grėsme. Taikomi metodai priklauso nuo tėvų asmeninių savybių, išprusimo ir gebėjimų. „Šeimos ryšiai bei tėvų santykiai su vaiku šiam yra pirmasis ir įtaigiausias bendravimo modelis“ (Navaitis, 1998, p. 17). Taigi, esant geriems santykiams, kurių pagrindinės vertybės pagarba ir pasitikėjimas, lems vaikų bendravimą su draugais, tiek realiame tiek virtualiame pasaulyje. Vaikui bus lengviau atskirti netinkamą elgesį su juo internete, santykiai darys įtaką jo paties elgesiui. Pirminė prevencija, prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje, gali būti įgyvendinama tokiomis priemonėmis: šviesti vaikus apie interneto vartojimą; supažindinti su galima neigiama žala; bendrauti su vaikais, skiepijant lygiavertiškumo ir pagarbos principus; paaiškinti, kodėl kai kurių vaizdų vertėtų vengti, ar kodėl nereikėtų žaisti smurtinių žaidimų; bendrauti su vaikais apie lyčių bei amžiaus skirtumus, seksualumą; skiepyti vaiko supratimą apie pagarbą sau ir kitiems žmonėms; ugdyti teigiamo bendravimo vertybes; didinti vaikų pasitikėjimą tėvais; skatinti atvirus vaikų – tėvų tarpusavio santykius; užtikrinti, kad vaikas šeimoje jaustųsi saugus ir pasitikintis; skatinti vaiką išsipasakoti, išklausti jį, nesmerkiant aptarti jam rūpimus klausimus.

„Komunikacija su tėvais yra teigiamai susijusi su pozityvios jaunimo raidos komponentais, o emocinė šiluma teigiamai susijusi su charakteriu, kompetencija, užjautimu, ryšiais ir

pasitikėjimu“ (Kaniušonytė, Malinauskienė ir Truskaitė-Kunevičienė, 2014, p. 105). „Eurobarometro paskelbtais duomenimis tik apie 50 procentų tėvų nurodė, kad jie kalbasi su savo vaikais apie tai, ką vaikai veikia internete“ (Bereikienė ir Vaščova, 2011, p. 49). Apibendrinant, galima teigti, kad tėvų vaidmens sąsajos su saugiu vaiko dalyvavimu virtualioje erdvėje išties yra. Yra nemažai mokslininkų, kurie analizavo smurto virtualioje erdvėje reiškinių paplitimą, veiksnius ir pan., tačiau trūksta tyrimų apie tai, kokios sąsajos yra tarp saugaus interneto naudojimo bei tėvų taikomų prevencijos priemonių.

Siekiant saugus vaikų dalyvavimo virtualioje erdvėje, gali būti taikoma elgesio kontrolė bei priežiūra. Tėvai turi galimybę pasitelkti vaikų elgesio kontrolę virtualioje erdvėje, kaip vieną iš prevencijos galimybių. Vaiko elgesio kontrolė, tai interneto vartojimo ribojimas, elgesio virtualioje erdvėje priežiūra, leistinų santykių su virtualiais draugais nustatymas, turinio filtravimo programų diegimas į kompiuterius ar išmaniuosius telefonus, bei kitos instrumentinės priemonės. M. Mažionienė, R. Povilaitis ir I. Suchodolska (2012), išskiria rekomendacijas tėvams apie vaikų saugumą elektroninėje erdvėje. Šie autoriai rekomenduoja tėvams laikyti kompiuterį bendrojo naudojimo patalpoje ir periodiškai tikrinti, ką vaikas daro prie kompiuterio; padėti vaikui atskirti, kokią informaciją galima viešinti internete; akcentuoti slaptažodžių parinkimo ir saugojimo svarbą; įspėti apie bendravimo su nepažįstamais žmonėmis galimas rizikas; domėtis ir lankytis dažniausiai vaikų lankomose interneto erdvėse; tikrinti, kokia informacija apie jų vaiką yra prieinama virtualioje erdvėje; įdiegti filtravimo ir stebėjimo programas namų kompiuteryje (Mažionienė, Povilaitis, ir Suchodolska, 2012). Elgesio priežiūros bei kontrolės taikymas yra veiksmingas jaunesniame paauglystės amžiuje, dėl didesnės priklausomybės nuo tėvų. Bręstantys vaikai save pradeda identifikuoti kaip laisvą asmenybę, siekia didesnės laisvės ir autonomiškumo. Tai yra normalus procesas padedantis vaikams pasiręgti suaugusiojo gyvenimui. Be to ir tėvai pradeda savo vaikus laikyti iš dalies savarankiškais, suteikia jiems daugiau pasirinkimo galimybių. Tačiau, remiantis tyrimų duomenimis, smurtas virtualioje erdvėje labiausiai reiškiasi būtent tada, kai vaikai pasiekia paauglystės amžių.

Siekiant apsaugoti vaikus nuo galimų grėsmių virtualioje erdvėje svarbu stebėti vaiko elgesį ir galimus požymius dėl vaiko patiriamo smurto virtualioje erdvėje. Kaip teigia M. Mažionienė, R. Povilaitis ir I. Suchodolska (2012)., požymiai, galintys rodyti, kad vaikas patiria elektronines patyčias:

- vaikui dažnai kyla nemalonūs jausmai po naudojimosi kompiuteriu (pyktis, liūdesys ir kt.);

- vaikas vengia kalbėti apie tai, ką veikia internete, su kuo bendrauja ir kt.;
- vaikui dažnai kinta nuotaikos;
- vaikas visiškai nustoja naudotis kompiuteriu, mobiliuoju telefonu.

Požymiai, kad vaikas yra nukentėjęs nuo smurto virtualioje erdvėje, yra linkęs domėtis žalingo turinio informacija ar yra įsitraukęs į žalingų temų virtualias bendruomenes, gali būti tokie:

- vaikas slepia su kuo ir apie ką bendravo su virtualiais draugais;
- vaikas tampa agresyvesnis, kalba žiauriomis temomis, domisi žudymu, mirtimi;
- vaikas/paauglys ištrina naršymo istoriją internete;
- vaikas labai slepia savo prisijungimo vardus, trina žinutes, slepia ryšio priemones;
- vaikas naršydamas internete stengiasi išėiti į kitą kambarį;
- vaikas emociškai reaguoja išgirdus atėjusios elektroninės žinutės garsą.

Aptarus tėvų galimybes taikyti prevencines priemones naudojant elgesio kontrolę, išryškėja, kad vaiko elgesio stebėjimas taip pat yra svarbus veiksnys. Kokie metodai ir priemonės, gali veiksmingai apsaugoti vaikus, priklauso nuo konkrečios šeimos charakteristikos. Reikia atsižvelgti ir į visuomenei priimtina normą, kad šeimos autonomiškumas yra laikomas vertybe. Taigi, tėvai gali laisva valia nuspręsti, kokias prevencines priemones prieš smurtą virtualioje erdvėje taikyti savo vaikui ar vaikams.

„Willard N. (2007) teigia, kad daugybė priemonių ir rekomendacijų, kurios diegiamos praktikoje, yra neveiklios ir neveiksmingos. Neveikia pernelyg paprastos ir moralizuojančios taisyklės, gąsdinimas, baime grįsta taktika. Būtina nevengti nepatogios terminologijos, nepatogios informacijos, tačiau didinti visų – vaikų, tėvų ir pedagogų – žinojimą ir supratimą, kas vyksta internete“ (Cit. pagal Ruškus, Kačenauskaitė, Žvirdauskas, 2010, p. 77).

Šiame darbe, atliekant tyrimą, bus siekiama nustatyti, kokia yra tėvų nuomonė apie egzistuojančias rizikas virtualioje erdvėje bei kokias prevencines priemones jie taiko. Tad trumpai apžvelkime kitų šalių patirtis, kaip yra tiriama smurto prieš vaikus virtualioje erdvėje problema ir kaip ją vertina bei sprendžia tėvai. M. A. Lauri, J. Borg, L. Farrugia (2015) Maltoje atlikto tyrimo, apie vaikų interneto naudojimą bei tėvų suvokimą apie jų vaikų patirtis, duomenys įdomūs tuo, kad leidžia palyginti tėvų bei vaikų nuomonę dėl tų pačių aspektų. Šiame tyrime dalyvavusių respondentų buvo klausama ar interneto naudojimas yra saugus vaikams. Tik 8

proc. tyrime dalyvavusių tėvų manė, kad internetas yra saugus vaikams, tuo tarpu taip mano 26,3 proc. vaikų. Dalyvavimą socialiniuose tinkluose tėvai taip pat vertina kaip rizikingą veiklą. Tik 6,2 proc. tėvų mano, kad tai yra saugu, taip pat mano 11,4 proc. vaikų. Susitikimai realiame gyvenime su internetiniais draugais vertinami, kaip labai nesaugi elgsena. Tik 3,3 proc. tyrime dalyvavusių tėvų mano, kad tai yra saugu, vaikų taip pat manančių buvo 5,7 proc. Tėvų ir vaikų nuomonė panašiausia buvo vienu aspektu. 80,6 proc tėvų bei 79,8 proc. vaikų mano, kad yra svarbu saugoti privačią informaciją dalyvaujant socialiniuose tinkluose (Lauri, Borg ir Farrugia, 2015). Kalbant apie tėvų taikomas prevencines priemones, taip pat įdomu apžvelgti kitų šalių patirtis. A. Duerager, S. Livingstone (2012), domėjosi, kaip tėvai užtikrina saugų vaikų interneto naudojimą. Jų tyrimas buvo atliekamas 25-iose Europos šalyse. Tyrimo duomenys atskleidė tokius rezultatus: 89 proc. tėvų nustato kokią asmeninę informaciją jų vaikai gali viešinti virtualioje erdvėje; 82 proc. kalbasi su savo vaikais, ypač su dukromis, apie tai kokia veikla vaikai užsiima internete, 59 proc. tėvų būna šalia, kol vaikai naudojami internetu; trys ketvirtadaliai respondentų nurodė, kad naudojami turinio filtravimo programas (Duerager, Livingstone, 2012). Apibendrinant, galima manyti, kad Europos šalyse interneto vartojimas vertinamas ne tik teigiamai. Suvokiama, kiokios grėsmės kyla vaikams, todėl tėvai siekdami užtikrinti saugų interneto vartojimą, taiko įvairias prevencines priemones.

Apibendrinant pateiktą tėvų taikomų prevencinių priemonių analizę išryškėjo, kad taikomos priemonės gali būti suskirstytos į kategorijas: šviečiamoji veikla, informacijos (turinio) ribojimo veikla bei kontaktų ribojimo veikla. Kokias priemones tėvai taiko savo vaikui ar vaikams, priklauso nuo laisvo tėvų pasirinkimo. Ankstesniuose skyriuose atsiskleidė, kad smurto prieš vaikus virtualioje erdvėje reiškiny yra svarbi visuomenės bei individualaus vaiko vystymosi problema. Literatūros analizė bei smurto virtualioje erdvėje paplitimo rodikliai leidžia daryti prielaidą, kad diegiamos priemonės dėl saugaus vaiko dalyvavimo virtualioje erdvėje yra neveiklios ar veiklios per mažai. Išryškėjo tėvų vaidmens svarba, kaip vienas iš pagrindinių veiksmų, galinčių mažinti ar neutralizuoti smurto prieš vaikus plitimą ir raišką internete. Šiame darbe siekiama atskleisti tėvų taikomų prevencinių priemonių, prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje, sąsajas su tėvų turimoms žiniomis apie šį reiškinį. Daroma prielaida, kad jei tėvai bus labiau išprusę ir daugiau žinos apie galimas grėsmes internete, ims daugiau ir įvairesnių prevencinių priemonių.

2.3 Vaiko teisė į privatumą

Ankstesniuose skyriuose, atskleidžiant smurto virtualioje erdvėje apraiškas yra minima, kad asmeninių duomenų paviešinimas yra suprantamas kaip vienas iš smurtinio elgesio rūšių. Tačiau į tai reikia pažvelgti ir kitu kampu, t.y. ar tėvų taikomos prevencijos priemonės nepažeidžia vaiko teisių principų. Vaiko saugus interneto naudojimas turi būti įgyvendinamas atsižvelgiant į vaiko privatumo teises. „Pastaruoju metu šių teisių realizavimui didelę įtaką daro kompiuteriai bei informacinės technologijos, suteikiančios galimybę naudotis pasauliniu kompiuterių tinklu, – internetu“ (Bereikienė ir Vašcova, 2011, p. 43). Tėvų taikomoje prevencijoje, turi būti atsižvelgta į šias vaiko teises. Pasitaiko atvejų, kai siekdami apsaugoti savo vaikus nuo galimų grėsmių virtualioje erdvėje, kaip vieną iš taikomų apsaugos priemonių, tėvai tikrina vaikų susirašinėjimus. „Atskleidžiant asmeninę informaciją, pažeidžiama viena pagrindinių vaiko teisių – teisė į asmeninį gyvenimą ir privatumą“ (Žibėnienė ir Brasienė, 2013, p. 61). Taigi, tėvų uždaviniu tampa ne tik užtikrinti, kad jų vaikai nenukentėtų nuo smurto apraiškų virtualioje erdvėje, bet taip pat turi rasti balansą tarp apsaugos įgyvendinimo bei vaiko teisių užtikrinimo.

Siekiant sumažinti interneto keliamas grėsmes vaiko saugumui, dažniausiai pasirenkamos ribojimo, draudimo ar veiksmų kontroliavimo priemonės. Tačiau tokiu atveju susiduriama su dviejų saugomų teisinių gėrių – vaiko teisės augti sveikam bei teisės į susižinojimo internetu slaptumą – priešprieša, nes saugios internetinės erdvės vaikui užtikrinimas, kaip priemonė užtikrinti konstitucinę vaiko teisę augti sveikam, siaurina vaiko teisės, į asmeninio gyvenimo, bendravimo bei susirašinėjimo slaptumą, apimtį. „Teisiniu reguliavimu privalo būti išlaikyta pusiausvyra tarp aptariamų vaiko teisių ir laisvių, o jų ribojimas gali būti grindžiamas tik prioritetine vaiko interesų apsauga“ (Bereikienė ir Vašcova, 2011, p. 44).

Trumpai aptarkime pagrindinius vaiko teisių ir laisvių apsaugą Lietuvos Respublikoje reglamentuojančius teisės aktus, tai Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992, Nr. 33-1014), Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (Žin., 1995, Nr. 60-1501), Visuotinė Žmogaus teisių deklaracija (Žin., 2006, Nr. 68-2497), Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Žin., 1996, Nr. 33-807). Visuose šiuose aktuose yra išskiriamos pagrindinės vaiko teisės, taip pat ir teisė į privatumą. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje teigiama, kad asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas - neliečiami (Žin., 1992, Nr. 33-1014). Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje taip pat išskiriama, kad nė vienas vaikas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą,

buto neliečiamybę, susirašinėjimo paslaptį arba neteisėto kėsینimosi į jo garbę ir reputaciją (Žin., 1995, Nr. 60-1501). Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje nurodoma, kad niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo privatumą, šeimos gyvenimą, buitį ar susirašinėjimą arba kėsинimosi į jo garbę ir reputaciją (Žin., 2006, Nr. 68-2497). Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme rašoma, kad vaikas turi teisę į asmeninį gyvenimą, bendravimą, susirašinėjimo slaptumą, į asmens neliečiamybę ir laisvę (Žin., 1996, Nr. 33-807). Apžvelgus teisės aktus, matoma, kad Lietuvoje žmogaus, taip pat ir vaiko privatus gyvenimas yra ginamas. Todėl ir vaikų saugus dalyvavimas virtualioje erdvėje turi būti užtikrinamas laikantis šių principų.

„Dviejų lygiaverčių vaiko teisių (teisės į saugią aplinką ir teisės į bendravimo ir susirašinėjimo slaptumą) apsaugos kontekste, tėvai, kontroliuodami vaikų susirašinėjimą interneto tinklalapiuose ar net uždrausdami bendrauti ir susirašinėti, nors ir siekia tinkamai apsaugoti vaiką nuo grėsmių internete, tačiau pažeidžia teisę į bendravimo ir susirašinėjimo slaptumą“ (Bereikienė, Vašcova, 2011, p. 52). Todėl svarbu rasti tinkamiausias prevencines priemones, kurios apsaugotų vaikus nuo grėsmių internete, bet tuo pačiu nepažeistų jų teisių. Tokios priemonės gali būti švietėjiška veikla (auklėjimas, ugdymas), gerų tarpusavio santykių propagavimas bei instrumentinės priemonės, tokios kaip turinio filtravimo programų įdiegimas. „Geriausia priemonė užtikrinti tinkamą vaiko teisės į saugią aplinką realizavimą yra naujausių ir pažangiausių technologijų panaudojimas siekiant sukurti vaikui saugią internetinę aplinką“ (Bereikienė, Vašcova, 2011, p. 52). Tinkamai pritaikius naudojamas prevencijos priemones, gali būti išvengta vaiko teisių pažeidimų.

Apibendrinant, galima teigti, kad išryškėjo ne tik svarba užtikrinti saugų vaikų dalyvavimą virtualioje erdvėje, bet taip pat ir jų teisių apsauga. Nacionaliniuose bei tarptautiniuose teisės aktuose numatyti vaiko privatumo bei privataus susirašinėjimo principai, įgyvendinant saugaus interneto užtikrinimo priemones, turi būti nepažeidiami. Tėvai, kontroliuodami vaikų elgesį ir veiklą internete, turėtų nepamiršti šių vertybių.

3. TYRIMO METODOLOGIJA IR ORGANIZAVIMAS

Trečia darbo dalis skirta atskleisti darbe taikytas metodologines priemones, kurias pasitelkus buvo atliekamas darbas. Pateikiama tyrime taikomo literatūros analizės bei empirinio tyrimo duomenų rinkimas, organizavimas, apdorojimas, analizavimas.

3.1 Tyrimo metodologija

Mokslinio tyrimo teorinėje dalyje pateikiama mokslinės literatūros analizė - naudota užsienio ir Lietuvos autorių mokslinė literatūra, straipsniai mokslo žurnaluose. I. Gaižauskaitės ir S. Mikėnienės (2014) teigimu, darbo literatūros apžvalga sudaro conceptualų tyrimo pagrindą, analizuoti literatūros šaltiniai parodo: kokie tyrimai buvo atlikti vaikų patiriamo smurto virtualioje erdvėje tema; leidžia atskleisti tyrimo sričiai reikšmingas teorijas bei sąvokas; parodo kokie klausimai dar nebuvo atsakyti. Taip pat taikytas dokumentų analizės metodas (teisės aktų, dokumentų).

Empirinėje darbo dalyje taikytas kiekybinis tyrimas - apklausos metodas. Šis metodas pasirinktas, vadovaujantis I. Gaižauskaitės ir S. Mikėnės (2014) nuomone, jog šiuolaikinės sociologinės apklausos yra moksliskai pagrįstas ir patikimas duomenų rinkimo metodas. „Tai procesas, kurio metu atskleidžiamos sąsajos tarp teorijos ir faktų (empirinių duomenų)“ (Gaižauskaitė ir Mikėnė, 2014, p. 7). Empiriniu tyrimu siekiama išsiaiškinti tėvų nuomonę apie vaikų, patiriančių smurtą virtualioje erdvėje, rizikos veiksnius, tėvų žinias apie grėsmes ir tėvų taikomas prevencines priemones prieš vaikų patiriamą smurtą bei pateikti rekomendacijas jos gerinimui, tobulinimui. Pasirinktas metodas - anketinė apklausa, gautų duomenų apdorojimas, jų vertinimas, sisteminimas ir pateikimas. Atliekant vertinimą taikyta standartizuota autorės sudaryta, vadovaujantis teoriniais šaltiniais, apklausa. Šis metodas geriausiai padeda atskleisti analizuojamą problemą, jos svarbą. Anketinė apklausa suteikia galimybių per itin trumpą laiką apklausti didelį kiekį respondentų, gauti išsamią, patikimą, lengvai apibendrinamą informaciją, kuri pagrįsta statistiškai.

Statistinė duomenų analizė. Gautiems tyrimo rezultatams apdoroti buvo naudojamos SPSS 15.0 ir Excel programos. Anot I. Gaižauskaitės ir S. Mikėnės (2014), SPSS statistinės analizės programa yra paplitusi tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų, naudojama sociologijos, psichologijos, rinkodaros, medicinos ir kt. mokslinių bei taikomųjų tyrimų duomenims apdoroti ir

analizuoti. „SPSS programinis paketas (angl. – Statistical Package for the Social Sciences) – vienas labiausiai paplitusių statistinės informacijos apdorojimo programinių paketų, tinkamų ir pradedančiajam, ir patyrusiam vartotojui“ (Pukėnas, 2009, p. 4). Tyrimo analizei pasirinktas aprašomosios statistikos metodas. Duomenys buvo grupuojami, analizuojami, lyginami, apibendrinami bei pateikiami diagramų, lentelių pavidalu. Aprašomosios statistikos parametrai: duomenų sklaidos pagal Gauso kreivę įvertinimas (Shapiro – Wilk kriterijus), klausimynų atskirų skalių vidinio patikimumo nustatymas (Cronbacho Alpha); klausimynų atskirų skalių medianos, vidurkio, standartinio nuokrypio, minimumo, maksimumo, procentinio pasiskirstymo reikšmių apskaičiavimas.

Anketoje, pateikiant teiginius, naudojama skalė apima vertinimo pakopas nuo „Visiškai nesutinku“ iki „Visiškai sutinku“. Ši skalė turi du neigiamus taškus („Visiškai nesutinku“, „Lyg ir nesutinku“), neutralų tašką („Nežinau, sunku apsispręsti“) bei du teigiamus taškus („Lyg ir sutinku“, „Visiškai sutinku“). Anketoje pateikti atsakymai buvo reversuoti veidrodiniu principu, kad atsakymas „Visiškai nesutinku“ būtų įvertintas 1, o atsakymas „Visiškai sutinku“ įvertintas 5. Atitinkamai atsakymas „Lyg ir nesutinku“ įvertintas 2, „Nežinau, sunku apsispręsti“ – 3, o „Lyg ir sutinku“ – 4 ir t.t.. Atsakymų interpretacijos raktas yra toks: skaičiuojant aritmetinį vidurkį, kuo aukštesnis įvertinimas, tuo stipriau suvokiama grėsmė, taikomos priemonės ir pan.: rezultatas, artimas 3, reikštų neutralų vertinimą; rezultatas, artimas 5, reikštų labai teigiamą vertinimą; rezultatas, artimas 1, reikštų labai neigiamą vertinimą. Taikant Chi-kvadrato kriterijų tiriamųjų grupės buvo perskirtos į dvi dalis - 1 ir 2 reiškia aukštą riziką, 4 ir 5 - žemą riziką, neapsisprendusių respondentų rezultatai į analizę netraukiami.

Dviejų grupių respondentų atsakymų homogeniškumui atskirų kintamųjų atžvilgiu t.y. procentinį respondentų pasiskirstymą pagal tam tikrus požymius palyginimui naudotas Chi-kvadrato χ^2 nepriklausomumo kriterijus (pagal Phi/Cramer's koeficientą), kuris naudojamas hipotezėms apie kintamojo skirstinį populiacijoje tikrinti, duomenis pateikiant kryžmine lentele, kai kintamieji nominaliniai (kategoriniai). Taikytas Mann Whitney neparimetrinis kriterijus, padedantis palyginti dviejų ir daugiau grupių respondentų atsakymų pasiskirstymą ranginiu principu. Skirtumas yra laikomas statistiškai patikimu, kai $p < 0,05$. Spearmano ranginės koreliacijos koeficientas ryšiui, skirtas matuoti abipusėms sąsajoms tarp kintamųjų. Koreliacija yra laikoma patikima, kai $p < 0,05$.

Tyrimo ribotumai: atliekant elektroninę apklausą yra tikimybė, kad apklausoje pateiktus klausimus atsakė respondentai, kurie neatitinka šiame tyrime tiriamiesiems keliamiems kriterijams.

3.2 Tyrimo dalyviai ir organizavimas

Tyrimo dalyvavo tėvai auginantys 11-13 metų vaikus. Vaikų amžiaus grupės pasirinkimas grindžiamas tuo, kad šio amžiaus vaikai išgyvena ankstyvosios paauglystės laikotarpį. Ankstyvosios paauglystės laikotarpiui būdingas lytinis brendimas darantis poveikį socialinių santykių kitimui. Pradedama rasti autonomiškumo poreikis, tačiau tėvų įtaka vis dar labai stipri.

Apklausa buvo vykdoma Kauno miesto mokyklose. Nustatant tiriamųjų imtį, buvo pasirinkta patogioji, tikimybinė imtis, nes kiekvienas tiriamasis, auginantis 11-13 metų vaikus, atitiko tyrimo įgyvendinimo kriterijus. Dėl tyrimo atlikimo kreiptasi į Kauno miesto bendrojo lavinimo mokyklų vadovus, dėl sutikimo vykdyti apklausą ir bendradarbiavimo. Tyrimas atliktas 2017 m. kovo mėnesį per virtualią www.apklausa.lt sistemą. Apklausą inicijavo šio darbo autorė. Tiriamiesiems buvo pristatyti šios apklausos tikslai, kam ši apklausa bus panaudota, paaiškinta, kaip pildyti anketą ir suteikta galimybė el.paštu pateikti klausimus, jei tokių kiltų. Tiriamieji buvo supažindinti su teise atsisakyti dalyvauti tyrime. Siekiant nepažeisti tyrimo etikos principų, apklausa buvo anonimiška. Vidutiniškai respondentai anketą pildė apie 15-20 minučių. Vykdam apklausą buvo laikomasi: laisvanoriškumo principo (tiriamieji apklausos klausimus atsakė laisva valia, niekieno neverčiami), konfidencialumo principo (apklausoje pateikiami klausimai neatskleidžia asmens duomenų, galinčių atpažinti tiriamąjį).

Tyrimo dalyvavo ir buvo apklausti 165 respondentai. Iš jų 123 moterų ir 42 vyrai. Beveik pusė tiriamųjų priklauso 31-40 metų amžiaus tarpsniui. Tai leidžia teigti, kad atskleista respondentų nuomonė atspindi bendras nuomonės tendencijas, ir ja galima remtis analizuojant ir vertinant paauglių rizikos veiksnių žinias, apie smurtą ir prevencinių priemonių taikymą.

3.3 Tyrimo instrumentas

Duomenys buvo renkami naudojantis sukurtu elektroniniu klausimynu. Vadovaujantis I. Gaižauskaitės ir S. Mikėnės (2014) nuomone, pritaikius kompiuterines technologijas, klausimynas gali įgyti papildomų savybių ir privalumų, kurie prisideda prie duomenų rinkimo proceso efektyvumo bei duomenų kokybės. Elektroninis klausimynas sudarytas naudojantis

internetinėje svetainėje www.apklausa.lt sukurta programa. Tam, kad klausimynas pasiektų tikslinę tiriamųjų grupę, bendradarbiaujant su dvejomis Kauno miesto gimnazijomis bei vidurine mokykla, platinamas per elektroninius dienynus: „Tavo mokykla“ (sutrump. TaMo); „Mano dienynas“.

Tyrimui atlikti pasirinkta instrumentinė priemonė – struktūruota, iš anksto sudaryta anketa su uždariais klausimais. Apklauso anketos struktūra sudaryta iš nominalios ir ranginės skalės. Įvadinėje dalyje pristatoma, kas ir koku tikslu atlieka šią apklausą, nurodomos konfidencialumo ir anonimiškumo sąlygos. Anketa skirta išsiaiškinti tėvų turimas žinias apie smurtą virtualioje erdvėje ir nustatyti kokias prevencines priemones taiko savo vaikams, nustatyti sąsajas tarp tėvų turimų žinių apie smurtą virtualioje erdvėje ir taikomų prevencinių priemonių. Apklausa sudaryta iš penkių dalių, suskirstytų pagal temas.

Klausimynas sudarytas iš penkių atskirų dalių: 1 dalyje (1-5) klausimai yra socialiniai/demografiniai, kuriais siekiama išsiaiškinti respondentų lytį, amžių, kiek ir kokios lyties vaikus augina, šeimyninę padėtį; 2 dalyje (6-30) pateikiami teiginiai, siekiant išsiaiškinti tėvų turimas žinias apie smurtą virtualioje erdvėje; 3 dalyje (31-53) pateikiami teiginiai, kurie padės atskleisti ar tiriamųjų vaikai yra patyrę smurtą virtualioje erdvėje, apie kurį žino tėvai (tiriamieji); 4 dalyje (54-62) pateikiami teiginiai, kurie padės atskleisti tėvų nuomonę apie įtaką taikant prevencines priemones nuo smurto virtualioje erdvėje; 5 dalyje pateikiami teiginiai, kurie padės nustatyti, kokias prevencines priemones tėvai taiko savo vaikams prieš smurtą virtualioje erdvėje.

Klausimyno pildymo instrukcija pristatyta formoje (žr. 1 priedą). Visi klausimai buvo uždaro tipo, t. y. su iš anksto pateiktais atsakymų variantais. Atsakant į kiekvieną klausimą, respondentas turi pasirinkti vieną iš 5 siūlomų atsakymo variantų. Anketoje, pateikiant teiginius, naudojamas 5 pakopų Likerto skalės atsakymų formatas, padedantis nustatyti, koku laipsniu respondentas sutinka ar nesutinka su skalėje pateiktais teigiamais ar neigiamais objekto ar reiškinio rodikliu vertinimais. Apdorojant Likerto skalių pagalba surinktus duomenis, kiekvienam vertinimui yra suteikiama skaitinė išraiška ir taip apskaičiuojamas palankių ar neigiamų požiūrių į tiriamą objektą ar reiškinį lygis. Rezultatų vidurkis išreiškia bendrą respondentų požiūrį.

4. TĖVŲ TAIKOMŲ PREVENCINIŲ PRIEMONIŲ PRIEŠ VAIKŲ PATIRIAMĄ SMURTĄ VIRTUALIOJE ERDVĖJE TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

4.1 Respondentų demografinių duomenų analizė

Siekiant įvertinti tėvų žinias apie smurto virtualioje erdvėje grėsmę, jų vaikų patirto smurto tikimybę bei tėvų naudojamas prevencines priemones, pradžioje įvertinti respondentų demografiniai duomenis: lytis, amžius, šeimyninė padėtis, vaikų amžius ir lytis. Apklausos metu iš viso buvo apklausti 165 respondentai. Duomenys pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal demografinius požymius (N=165)

		N	Proc.
Lytis	Vyras	42	25,5
	Moteris	123	74,5
Amžius	Nuo 21 m. iki 30 m.	29	17,6
	Nuo 31 iki 40 m.	75	45,5
	Nuo 41 iki 50 m.	50	30,3
	Nuo 51 iki 60 m.	11	6,7
Vaiko amžius	11	73	44,2
	12	39	23,6
	13	59	35,8
Vaiko lytis	Berniukas	85	51,5
	Mergaitė	86	52,1
Auginate vaiką su	Vaiko tėvu/mama	111	67,3
	Vienas (-a)	20	12,1
	Kartu su sutuoktiniu(-e), sugyventiniu (-e), kuris (-i) nėra vaiko tėvas/mama	34	20,6

Kaip matyti 1 lentelėje, didesnę dalį respondentų sudaro moterys (74,5%). Beveik pusė respondentų (45,5 proc.) priklauso 31-40 m. amžiaus grupei, mažiausiai yra respondentų, priklausančių 51-60 m. amžiaus grupei (6,7 proc.). Daugiausiai respondentų augina 11 metų amžiaus vaikus (44,2 proc.), vaikų lyties pasiskirstymas beveik vienodas, vyriškos lyties (51,5 proc.) ir moteriškos lyties (52,1 proc.). Taip pat didžioji dalis respondentų augina vaiką pilnoje šeimoje t.y. su vaiko tėvu/mama (67,3 proc.).

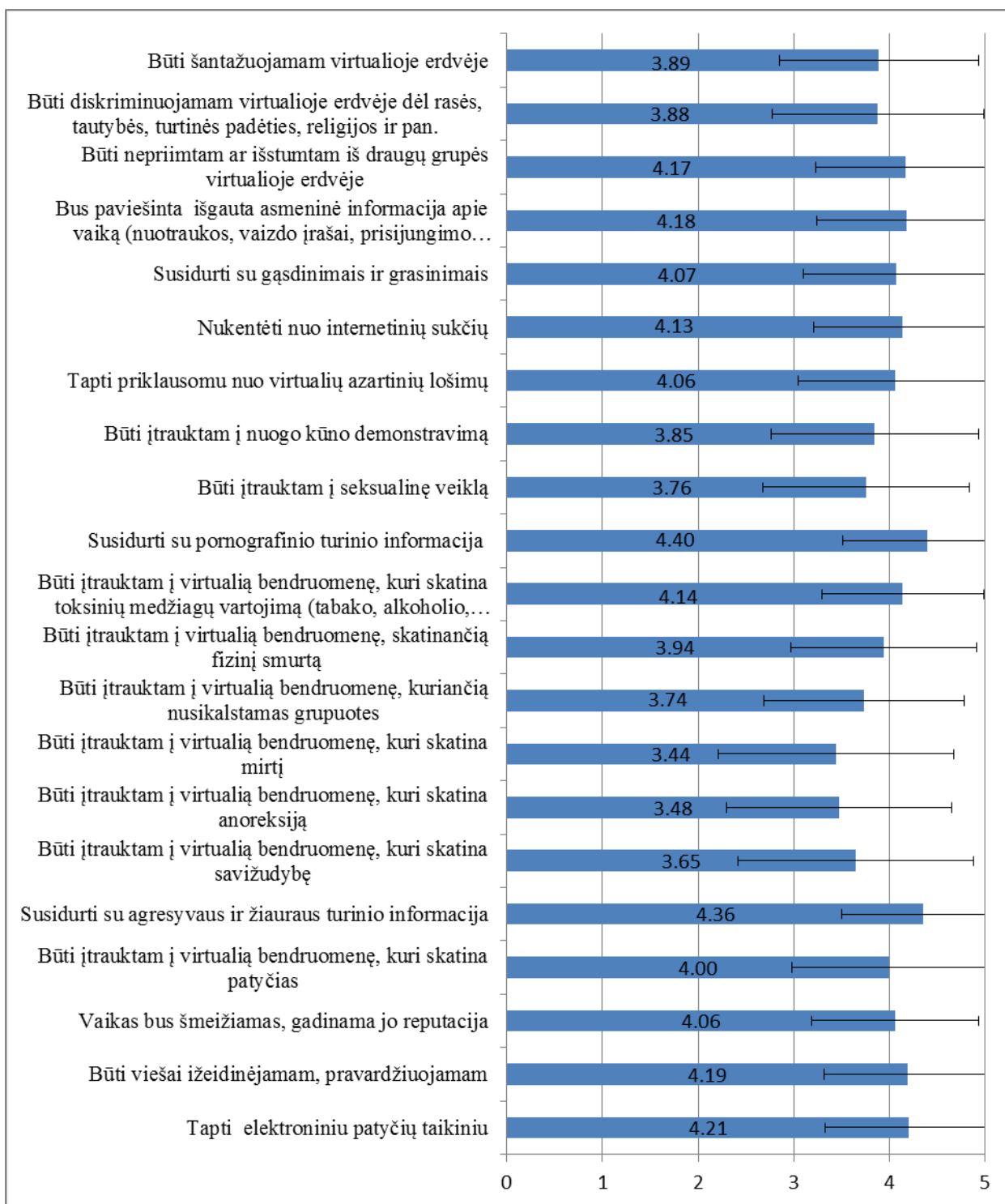
Apibendrinant demografinių tyrimo duomenų analizę galima daryti pagrindinę išvadą: tyrime dalyvaujančio respondento portretas yra vidutinio amžiaus ištekėjusi moteris, auginanti į ankstyvąją paauglystę įžengusį berniuką arba mergaitę.

4.2 Tėvų žinios apie grėsmes virtualioje erdvėje

Apžvelgus mokslinę literatūrą buvo išskirti veiksniai, kurie yra susiję su galimo smurto virtualioje erdvėje apraiškomis. Teorinėje darbo dalyje atsiskleidė, kad vaikų smurto patyrimui, naudojantis internetu, vienas iš veiksnių yra šeima. Išskirta, kad tėvų taikomos prevencinės priemonės daro įtaką vaikų elgesiui virtualioje erdvėje, taip pat didina tikimybę, kad internetu vaikas naudosis saugiai. Tėvai negali apsaugoti vaikų nuo tų grėsmių, apie kurias patys nežino. Kaip minėta teorinėje šio darbo dalyje, grėsmės virtualioje erdvėje pastaruoju metu įgyja itin didelį aktualumą. Žinant galimas grėsmes, galima operatyviau sumažinti jų riziką ir užkirsti kelią neigiamiems padariniams. Todėl, vykdant tyrimą, dalis apklausoje pateikiamų klausimų yra skirti tam, kad būtų galima ištirti tėvų suvokimą apie egzistuojančias grėsmes virtualioje erdvėje.

Apklausoje pateikti klausimai apie tėvų suvokiamas grėsmes virtualioje erdvėje yra sudaryti remiantis Lietuvos bei kitų šalių autorių atliktais tyrimais bei kitais šaltiniais, tad klausimų spektras yra gan platus, apimantis daug sričių. Vėliau, apdorojant duomenis šie klausimai bus suskirstyti į stambesnius pogrupius, nes autorės nuomone, nėra tikslinga kiekvieną klausimą analizuoti atskirai. Atsižvelgiant į tai, kad trūksta informacijos apie taikomas prevencines priemones, klausimai parinkti vadovaujantis tyrimais, kuriuose analizuotos kylančios grėsmės vaikams internete. Vadovaujantis M. Mažionienės, R. Povilaitčio ir I. Suchodolskos elektroninių patyčių analize, bei (2012), S. Livingstone, L. Haddon, A. Görzig ir K. Ólafsson (2011) tyrimu apie rizikas kylančias vaikams internete, klausimyne pateikiami klausimai apie grėsmes būti šantažuojamam, diskriminuojamam (dėl rasės, tautybės, ir kt.), atstumtam, šmeižiamam, įžeidinėjamam, duomenų paviešinimam ir pan. Klausimai apie neigiamą informaciją bei į(-si)traukimą į žalingo turinio virtualias bendruomenes, sudaryti atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą (Žin., 2002, Nr. 91-3890). Klausimai susiję su seksualine veikla internete, sudaryti vadovaujantis ne vieno mokslininko nuomone. Šias grėsmes išvelgė J. Ruškus, V. Kačenauskaitė, D. Žvirdauskas, R. Jokūbaitė, G. Žibėnienė, D. Brasienė, S. Livingstone, bei daugelis kitų mokslininkų, tyrusių grėsmes virtualioje erdvėje. Žinant, su kokiomis grėsmėmis yra susidūrę vaikai, buvo galima parinkti klausimus skirtus tėvams.

2 pav. pateikiami duomenys atskleidžia tyrime dalyvavusių respondentų suvokimą apie grėsmes kylančias vaikams virtualioje erdvėje.

2 pav. Tėvų žinios apie smurto grėsmes virtualioje erdvėje (N=165)

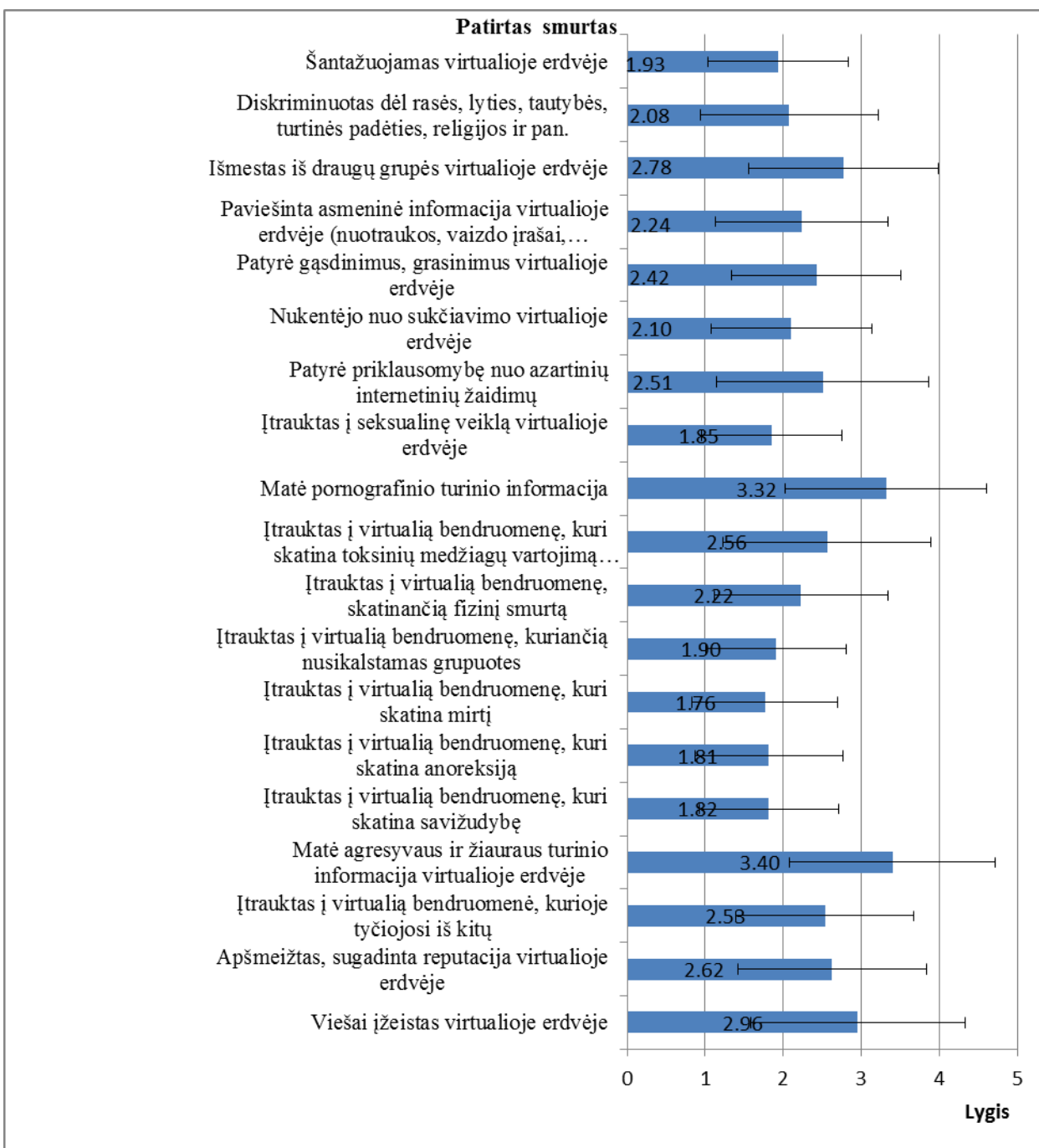
Analizuojant 2 pav. pateiktus duomenis galime matyti, kad tėvai mažiausiomis grėsmėmis internetinėje erdvėje laiko galimybes būti vaikams įtrauktiems į veiklas, susijusias su mirties ($\bar{x}=3,44$) ir anoreksijos propagavimu ($\bar{x}=3,48$). Kaip didžiausia galima grėsmė yra įvardijama galimybė susidurti su pornografinio turinio informacija ($\bar{x}=4,40$) arba susidurti su agresyvaus ir žiauraus turinio informacija. ($\bar{x}=4,14$).

Kitų autorių atlikti tyrimai apie grėsmes virtualioje erdvėje, elektronines patyčias ir žiauraus, smurtinio turinio informaciją išskiria, kaip vieną iš didžiausių grėsmių internete. G. Žibėnienės (2013) atliktame tyrime apie naudojimąsi internetu, internetiniais socialiniais tinklais ir galimai patiriamomis grėsmėmis mokinių nuomone, internete gausu smurto apraiškų, paplitusios elektroninės patyčios. G. Žibėnienės (2013) atliktame tyrime net 88,1 proc. respondentų tvirtino, kad tokios grėsmės egzistuoja. Įdomu yra tai, kad J. Ruškaus, V. Kačėnaitės, D. Žvirdausko, (2010) atliko tyrimą apie interneto vartojimo grėsmių suvokimą, apklausiant vaikus. Šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaikai naudodamiesi internetu, pornografinio turinio informacija domisi mažiausiai. „Erotika ir pornografija atsidūrė paskutinėje interneto vartojimo temų reitingo vietoje“ (Ruškus, Kačėnaitė ir Žvirdauskas, 2010, p. 74). *Tai leidžia palyginti tėvų ir vaikų nuomonę, kuri iš ties skiriasi. Tėvai pornografinio turinio informaciją vertina kaip vieną iš didžiausių grėsmių, tuo tarpu vaikai teigia, kad tokia informacija juos domina mažiausiai.* Tačiau, atliktų tyrimų Europos šalyse duomenimis, apie grėsmes vaikams virtualioje erdvėje, pornografija užima vieną iš aukščiausių pozicijų. E. Staksrud, S. Livingstone (2009) tyrimo duomenimis, Didžiosios Britanijos 9-12 metų amžiaus 23 proc. mergaičių ir 39 proc. berniukų, 13-16 metų amžiaus 58 proc. mergaičių ir 75 proc. berniukų yra matę pornografinio turinio informaciją.

Apibendrinant 1 pav. duomenis, galima teigti, kad grėsmės virtualioje erdvėje yra vertinamos kaip pakankamai didelis pavojus, viršijantis vidutinę reikšmę. Autorės nuomone, tėvai dažniau įvardija tokias grėsmes virtualioje erdvėje, su kuriomis patys yra linkę dažniau susidurti ir/ar susiduria. Taip pat tėvai gali būti mažiau linkę naudotis socialinių tinklų teikiama informacija, būti mažiau išprusę internete egzistuojančių socialinio bendravimo galimybių atžvilgiu ir turėti mažiau informacijos apie socialines grupes, skatinančias tam tikras veiklas internete.

Vykdam apklaušą taip pat buvo siekta išsiaiškinti tėvų informuotumą apie tai su kokios rūšies smurtu virtualioje erdvėje yra tekę susidurti jų vaikui ar vaikams. Tėvų žinios negali būti laikomos kaip faktiniai duomenys apie vaikų smurtinio elgesio patyrimą. Taip yra dėl to, kad ne

visi tėvai žino, kokia veikla vaikas užsiima naudodamasis internetu bei yra tikimybė, kad vaikai tokią informaciją slepia dėl subjektyvių priežasčių. Žemiau esančiame 3 pav. pateikiama tėvų nuomonė apie tai, kokias smurto apraiškas jų vaikas galimai yra patyręs virtualioje erdvėje.

3 pav. Tėvų žinios apie jų vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje (N=165)

3 pav. rezultatai rodo, kad labiausiai tikėtinas vaikų patirtas smurtas internetinėje erdvėje gali būti susijęs su agresyvaus ir žiauraus turinio informacija ($\bar{x}=3,40$), bei pornografinio turinio informacija ($\bar{x}=3,32$). Tėvų nuomone, mažiausiai tikėtina, kad jų vaikas gali būti įtrauktas į bendruomenes, kuriose skatinama mirtis ($\bar{x}=1,76$), anoreksija ($\bar{x}=1,81$), savižudybė ($\bar{x}=1,82$).

Vertinant bendrai, tėvų nuomone, tikimybė, kad vaikas patiria smurtą internetinėje erdvėje turi kairiapusę asimetriją, taigi tėvai linkę subjektyviai manyti, kad tikimybė patirti smurtą nėra didelė.

„Tėvai ne visada žino, kokią informaciją apie save vaikai pateikia viešoje erdvėje, kaip bendrauja, taip pat jiems gali trūkti informacijos apie tai, kur vyksta elektroninės patyčios ir kokiais būdais vaikai tyčiojasi vieni iš kitų“ (Mažionienė, Povilaitis ir Suchodolska, 2012, p. 15). *Atsižvelgiant į tai, autorės nuomone, galima daryti prielaidą, kad respondentai yra linkę nuvertinti savo vaikų smurto virtualioje erdvėje patyrimą, dėl nežinojimo kokia veikla išties vaikai užsiima virtualioje erdvėje.* Tai gali patvirtinti M. A. Lauri, J. Borg ir L. Farrugia (2015) atliktas tyrimas, kuriame buvo analizuojama tėvų ir vaikų nuomonė apie interneto vartojimą. Šių mokslininkų tyrimų duomenimis 87,8 proc. tėvų mano, kad vaikų interneto naudojimosi tikslas – mokykloje užduotų namų darbų ruošą, tuo tarpu 69,9 proc. vaikų nurodė tą patį tikslą. J. Ruškus, V. Kačenauskaitė ir D. Žvirdauskas (2010) pažymi, kad internetu padaroma emocinė žala vaikui gali būti didesnė nei realiai bendraujant. Šie autoriai, kaip vieną iš priežasčių įvardina tai, jog vaikai susidūrę su elektroninėmis patyčiomis, dažniausiai to neaptaria su tėvais. I. Klanienės ir R. Jokūbaitės (2012) nuomone, dėl ivairių vidinių veiksmų, tėvams dažnai pritrūksta laiko skirti pakankamai dėmesio savo vaikams.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvai mano, jog tikimybė, kad jų vaikas patiria smurtą internetinėje erdvėje yra mažesnė už vidutinę. Taigi galima daryti prielaidą, kad tėvai subjektyviai nuvertina tikimybę, jog jų vaikas ar vaikai nukentėjo nuo smurto virtualioje erdvėje. Tikėtina, kad tai gali būti susiję ir su žinių trūkumu apie tai, ką jų vaikas veikia internetinėje erdvėje, su nesugebėjimu vykdyti kontrolę ir/arba nepakankamai liečiama šia tema tarpusavio diskusijose ir pokalbiuose. Taip pat to priežastys gali būti tėvų skiriamo dėmesio vaikams stoka, per didelis pasitikėjimas savo vaikų elgesiu internete.

Tolimesnėje duomenų analizėje galimos grėsmės ir patirto smurto pobūdis buvo suskirstyti į tris stambesnius veiksmus, kurie sudaryti remiantis literatūros šaltinių apžvalga. Išskirtos grėsmės/patirto smurto grupės yra šios: žalingų įpročių/elgesio skatinimas, seksualinio pobūdžio veikla, delinkventinis elgesys (patyčios, grasinimai, sukčiavimas, atstūmimas ir pan.).

Siekiant įvertinti, ar tyrime naudojamų sugrupuotų teiginių, apibūdinančių matuojamus veiksmus, rezultatai yra korektiški ir gaunami tikslūs duomenys, atlikta vidinio suderinamumo

analizė kiekvienai skalei įvertinti. Cronbach Alpha rodikliai yra tinkami tyrimui atlikti – analizės rezultatai pateikiami 2 lentelėje ir 8 Priede.

2 lentelė. Bendri skalių vidinio suderinamumo (patikimumo) įverčiai (N=165)

Skalė	Cronbacho α
Žinios apie grėsmes virtualioje erdvėje	0,967
Tėvų žinios apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje	0,940
Tėvų nuomonė apie vaikų saugaus interneto vartojimo įtakojimą	0,838

Gauti rezultatai 2 lentelėje rodo, kad skalių vidinis suderinamumas (patikimumas) atitinka minimalią statistinę 0,6 ribą, todėl gali būti patikimai interpretuojami ir šiame tyrime. Mažiausias bendras vidinio suderinamumo rodiklis yra Tėvų nuomonė apie daromą poveikį vaikų saugiam interneto vartojimui, subskalėje, didžiausias – Žinios apie grėsmes virtualioje erdvėje subskalėje.

Apibendrinant, tokie duomenys rodo, kad dėl žinių apie grėsmes tėvų nuomonė yra vienesnė t.y. vertindami teiginius apie žinias jie atsako panašiai. Kalbant apie daromos įtakos vaikų saugiam interneto vartojimui subskalę, nuomonės šiek tiek skiriasi t.y. respondentai turi įvairesnes nuomones šiuo klausimu.

3 lentelėje analizuojami suminių kintamųjų apie suvokiamas grėsmes rodikliai.

3 lentelė. Tėvų žinių apie grėsmes virtualioje erdvėje ir apie patirtą smurtą virtualioje erdvėje, vidurkiai, minimalios ir maksimalios reikšmės, standartiniai nuokrypiai (N=165)

	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė
Žinios apie grėsmes virtualioje erdvėje	3,98	0,78	1,62	5,00
Delinkventinio elgesio grėsmė	4,11	0,73	1,60	5,00
Žalingų įpročių grėsmė	3,81	0,89	1,38	5,00
Seksualinio pobūdžio veiklos grėsmė	4,00	0,90	1,00	5,00
Tėvų žinios apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje	2,36	0,78	1,00	4,47
Delinkventinis elgesys	2,51	0,84	1,00	4,40
Žalingų įpročių skatinimas	2,08	0,84	1,00	4,57
Seksualinio pobūdžio veikla	3,42	0,90	1,50	5,00

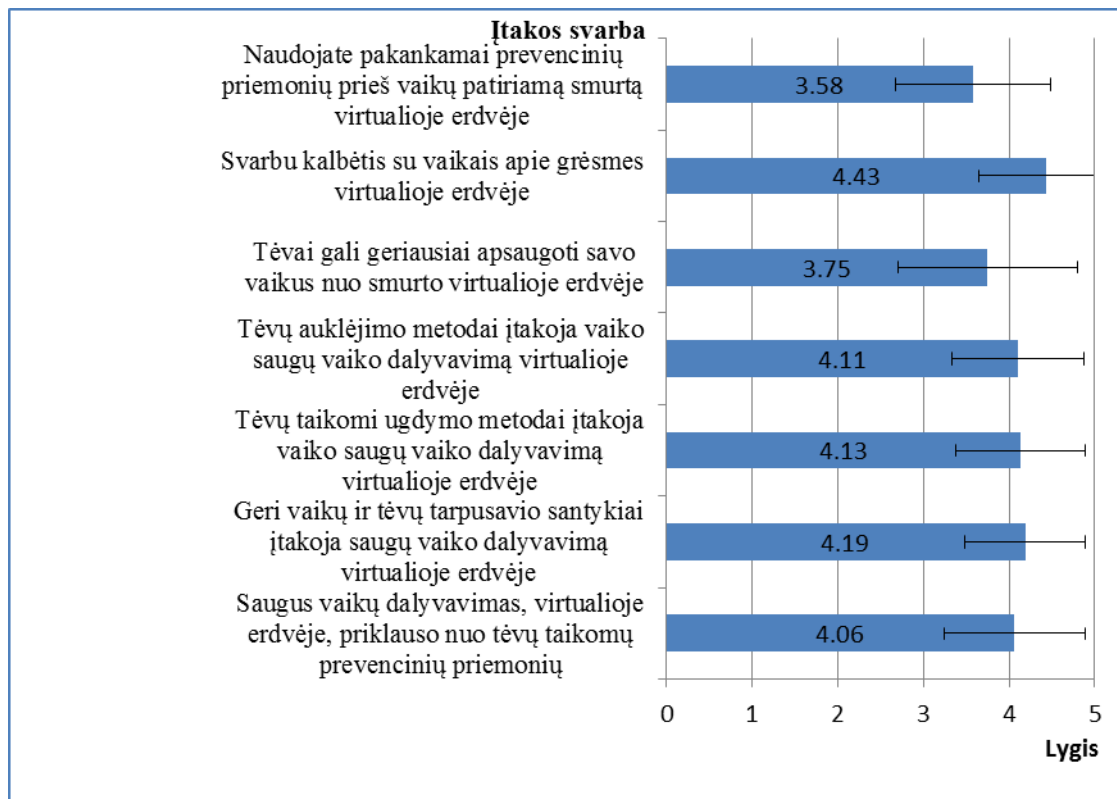
Analizuojant gautus duomenis, pateikiamus 3 lentelėje, galime teigti, kad suminių kintamųjų aprašomosios statistikos rodikliai atitinka ir aukščiau analizuotų atskirų teiginių rodiklius. Žinių apie galimas grėsmes virtualioje erdvėje respondentų atsakymų vidurkis yra asimetriškai šiek tiek pasislinkęs į dešiniąją pusę, t.y. šiek tiek aukštesnis už vidutinę 3 balų reikšmę, taigi galime daryti išvadą, kad didesnioji dalis respondentų yra labiau linkę galvoti, kad grėsmės internetinėje erdvėje yra didesnės nei atvirkščiai. Tuo tarpu vaikų patirto smurto tikimybė pasislinkusi į priešingą pusę, t.y. turi kairiapusę asimetriją t.y. tėvai yra linkę manyti, kad tikimybė, jog jų vaikas patiria/patyrė smurtą virtualioje erdvėje yra mažesnė, o ne atvirkščiai. Kaip didžiausią galimą grėsmę respondantai linkę įvardyti delinkventinį elgesį ($\bar{x}=4,11$), po jos įvardijama seksualinio pobūdžio veikla ($\bar{x}=4,00$) ir galiausiai žalingų įpročių skatinimo veikla ($\bar{x}=3,81$). Vertinant vaikų patirto smurto tikimybę virtualioje erdvėje, kaip labiausiai tikėtini smurto atvejai įvardinami: seksualinio pobūdžio veikla ($\bar{x}=3,42$), po jos atitinkamai delinkventinis elgesys ($\bar{x}=2,51$) ir žalingų įpročių skatinimas ($\bar{x}=2,08$).

Apibendrinant 3 lentelės duomenis, galima teigti, kad tėvai smurto riziką virtualioje erdvėje vertina kaip šiek tiek aukštesnę nei vidutinišką, o tikimybę, kad jų vaikas patirs smurtą virtualioje erdvėje kaip šiek tiek mažesnę nei vidutinišką. Kaip didžiausią grėsmę tėvai linkę vertinti galimą delinkventinio elgesio propagavimą virtualioje erdvėje, tuo tarpu didžiausia tikimybė jų vaikui patirti smurtą būtų per seksualinio pobūdžio veiklą. Galima teigti, kad tėvai yra linkę manyti, kad seksualinio pobūdžio elementai yra dažniau pasitaikantys virtualioje erdvėje ir jie gali būti mažiau sankcionuojami internetinę erdvę reguliuojančių programų/institucijų, neatmetant tikimybės, kad patys tėvai gali naudotis tam tikromis šios industrijos paslaugomis. Tuo tarpu delinkventinis elgesys gali būti vertinamas kaip didžiausią grėsmę kelianti veikla dėl šiandien paplitusios patyčių kultūros bei vykstančio aktyvaus manipuliacinio bendravimo socialiniuose tinkluose („Mėlynojo banginio“ judėjimo ir pan.) Taip pat tikėtina, kad dėl paauglio jautrios psichikos ir savęs vertinimo bei siekio pritaipyti prie bendraamžių grupių, į(si)traukimas į tokias veiklas gali padaryti itin didelę įtaką jo savivertės jausmui, psichologinei sveikatai, taip pat gali tapti priežastis elgesio ir emocijoms sutrikimams.

4.3 Tėvų nuomonė apie daromą įtaką saugiam vaikų interneto vartojimui

Vienas iš šio darbo uždavinių yra išsiaiškinti, kokias prevencines priemones taiko tėvai, prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje. Todėl apklausoje dalis klausimų buvo skirti tam,

kad būtų galima atskleisti, kaip tėvai patys vertina savo daromą įtaką vaikų saugiam dalyvavimui virtualioje erdvėje. Siekiant išanalizuoti šią sritį detaliau, respondentų buvo paprašyta įvertinti, kiek, jų nuomone, saugus vaikų interneto vartojimas yra susijęs su tėvų elgesiu. Duomenys pateikiami 4 pav.

4 pav. Tėvų nuomonė apie jų daromą įtaką vaikų saugiam interneto vartojimui (N=165).

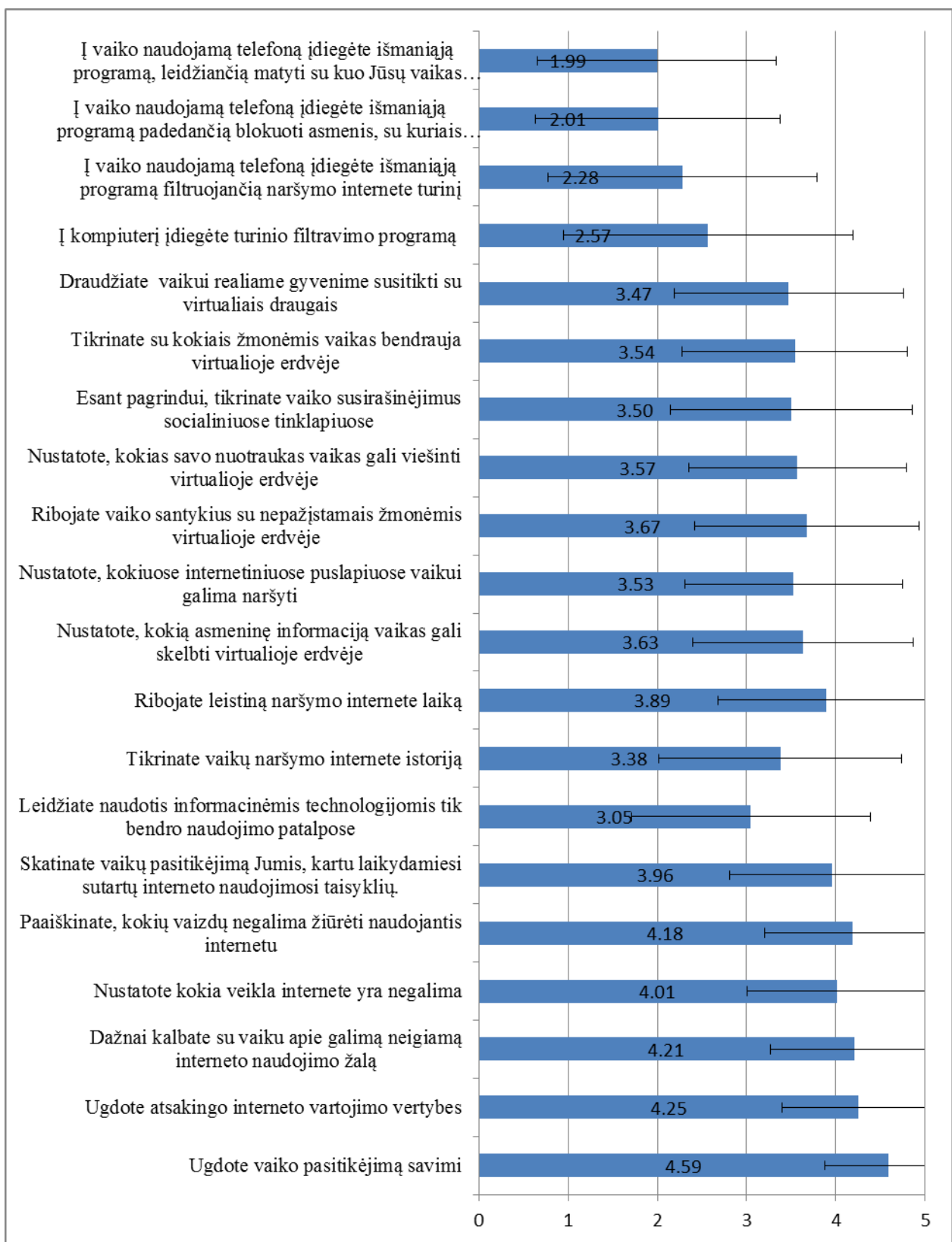
Iš 4 pav. pateiktų duomenų galima matyti, kad kaip svarbiausią veiksnį saugiam interneto vartojimui tėvai vertina kalbėjimąsi su vaikais apie grėsmes virtualioje erdvėje ($\bar{x}=4,43$), bei gerus tarpusavio santykius ($\bar{x}=4,19$). Respondentų nuomone, mažiausiai, veikia tiesiog prevencinių priemonių taikymas ($\bar{x}=3,58$).

Teorinėje darbo dalyje aptarta, kad vaikų auklėjimas, ugdymas bei geri tarpusavio santykiai yra svarbus veiksnys, lemiantis vaikų elgesį internetinėje erdvėje. Tai patvirtina ir gauti tyrimų rezultatai. Tėvai linkę manyti, kad šios priemonės geriausiai veikia kaip vaikų apsauga. Apibendrinant, tokius rezultatus gali lemti tai, kad, vadovaujantis tėvų patirtimi, neveikia draudimų ir bausmių kultūra ir jei vaikas nepalaiko gerų santykių su tėvais, su jais nesidalija džiaugsmiais ir rūpesčiams, su juo nekalbama apie priežasties pasekmės ryšį, tuomet ir bet kokia kontrolė gali neduoti trokštamo rezultato.

4.4 Tėvų taikomos prevencinės priemonės smurto internetinėje erdvėje kontrolei

Kita dalis apklausos klausimų skirti tam, kad būtų galima iširti pagrindinius šio darbo uždavinius – tėvų taikomas prevencines priemones prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje. Klausimai sudaryti atsižvelgiant į tai, kokios rūšies grėsmės kyla vaikams naudojantis internetu bei į teorinėje dalyje aptartas prevencines galimybes. Šis klausimų blokas taip pat yra detalizuotas tam, kad būtų galima susidaryti aiškesnį vaizdą, dėl tėvų taikomų apsaugos priemonių. Toliau, analizuojant duomenis, klausimai bus suskirstyti į tris stambesnius pogrupius. Autorės nuomone, tolimesnėje tyrimo eigoje, nėra tikslinga analizuoti kiekvieną klausimą atskirai.

Būtų tikslinga trumpai aptarti, mokslininkų, kurie domėjosi kokias prevencines priemones tėvai naudoja, kad užtikrintų saugų vaikų dalyvavimą virtualioje erdvėje, tyrimų duomenis. M. A. Lauri, J. Borg ir L. Farrugia (2015) domėjosi ar tėvai leidžia savo vaikams naudotis internetu savo kambariuose. 29.2 proc. tyrime dalyvavusių respondentų, teigė leidžiantys vaikams internetu naudotis savo kambarielyje. Taigi, galime daryti išvadą, kad tyrime dalyvavusių didžioji respondentų dalis, leidžia vaikams naudotis internetu tik bendrojo naudojimo patalpose. Atsižvelgiant į tai, vykdant apklausą, buvo tėvų klausama ar jie leidžia vaikams kompiuteriu naudotis tik bendrojo naudojimo patalpose. Respondentų taip pat buvo prašoma atsakyti, ar jie riboja leistiną vaikų naudojimosi internetu laiką. Šis klausimas sudarytas atsižvelgiant į tai, kad interneto naudojimo rodikliai Lietuvoje yra aukšti. „Priklausomai nuo amžiaus ar lyties, paaugliai praleidžia bent valandą ar dvi per dieną prie interneto“ (Ruškus, Žvirdauskas, Kačenauskaitė ir Žvirdauskienė, 2009, p. 42). Kita dalis klausimų yra susijusi su teorinėje dalyje aptarta auklėjimo, ugdymo, tarpusavio gerų santykių svarba. Taip pat elgesio kontrolės naudojantis internetu galimybės, instrumentinių prevencinių priemonių pritaikymo. Teorinėje darbo dalyje aptartos vaiko teisės į privatumą, tad respondentų buvo klausiamą ar jie, esant pagrindui tikrina vaikų susirašinėjimus. Manoma, kad tokia prevencinė priemonė, pažeidžia vaiko interesus, todėl gali būti taikoma tik išskirtiniais atvejais. Informacija apie taikomas prevencines priemones pateikiama 5 pav.

5 pav. Tėvų taikomos prevencinės priemonės (N=165)

Pagal 5 pav. duomenis galime matyti, kad dažniausiai tėvai, kaip prevencinę priemonę, prieš smurtą virtualioje erdvėje, taiko vaiko pasitikėjimo savimi ugdymą ($\bar{x}=4,59$), bei vaiko atsakingo interneto vartojimo ugdymą ($\bar{x}=4,25$), o rečiausiai imasi programinių veiksmų, įdiegiant įvairias programas ribojančias vaiko naršymą internete ($\bar{x}=1,99$).

Analizuojant pateiktus duomenis, matoma, kad tėvai yra linkę taikyti šviečiamajai prevencinių priemonių kategorijai priskirtas priemones. Taip pat iš pateiktų rezultatų galima matyti, kad tėvai retai pasitelkia instrumentines prevencines priemones. Įdomu tai, kad nemaža dalis respondentų patvirtino, kad esant pagrindui tikrina vaikų susirašinėjimus ($\bar{x}=3,5$). Išreikšta tiriamųjų nuomonė, leidžia matyti, kad tėvai yra linkę pasirinkti paprasčiau įgyvendinamas apsaugos priemones, nepaisant to, kad jos gali pažeisti vaiko teises. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad turinio ribojimo priemonės yra taikomos kur kas rečiau nei susirašinėjimų atskleidimas. Iš pateiktų duomenų taip pat matoma, kad respondentų atsakymai į klausimą, ar leidžia naudotis informacinėmis technologijos priemonėmis tik bendrojo naudojimo patalpose, pasiskirstė proporcingai. Panaši dalis respondentų yra taikančių ir netaikančių šia prevencinę priemonę. Galima manyti, kad tėvai nėra linkę riboti kur vaikas gali naudotis internetu, tiesiog dėl to, kad šiandien yra labai pažengusios technologijos, tad internetas gali būti prieinamas ne tik per kompiuterius, bet ir pvz. telefonus. Apibendrinant, tikėtina, kad tokie rezultatai gauti dėl to, kad patys tėvai turi mažai informacijos tiek bendraja, tiek technologijų prasme apie tai, kaip galima užkirsti kelią smurtui internetinėje erdvėje. Taip pat, autorės nuomone, tėvai yra per mažai technologiškai išprusę, kad galėtų pasirinkti tinkamas technologines priemones vaiko veiklai internete reguliuoti, todėl apsiriboja dažniausiai bendrais kontrolės mechanizmais ir priemonėmis.

Tai, kad tėvams trūksta žinių apie galimybę taikyti turinio filtravimo priemones, patvirtina D. Bereikienė ir Ž. Vašcova (2011). Jos pažymi, kad tėvai, kurie nesinaudoja turinio filtravimo priemonėmis, nurodo dvi pagrindines priežastis. Viena, yra ta, kad tėvai pasitiki savo vaikais ir todėl nemato poreikio įdiegti tokių programų. Kita priežastis yra ta, kad tėvai nežino kaip tokias priemones susirasti, kaip jas įdiegti bei kaip jomis naudotis. Vadovaujantis šių autorių nuomone, bei atlikto tyrimo rezultatais, galima daryti prielaidą, kad nukentėjusių nuo smurto virtualioje erdvėje aukų skaičius būtų mažesnės, jei tėvai būtų supažindinti su turinio filtravimo programų galimybėmis bei naudojimosi instrukcijomis.

Bendras tėvų taikomų prevencinių priemonių skalės vidinio suderinamumo (patikimumo) rodiklis 0,930 atitinka minimalią statistinę 0,6 ribą, todėl gali būti patikimai interpretuojamas ir šiame tyrime. Prevencines priemones, kurios gali būti taikomos smurtui prieš vaikus virtualioje erdvėje kontroliuoti, taip pat suskirstytos į tris stambesnius faktorius, vadovaujantis literatūrine analize. Išskirtos prevencinių priemonių grupės yra šios: šviečiamoji veikla, informacijos (turinio) ribojimas, kontaktų su kitais asmenimis ribojimas. Minėtų grupių pagrindiniai aprašomosios statistikos rodikliai pateikiami 4 lentelėje. Detalesnis sudarytų veiksmų skirstymas ir detali aprašomoji statistika pateikti 4 ir 5 prieduose.

4 lentelė. Tėvų taikomų prevencinių priemonių prieš patirtą smurtą virtualioje erdvėje, vidurkiai, minimalios ir maksimalios reikšmės, standartiniai nuokrypiai

	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė
Preveninės tėvų taikomos priemonės	3,46	0,81	1,00	5,00
Šviečiamoji veikla	4,20	0,75	1,00	5,00
Informacijos ribojimo veikla	3,24	0,97	1,00	5,00
Kontaktų ribojimo veikla	3,03	0,98	1,00	5,00

Pagal 4 lentelėje pateiktus duomenis galima matyti, kad dažniausiai tėvai, siekdami apsaugoti savo vaikus nuo grėsmių virtualioje erdvėje, renkami šviečiamąsias (auklėjimas, ugdymas, gerų santykių propogavimas) priemonės ($\bar{x}=4,20$). Antrą, tėvų taikomų prevencijos priemonių, vietą užima funkcinės/instrumentinės priemonės – informacijos ribojimas ($\bar{x}=3,24$) ir trečiąją vietą (žemiausią) užėmė kontaktų ribojimas ($\bar{x}=3,03$).

Apibendrinant, galima teigti, kad tėvai nėra linkę iš karto imtis griežtų priemonių, apribojant vaikų veiklą internetinėje erdvėje. Tikėtina, kad taip gali būti dėl to, kad dėl internetinio ryšio didelės sklaidos (pasiekiamumo,) nėra daug galimybių visada sukontroliuoti, kokia veikla vaikas užsiima, naudodamasis internetu. Tai dar labiau apsunkina tai, kad šiuolaikinės technologijos yra labai pažengusios. Internetas vaikams prieinamas įvairiomis technologijos priemonėmis ir pasiekiamas ne tik namuose ar mokyklose, bet ir viešose erdvėse. Negalima atmesti ir prielaidos, kad tokie rezultatai rodo aukštą tėvų pasitikėjimą vaikais, ir tėvų įsitikinimą, kad jų vaikai gerai įsisąmonina taikomas auklėjimo bei kitas šviečiamąsias priemones. Dar viena priežastis gali būti ta, kad tėvams, norintiems taikyti instrumentines,

prevencijos prieš smurtą virtualioje erdvėje priemonės, reikia papildomai investuoti į technologinę savišvietą, domėtis naujomis technologijomis, turėti papildomų finansinių resursų (kai kurios prevencinės priemonės yra mokamos), turėti daugiau laisvo laiko.

Tai, kad kai kurie tėvai pasitiki savo vaikais ir jų elgesiu socialiniuose tinkluose patvirtina ir M. A. Lauri, J. Borg ir L. Farrugia (2015) atliktas tyrimas. Jų atlikto tyrimo duomenimis 32.6 proc. tėvų mano, kad jų vaikai sugeba patys susitvarkyti su kylančiomis grėsmėmis internete. Dar vienas įdomus faktas yra tas, kad tėvai pakankamai gerai vertina savo galimybes apsaugoti vaikus nuo grėsmių internete. 22.2 proc. respondentų yra įsitikinę, kad jų taikomos apsaugos priemonės iš dalies padeda apsaugoti vaikus, tuo tarpu 54,8 proc. tėvų mano, kad jų taikomos prevencinės priemonės išties yra veiksmingos (Lauri, Borg ir Farrugia, 2015).

4.5 Tėvų taikomų prevencinių priemonių prieš smurtą virtualioje erdvėje ir patiriamo smurto tikimybės sąsajos

Išanalizuoti respondentų apklausos duomenys, apie turimas žinias bei taikomas prevencines priemones prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje, suteikia galimybę juos palyginti ir ieškoti sąsajų. Šio darbo vienas iš uždavinių yra išsiaiškinti tėvų taikomų prevencinių priemonių prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje sąsajas su turimomis žiniomis apie grėsmes virtualioje erdvėje bei ištirti vaikų patiriamo smurto virtualioje erdvėje sąsajas su tėvų taikomomis prevencinėmis priemonėmis. Autorės nuomone, pasitvirtinus egzistuojantiems ryšiams tarp šių kintamųjų, būtų galima efektyviau organizuoti vaikų apsaugą, ko pasekoje vaikų, patyrusių psichologinį, emocinį ar seksualinį smurtą virtualioje erdvėje skaičius būtų mažesnis.

6 ir 7 priede pateikiamos papildomos kintamųjų įvertinimo reikšmės (eksceso ir asimetrijos koeficientai), normaliojo pasiskirstymo histogramos bei Shapiro-Wilk testų koeficientai rodo, kad visų skalių rezultatai statistiškai reikšmingai skiriasi nuo normaliojo skirstinio ($p < 0,05$). Įvertinus pastarųjų skalių, pasiskirsčiusių ne pagal normalųjį skirstinį, eksceso ir asimetrijos įverčius, galime matyti, kad jie tolygiai pasiskirsto intervale (+1;-1) t.y. nedaug nutolę nuo normaliojo skirstinio, tačiau tikslumo dėlei analizei taikyti neparametriniai kriterijai.

Norint patvirtinti arba paneigti darbe keliamą hipotezę, kad tėvai, kurie turi daugiau žinių apie grėsmes virtualioje erdvėje, taiko daugiau ir įvairesnių prevencinių priemonių, buvo

ieškoma koreliacijos tarp kintamųjų. Panaudotas Spearman ranginės koreliacijos metodas. Rasti koreliaciniai ryšiai pateikiami 5, 6 ir 7 lentelėse.

5 lentelė. Sąsajos tarp tėvų žinių apie grėsmes virtualioje realybėje ir žinių apie vaikų patirtą smurtą (N=165)

		Tėvų žinios apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje	Delinkventinis elgesys	Žalingų įpročių skatinimas	Seksualinio pobūdžio veikla
Žinios apie grėsmes virtualioje erdvėje	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	-0,034	0,012	-0,124	-0,083
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,668	0,883	0,113	0,287
Delinkventinio elgesio grėsmė	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	0,014	0,068	-0,089	-0,126
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,858	0,385	0,256	0,106
Žalingų įpročių grėsmė	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	-0,098	-0,069	-0,159*	-0,013
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,213	0,382	0,042	0,866
Seksualinio pobūdžio veiklos grėsmė	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	0,012	0,060	-0,082	-0,107
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,881	0,447	0,298	0,171

* sąsajos statistiškai reikšmingos, kai $p < 0,05$

Statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys pastebėtas vienos kintamųjų grupės. Žalingų įpročių grėsmė statistiškai reikšmingai nekoreliuoja su žalingų įpročių skatinimu, $p > 0,05$, t.y. kuo didesne grėsme tėvai linkę laikyti įsitraukimo į žalingus įpročius veiklą, tuo mažiau jie tiki, kad jų vaikas galėjo nuo to nukentėti (žr.5 lentelė). Statistiškai reikšmingai koreliuoja tėvų žinios apie delinkventinio elgesio apraiškas virtualioje erdvėje su tėvų turimomis žiniomis apie jų vaikų smurto patyrimą ($p < 0,014$).

Gauti apklausos duomenys atskleidžia, kad respondentai seksualinio pobūdžio grėsmes internete vertina kaip išties dideles. Tokius duomenis paaiškina tai, jog didelė dalis tėvų žino, kad jų vaikas ar vaikai yra nukentėję nuo šios rūšies smurto virtualioje erdvėje. Taip pat reikia

neatmesti tikimybės, kad tėvai dažnai nežino, su kokiais pavojais susiduria jų vaikai, naudojantis internetu. Jei respondentai žinotų realią situaciją apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje, ryšiai būtų dar stipresni. Autorės nuomone, statistiškai neigiamo ryšio rezultatai galėjo pasireikšti dėl socialiai pageidaujamo tėvų lūkesčio, jog jų vaikai turi mažiau galimybių įsitraukti į atitinkamą veiklą, nes laiko juos pavyzdingesniais. Taip pat galima daryti prielaidą, jog tėvai laikydami žalingo elgesio grėsmę kaip pakankamai rizikingą, daugiau kalba apie tai su vaikais, todėl tikisi, kad vaikai turėdami daugiau informacijos, mažiau įsitrauks į atitinkamą veiklą. Apibendrinant, galima teigti, kad tėvai, kurie žino apie jų vaikų smurto patyrimą virtualioje erdvėje, išvelgia daugiau grėsmių. Taigi tėvų skatinimas domėtis vaikų elgsena virtualioje erdvėje, suteiktų galimybę jiems atpažinti vaiko patiriamo smurto mastus bei sustiprintų jų suvokimą apie rizikas, ko pasekoje tai taptų priežastis taikyti daugiau apsaugos priemonių.

6 lentelė. Sąsajos tarp tėvų žinių apie grėsmes virtualioje erdvėje ir taikomų prevencinių priemonių (N=165)

		Preveninės tėvų taikomos priemonės	Šviečiamoji veikla	Informacijos ribojimo veikla	Kontaktų ribojimo veikla
Žinios apie grėsmes virtualioje erdvėje	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	0,320**	0,353**	0,252**	0,277**
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,000	0,000	0,001	0,000
Delinkventinio elgesio grėsmė	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	0,299**	0,319**	0,241**	0,267**
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,000	0,000	0,002	0,001
Žalingų įpročių grėsmė	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	0,306**	0,359**	0,231**	0,260**
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,000	0,000	0,003	0,001
Seksualinio pobūdžio veiklos grėsmė	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	0,318**	0,358**	0,260**	0,252**

	Statistinis reikšmingumas (p)	0,000	0,000	0,001	0,001
--	-------------------------------	-------	-------	-------	-------

* sąsajos statistiškai reikšmingos, kai $p < 0,05$

** sąsajos statistiškai reikšmingos, kai $p < 0,01$

Pagal 6 lentelės duomenis galime matyti, kad tarp žinių apie grėsmes virtualioje aplinkoje ir tarp taikomų prevencinių priemonių egzistuoja statistiškai reikšmingi teigiami ryšiai ($p < 0,05$). Koreliacijos nėra stiprios ($< 0,4$), tačiau statistiškai reikšmingos t.y. galime teigti, kad ryšiai tarp kintamųjų yra neatsitiktiniai.

Respondetų apklausos rezultatai rodo, jog tie tėvai, kurių nuomone yra rizika vaikams nukentėti naršant internete ir dalyvaujant socialiniuose tinklapiuose, yra linkę labiau domėtis savo vaikų patirtimi. Šie respondentai, ugdydami savo vaikus, daugiau dėmesio skiria atsakingo elgesio virtualioje erdvėje formavimui. Taip pat daugiau laiko skiria gerų santykių su vaikais puoselėjimui. Kaip atsiskleidė šio darbo teorinėje dalyje, geri tarpusvio santykiai ne tik daro įtaką vaikų atsikingam elgesiui virtualioje erdvėje, bet taip pat stiprina pasitikėjimą savimi bei ugdo atsparumą. Apibendrinant gautus tyrimo duomenis svarbu pabrėžti, kad šie duomenys rodo, jog tėvai suvokdami internetinės erdvės sukuriamas grėsmes vaikams, atitinkamai yra linkę taikyti daugiau prevencinių priemonių ir tos sąsajos yra statistiškai reikšmingos, t.y. kuo didesnes rizikas tėvai suvokia, tuo labiau prevencines priemones ir taiko.

Palyginus egzistuojančias sąsajas, tarp tėvų žinių apie grėsmes virtualioje realybėje ir žinių apie vaikų patirtą smurtą bei tarp tėvų žinių apie grėsmes virtualioje erdvėje ir taikomų prevencinių priemonių, toliau ieškota statistiškai reikšmingų kintamųjų tarp tarp tėvų žinių apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje ir tėvų taikomų prevencinių priemonių. Autorės nuomone, tėvai kurie žino, jog jų vaikai yra susidūrę su įvairiomis rizikomis internete, įžvelgia daugiau grėsmių. Šie duomenys pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. Sąsajos tarp tėvų žinių apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje ir tėvų taikomų prevencinių priemonių (N=165)

		Prevencinės tėvų taikomos priemonės	Šviečiamoji veikla	Informacijos ribojimo veikla	Kontaktų ribojimo veikla
Tėvų žinios apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	-0,117	-0,110	-0,053	-0,152
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,135	0,159	0,498	0,051

Delinkventinis elgesys	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	-0,080	-0,113	-0,014	-0,103
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,305	0,150	0,859	0,189
Žalingų įpročių skatinimas	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	-0,144	-0,117	-0,087	-0,177*
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,066	0,135	0,268	0,023
Seksualinio pobūdžio smurtas	Spearman koreliacijos koeficientas (ρ)	0,111	0,028	0,062	0,186*
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,157	0,725	0,429	0,017

* sąsajos statistiškai reikšmingos, kai $p < 0,05$

7 lentelės rezultatai rodo, kad jei tėvai galvoja, kad jų vaikas virtualioje aplinkoje patyrė seksualinio pobūdžio smurtą, tuomet tai bus statistiškai reikšmingai teigiamais ryšiais susiję su kontaktų su kitais asmenimis ribojimo veikla ($\rho = 0,186$, $p < 0,05$), tuo tarpu kuo tėvai mažiau tikisi, kad virtualioje erdvėje jų vaikas patyrė skatinimo ištraukti į žalingus įpročius smurtą, tuo mažiau jie taikys prevencinių priemonių, susijusių su kontaktų ribojimu (neigiamas ryšys) ($\rho = -0,177$, $p < 0,05$).

Apibendrinant gautus apklausos rezultatus, galima daryti išvadą, kad tėvai seksualinio pobūdžio veika internete sieja su palaikomais ryšiais su kitais virtualios erdvės naudotojais. Taigi atsižvelgiant į tai, tėvai pasitelkia kontaktų ribojimą, kaip geriausią apsaugos priemonę. Autorės nuomone, tokia prevencijos priemonė yra tikslinga. Analizuojant pastebėtą neigiamą kintamųjų ryšį galima paaiškinti darant prielaidą, kad tėvai netaiko kontaktų ribojimo, nes pasitiki savo vaikų elgesiu internete ir mano, kad jiems negresia nukentėti nuo žalingų įpročių skatinimo.

Kadangi daugiausiai statistiškai reikšmingų ryšių, vadovaujantis koreliacinės analizės rezultatais, nustatyta tarp grėsmių vaikui virtualioje erdvėje lygio vertinimo ir prevencinių tėvų taikomų priemonių, nukreiptų prieš smurtą, toliau hipotezės tikrinimui (tėvai, kurie mano, jog jų vaikams rizika patirti smurtą virtualioje erdvėje yra didelė, taiko daugiau ir įvairesnių prevencinių priemonių) lyginamąją analizę atliksime būtent šios sąveikos atžvilgiu. 8 lentelėje pateikiami analizės duomenys, lyginant aukšto ir žemo suvokiamo grėsmės lygio, grupių nuomonės apie atitinkamas prevencines priemones apsaugai nuo smurto. Aukšto ir žemo grėsmės lygio grupės nustatytos padalinus visų respondentų atsakymus į dvi grupes atsižvelgiant į medianos reikšmę. Naudojamas Mann Whitney rangų palyginimo kriterijus.

8 lentelė. Prevencinių tėvų taikomų priemonių lygio žemo ir aukšto suvokiamo grėsmės lygio grupėse palyginimas (N=165)

	Suvokiamas grėsmės lygio vertinimas	N	Vidutinis rangas	Mann-Whitney U	p
Preveninės tėvų taikomos priemonės	Žemas grėsmės lygis	68	65,68	2120,5	0,000**
	Aukštas grėsmės lygis	97	95,14		
Šviečiamoji veikla	Žemas grėsmės lygis	68	65,79	2127,5	0,000**
	Aukštas grėsmės lygis	97	95,07		
Informacijos (turinio) ribojimo veikla	Žemas grėsmės lygis	68	69,65	2390	0,003**
	Aukštas grėsmės lygis	97	92,36		
Kontaktų ribojimo veikla	Žemas grėsmės lygis	68	67,54	2246,5	0,000**
	Aukštas grėsmės lygis	97	93,84		

** skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,01$

8 lentelėje galime matyti, kad skirtumai tarp tėvų, kurie grėsmę virtualioje erdvėje vertina kaip nedidelę ir tėvų, kurie grėsmę virtualioje erdvėje vertina kaip didelę nuomonės statistiškai reikšmingai skiriasi – tėvai, kurie grėsmes virtualioje erdvėje vertina kaip dideles, statistiškai reikšmingai, dažniau taiko prevencines priemones (atsakymų rangai yra aukštesni).

Apibendrinant tokius duomenis, galima teigti, kad darbe kelta hipotezė pasitvirtina. Respondentai, vertinantys grėsmes vaikams patirti smurtą virtualioje erdvėje aukštesniais balais, dažniau taiko prevencines priemones. Autorės nuomone, tėvai turi ne tiek daug žinių apie smurto virtualioje erdvėje raišką, tačiau vis tiek išvelgia dideles grėsmes. Jei tėvai būtų supažindami su visomis galimomis grėsmėmis internete bei žinoto šios problemos paplitimo mastus skirtų dar daugiau dėmesio vaikų apsaugai.

Norint detaliau atsakyti į hipotezės keliamus klausimus, visų respondentų atsakymai suskirstyti į dvi grupes: aukšto/žemo suvokiamo grėsmės lygio ir prevencinės priemonės taikymo/netaikymo. Pritaikius Chi – kvadrato kriterijaus metodą ir apskaičiavus Phi (Cramer's) koeficientą, naudotiną nominaliems kintamiesiems, atskirai išanalizuotos kiekvienos prevencinės priemonės naudojimo dažnis pagal tai, koks yra tėvų suvokiamas smurto grėsmės lygis virtualioje erdvėje. Prevencinių priemonių taikymo grupės išskirtos padalinus visų respondentų atsakymus į dvi grupes, kur į grupę „Taiko“ pakliūna respondentų duomenys kurie pasirinko atsakymą „taiko“ arba „dažniau taiko nei netaiko“, o į grupę „netaiko“ - atsakymai „netaiko“ ir „dažniau netaiko“

nei taiko“. Gauti duomenys pateikti kryžminėse lentelėse, apskaičiuotas duomenų pasiskirstymo dažnis procentais ir statistinio reikšmingumo kriterijus (9, 10 ir 11 lentelės).

9 lentelė. Šviečiamosios veiklos prevencinių priemonių žemo ir aukšto suvokiamo grėsmės lygio grupėse palyginimas (N=165, vnt./proc.)

			Žemas grėsmės lygis	Aukštas grėsmės lygis	Phi (Cramer's V) p-reikšmė
Šviečiamoji veikla	Ugdote vaiko pasitikėjimą savimi	Taiko	60(96,8%)	94(97,9%)	0,655
		Netaiko	2(3,2%)	2(2,1%)	
	Ugdote atsakingo interneto vartojimo vertybes	Taiko	48(90,6%)	90(97,8%)	0,05
		Netaiko	5(9,4%)	2(2,2%)	
	Dažnai kalbate su vaiku apie galimą neigiamą interneto naudojimo žalą	Taiko	50(86,2%)	84(96,6%)	0,021*
		Netaiko	8(13,8%)	3(3,4%)	
	Nustatote kokia veikla internete yra negalima	Taiko	41(78,8%)	80(94,1%)	0,007**
		Netaiko	11(21,2%)	5(5,9%)	
	Paaiškinate, kokių vaizdų negalima žiūrėti naudojantis internetu	Taiko	48(87,3%)	86(96,6%)	0,032*
		Netaiko	7(12,7%)	3(3,4%)	
	Skatinate vaikų pasitikėjimą Jumis, kartu laikydamiesi sutartų interneto naudojimosi taisyklių.	Taiko	37(72,5%)	82(89,1%)	0,011*
		Netaiko	14(27,5%)	10(10,9%)	

* skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,05$

** skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,01$

9 lentelėje galime matyti, kad tėvai, kurie mano, jog interneto grėsmių rizika yra aukšta, statistiškai reikšmingai, dažniausiai taiko šviečiamoji pobūdžio prevencines priemones: kalbasi su vaiku apie interneto žalą, nustato, kokia veikla yra negalima, paaiškina, kokių vaizdų negalima žiūrėti internetu ir skatina vaikų pasitikėjimą, kartu laikantis sutartų interneto naudojimosi taisyklių ($p < 0,05$).

Apibendrinant, šios analizės duomenys patvirtina ir aukščiau mūsų apžvelgtus duomenis, kad tėvai, kurie suvokia virtualioje erdvėje esančias grėsmes kaip rizikingas yra labiau linkę taikyti edukacines priemones.

10 lentelė. Informacijos (turinio) ribojimo prevencinių priemonių žemo ir aukšto suvokiamo grėsmės lygio grupėse palyginimas (N=165, vnt./proc.)

			Žemas suvokiamas grėsmės lygis	Aukštas suvokiamas grėsmės lygis	Phi (Cramer's V) p-reikšmė
Informacijos (turinio) ribojimas	Leidžiate naudotis informacinėmis technologijomis tik bendro naudojimo patalpose	Taiko	18(32,1%)	42(63,6%)	0,001**
		Netaiko	38(67,9%)	24(36,4%)	
	Tikrinote vaikų naršymo internete istoriją	Taiko	30(54,5%)	56(69,1%)	0,083
		Netaiko	25(45,5%)	25(30,9%)	
	Ribojate leistiną naršymo internete laiką	Taiko	42(77,8%)	76(86,4%)	0,185
		Netaiko	12(22,2%)	12(13,6%)	
	Nustatote, kokią asmeninę informaciją vaikas gali skelbti virtualioje erdvėje	Taiko	37(69,8%)	69(80,2%)	0,161
		Netaiko	16(30,2%)	17(19,8%)	
	Nustatote, kokiuose internetiniuose puslapiuose vaikui galima naršyti	Taiko	32(66,7%)	61(77,2%)	0,193
		Netaiko	16(33,3%)	18(22,8%)	
	Nustatote, kokias savo nuotraukas vaikas gali viešinti virtualioje erdvėje	Taiko	31(66,0%)	65(81,3%)	0,053
		Netaiko	16(34%)	15(18,8%)	
	Į kompiuterį įdiegėte turinio filtravimo programą	Taiko	16(26,2%)	33(40,7%)	0,072
		Netaiko	45(73,8%)	48(59,3%)	
	Į vaiko naudojamą telefoną įdiegėte išmaniąją programą filtruojančią naršymo internete turinį	Taiko	13(21,7%)	24(28,6%)	0,35
		Netaiko	47(78,3%)	60(71,4%)	

* skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,05$

** skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,01$

10 lentelėje pateiktas informacijos (turinio) ribojimo prevencinių priemonių žemo ir aukšto suvokiamo grėsmės lygio grupėse palyginimas apie informacijos turinio ribojimą. Statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas tik leidimo naudotis informacinėmis technologijomis bendrojo naudojimo patalpose atveju. Tai reiškia, kad tėvai, kurių suvokiamas grėsmės lygis aukštas, dažniau leidžia naudotis informacinių technologijų priemonėmis tik bendro naudojimo patalpose lyginant su tėvais, kurie tokią grėsmę suvokia kaip žemą.

Apibendrinant, informacijos (turinio) prevencinių veiksnių taikymas mažiausiai skiriasi tarp žemo ir aukšto suvokiamo grėsmės lygio grupių. Tai gali būti susiję su nepakankamu tėvu išprusimu apie naudotinas technologijas.

11 lentelė. Kontakto su kitais asmenimis prevencinių priemonių žemo ir aukšto suvokiamo grėsmės lygio grupėse palyginimas (N=165, vnt./proc.)

			Žemas suvokiamas grėsmės lygis	Aukštas suvokiamas grėsmės lygis	Phi (Cramer's V) p-reikšmė
Kontaktų su kitais asmenimis ribojimo veikla	Ribojate vaiko santykius su nepažįstamais žmonėmis virtualioje erdvėje	Taiko	33(66%)	69(84,1%)	0,016*
		Netaiko	17(34%)	13(15,9%)	
	Esant pagrindui, tikrinate vaiko susirašinėjimus socialiniuose tinklapiuose	Taiko	28(56%)	66(77,6%)	0,008**
		Netaiko	22(44%)	19(22,4%)	
	Tikrinate su kokiais žmonėmis vaikas bendrauja virtualioje erdvėje	Taiko	28(57,1%)	64(81%)	0,004**
		Netaiko	21(42,9%)	15(19%)	
	Draudžiate vaikui realiame gyvenime susitikti su virtualiais draugais	Taiko	26(55,3%)	60(80%)	0,004**
		Netaiko	21(44,7%)	15(20%)	
	Į vaiko naudojamą telefoną įdiegėte išmaniąją programą padedančią blokuoti asmenis, su kuriais nesaugu bendrauti	Taiko	7(11,3%)	21(24,4%)	0,044*
		Netaiko	55(88,7%)	65(75,6%)	
	Į vaiko naudojamą telefoną įdiegėte išmaniąją programą, leidžiančią matyti su kuo Jūsų vaikas bendrauja	Taiko	8(12,9%)	18(21,2%)	0,194
		Netaiko	54(87,1%)	67(78,8%)	

* skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,05$

** skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,01$

11 lentelėje kalbant apie kontaktų su kitais asmenimis ribojimo veiklą, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti beveik visuose lyginimuose, išskyrus programų diegimą, leidžiančią matyti, su kuo vaikas bendrauja. Mažai tėvų diegia vaiko telefonuose programas, kurios leidžia blokuoti asmenis, su kuriais nesaugu bendrauti, todėl netaikančių šios prevencinės priemonės yra daugiau nei taikančių. Visais kitais atvejais daugiau tėvų, kurių suvokiamas grėsmės lygis yra aukštas, riboja vaikų santykius virtualioje erdvėje, tikrina vaiko susirašinėjimus ir su kokiais žmonėmis bendrauja ir draudžia susitikti su virtualiais draugais ($p < 0,05$).

Apibendrinant gautus duomenis matoma, kad tėvai, kurių suvokiamas grėsmės lygis aukštas beveik visais atvejais taiko komunikacijos ribojimą, kad užkirstų kelią galimai neigiamai kitų asmenų įtakai. Teorinėje darbo dalyje minėta, kad tėvams trūksta įgūdžių vaikų apsaugai nuo grėsmių internete pritaikyti turinio filtravimo programas. Tos pačios tendencijos pastebimos ir analizuojant respondentų atsakymus. Taigi galima daryti išvadą, kad tokių technologijų naudojimo mokymai praverstų tėvams ir padėtų kontroliuoti žalingas vaikų veiklas virtualioje erdvėje.

Atliktas tyrimas patvirtino darbe keltą hipotezę, kad tėvai, kurie mano, jog jų vaikams rizika patirti smurtą virtualioje erdvėje yra didelė, taiko daugiau ir įvairesnių prevencinių priemonių. Taip pat nustatyta, kad yra statistiškai reikšmingos sąsajos tarp: tėvų žinių apie grėsmes virtualioje realybėje ir žinių apie vaikų patirtą smurtą; tėvų žinių apie grėsmes virtualioje erdvėje ir taikomų prevencinių priemonių; tėvų žinių apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje ir tėvų taikomų prevencinių priemonių. Taip pat atsiskleidė, kad tėvai suvokia taikomų prevencinių priemonių prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje svarbą.

IŠVADOS

1. Vaikų patiriamas smurtas virtualioje erdvėje, tai žalingas reiškinys, būdingas moderniajai, technologijomis grįstai visuomenei, sukeliantis neigiamas pasekmes vaiko psichologinei ar fizinei sveikatai, plintantis interneto pagalba. Smurtas virtualioje erdvėje reiškiasi įvairiais būdais, tokiais kaip elektroninės patyčios, žalingo turinio informacija, įtraukimas į rengiamą nepageidautinai seksualinei veiklai. Smurto virtualioje erdvėje išskirtinumas yra smurtautojo ir aukos sąveikos autonomiškumas ir anonimiškumas, dėl ko šis smurtas tampa latentiniu ir nustatyti tikslus jo paplitimo mastus yra sunku.
2. Atlikus mokslinės literatūros analizę, atsiskleidė, kad veiksniai darantys poveikį vaikų smurto virtualioje erdvėje patyrimui yra labai įvairūs. Išryškėjo pagrindinės veiksmių grupės, lemiančios tikimybę tapti smurto virtualioje erdvėje auka ar smurtautoju, tai: individualūs, šeimyniniai ir socialiniai. Individualiame lygmenyje skiriami šie vaikų smurtui virtualioje erdvėje darantys įtaką veiksniai: įgimtos, įgytos asmens savybės bei amžiaus tarpsnis. Veikla, domėjimosi objektai bei reakcija į grėsmes virtualioje erdvėje, priklauso nuo vaiko asmeninių savybių, tad teigiamas/neigiamas savęs vertinimas, atvirumas, neurotiškumas, vienišumas bei kitos charakterio savybės lemia skirtingas patirtis virtualioje erdvėje. Kitas svarbus veiksnys - vaiko amžius, paauglystės laikotarpiui būdingi fiziniai bei psichologiniai pasikeitimai daro įtaką vaikų elgesiui tiek realiame gyvenime, tiek virtualioje erdvėje. Šeimyniniai veiksniai - tėvų taikomos ugdymo bei auklėjimo priemonės, šeimos narių tarpusavio bendravimas ir santykiai, šeimos sudėtis (pilna, nepilna ir kt.), didina/mažina tikimybę susidurti su grėsmėmis internete, didina/mažina vaiko atsparumą reaguoti į jas. Socialiniai veiksniai – visuomenėje ar tarp bendraamžių priimta nusistovėjusi tvarka, požiūris, formuoja vaikų elgseną virtualioje erdvėje.
3. Tėvai, siekdami užtikrinti saugų vaikų dalyvavimą virtualioje erdvėje pasitelkia tokias prevencines priemones, kaip šviečiamoji veikla, informacijos (turinio) ribojimo veikla bei kontaktų ribojimo veikla. Priklausomai nuo tėvų turimos kompetencijos ir individualių aplinkybių, šios priemonės gali būti taikomos kompleksiskai. Tėvų taikomos šviečiamosios prevencinės priemonės, tai vaiko pasitikėjimo ugdymas, atsakingo interneto vartojimo vertybių ugdymas, bendravimas apie interneto vartojimą ir galimą

žalą, paaiškinimas, kokios informacijos žiūrėti ir ieškoti negalima, skatinamas tėvų – vaikų tarpusavio pasitikėjimas, nustatant bendas interneto naudojimo taisykles. Informacijos ribojimo prevencinės priemonės – leistina interneto prieiga tik bendro naudojimo patalpose, ribojamas leistinas naršymo internete laikas, nustatoma kokia asmeninė informacija gali būti viešinama, kokuose internetiniuose puslapiuose galima naršyti, kokia nuotraukų viešinimo tvarka. Kompiuteryje ir/ar telefone diegiamos turinio ribojimo, filtravimo programos. Prevencinės priemonės ribojant kontaktus su kitais asmenimis - kontroliuojami vaiko santykiai su nepažystamais žmonėmis internete, draudžiami susitikimai su jais, tikrinamas susirašinėjimas.

4. Atlikta tyrimo analizė atsiskleidė, kad labiausiai tikėtinas vaikų patirtas smurtas virtualioje erdvėje gali būti susijęs su pornografinio turinio informacija, agresyvaus ir žiauraus turinio informacija, tėvų nuomone mažiausiai tikėtina, kad jų vaikas gali būti įtrauktas į bendruomenes, kuriose skatinama mirtis, anoreksija, savižudybė. Vertinant tėvų turimas žinias apie jų vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje, kaip labiausiai tikėtini smurto atvejai įvardinami seksualinio pobūdžio veikla, delinkventinis elgesys ir žalingų įpročių skatinimas. Tyrime gauti rezultatai taip pat atskleidė, kad dažniausiai taikomos prevencinės priemonė, yra vaikų pasitikėjimo savimi ugdymas, o rečiausiai naudojamos yra instrumentinės prevencijos priemonės - vaikų naršymas internete ribojamas pasitelkiant turinio filtravimo programas. Dažniausiai tėvų taikoma prevencinė priemonė vaikams užtikrinti apsaugą nuo smurto virtualioje erdvėje yra šviečiamoji (edukacinė) veikla. Šiek tiek mažiau tėvai taiko instrumentines priemones – informacijos ribojimą ir kontaktų ribojimą.
5. Hipotezė, kad tėvai, kurie mano, jog jų vaikams rizika patirti smurtą virtualioje erdvėje yra didelė, taiko daugiau ir įvairesnių prevencinių priemonių, pasitvirtino. Tėvai, kurių suvokiamas grėsmės lygis yra aukštas, taiko tokias šviečiamojo pobūdžio prevencines priemones: kalbasi su vaiku apie interneto žalą, nustato, kokia veikla yra negalima, paaiškina, kokių vaizdų negalima žiūrėti naudojantis internetu, laikosi sutartų interneto naudojimosi taisyklių. Taip pat taiko informacijos ribojimo priemones, leisdami naudotis informacinėmis technologijomis tik bendro naudojimo patalpose bei kontaktų su kitais asmenimis ribojimo priemones - riboja vaikų santykius virtualioje erdvėje, tikrina vaiko susirašinėjimus, tikrina su kokiais žmonėmis vaikas bendrauja, draudžia susitikti su virtualiais draugais realiame gyvenime.

6. Ištyrus vaikų patiriamo smurto virtualioje erdvėje sąsajas su tėvų taikomomis prevencijos priemonėmis nustatyta, kad jei vaikas patyrė seksualinio pobūdžio smurtą, tuomet tėvai labiau ribos kontaktus su kitais asmenimis, jei vaikas bus įtrauktas į žalingus įpročius, tuo mažiau bus ribojami kontaktai su kitais.

REKOMENDACIJOS

- Institucijoms, dirbančioms smurto prieš vaikus prevencijos srityje (vyriausybiniams ir nevyriausybiniams organizacijoms, bendrojo lavinimo ugdymo įstaigoms), organizuoti IT specialistų vedamus seminarus, mokymus, kuriuose supažindintų tėvus su pagrindinėms grėsmėms virtualioje erdvėje ir naujausiomis technologinėmis – programinėmis priemonėmis, kurios didintų galimybes jas suvaldyti.
- Bendrojo lavinimo ugdymo įstaigoms įsteigti tėvų savitarpio pagalbos grupes, kuriose jie galėtų dalintis savo patirtimi vaikų patiriamo smurto virtualioje erdvėje klausimu, aptarti galimas išankstines prevencines priemones.
- Vyriausybiniams ir nevyriausybiniams organizacijoms vykdyti aktyvias, „agresyvias“ viešųjų ryšių akcijas, socialines reklamas, populiariausiose medijose, skirtas vaikų patiriamo smurto virtualioje erdvėje problemos aktualumo ir kovos su šia problema metodų viešinimui.

NAUDOTI ŠALTINIAI

1. Bereikienė, D., Vašcova, Ž. (2011). Interneto keliamos grėsmės ir vaiko teisė į asmeninį gyvenimą, bendravimą ir susirašinėjimo internetinėje erdvėje slaptumą. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 5, 43-55.
2. Blinstrubas, A., Balčiūnas, S. (2005). Prekybos moterimis ir prostitucijos prevencija Lietuvoje: Lietuvos vyriausybės remiamų projektų analizė. *Socialinis darbas*, 4(2), 93-99.
3. Bukšnytė, L., Kitrys, Ž. (2008). Mokinių patiriamo smurto bei savijautos ypatumai skirtingo tipo mokyklose. *Pedagogika*, 91, 43 -55.
4. Bulotaitė, L., Pivorienė, R. V., Sturlienė, N. (2001). *Drauge su vaiku. Psichologo patarimai tėvams*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
5. Bundura, A. (1983). Psychological mechanisms of aggression. In R. G. Green & Donnerstein, *Aggression: Theoretical and empirical reviews*. New York: Academic Press, 1-40.
6. Dawkins, J. (1995). Bullying at school: Doctor's responsibilities. *British Medical Journal*, 274-275.
7. Duerager, A., Livingstone, S. (2012). EU kids online. *How can parents support children's internet safety?* 1-6.
8. Gaižauskaitė, I., Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
9. Gedutienė, R., Šimulionienė, R., Čepienė, R., Rugevičius, M. (2012). Patyčios elektroninėje erdvėje: jaunesniojo amžiaus paauglių patirtis. *Tiltai*, 1, 133- 148.
10. Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija 217 A (III). Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006-06-17, Nr. 68-2497.
11. Gilligan, J. (2007). *Smurtas: apmastymai apie nacionalinę epidemiją*. Vilnius: Vaga.
12. Grinevičiūtė, K. (2016). *Tėvų ar kitų vaiko atstovų baudžiamoji atsakomybė už žiaurų elgesį su vaiku* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/viktorija/Downloads/20059604.pdf> [žiūrėta 2017-02-27].
13. Informacinės technologijos namų ūkiuose. Gyventojų naudojimosi internetu tikslai 2011-2016 m. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=02ee4830-e3a5-4d34-8760-731c93160866> [žiūrėta 2017-03-05].
14. Informacinės technologijos namų ūkiuose. Namų ūkiai, turintys asmeninį kompiuterį, interneto prieigą 2007-2016 m. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=b37c5887-f571-4816-a141-019d39770389> [žiūrėta 2017-03-05].
15. Jokūbaitė, R. (2014). Paauglių rizikingo elgesio internete veiksniai. *Tiltai*, 1, 1-12.
16. Jonynienė, J., Šinkariova, L. (2010). Paauglio besiformuojančio asmenybės stiliaus reikšmė subjektyviai jo patiriamai bendravimo su tėvais kokybei. *Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris*, 7, 59-83.
17. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.

18. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995-07-21, 60-1501.
19. Kairienė, B. (2008). Vaikų patiriamo smurto mokykloje prevencinės galimybės. *Socialinis darbas*, 7(2), 67-75.
20. Kairienė, B. (2013). *Agresyvaus tėvų elgesio su savo vaikais prevencijos prielaidos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
21. Kaniušonytė, G., Malinauskienė, O., Truskaitė-Kunevičienė, I. (2014). Vaiko ir tėvų santykių sąsajos su pozityvios jaunimo raidos komponentais. *Socialinis darbas*, 13(1), 98-109.
22. Kirkpatrick, D. (2010). *Facebook efektas*. Iš anglų k. vertė Kuzas R. Kaunas: Obuolys.
23. Klanienė, I., Jokūbaitė, R. (2012). Rizikos grupės paauglių (12-14 m.) piktnaudžiavimo internetu prevencija mokykloje. *Socialinis darbas*, 19 (30), 19-29.
24. Kučinskas, V., Kučinskienė, R. (2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje teoriniai aspektai*. Klaipėda: KU leidykla.
25. Kurienė, A. (2003). Smurtą patiriantis vaikas. *Mano vaikai*. Sudarė O. Monkevičienė. Kaunas: Šviesa.
26. Kurienė, A. (2010). Vaiką žalojantis elgesys. *Vaikas – smurto auka: teisiniai, psichologiniai ir socialiniai aspektai*. Vilnius: Paramos vaikams centras, 6-14.
27. Lauri, M. A., Borg, J., Farrugia, L. (2015). *Children's internet use and parents' perceptions of their children's online experience*. Malta: University of Malta.
28. Legkauskas, V., (2008). *Socialinė psichologija*. Vilnius: Vaga.
29. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Kauno technologinis universitetas.
30. Lietuvos Respublikos 1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-04-12, 33-807.
31. Lietuvos Respublikos 1992 m. spalio 25 d. referendumu priimta Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992-11-30, 33-1014.
32. Lietuvos Respublikos 2000 m. liepos 18 d. seimo priimtas Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. VIII-1864. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, 74-2262.
33. Lietuvos Respublikos 2002 m. rugsėjo 10 d. Nr. IX-1067 Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-09-18, 91-3890.
34. Lietuvos Respublikos 2003 m. kovo 20 d. Seimo nutarimas Nr. IX-1383 Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2003-04-02, 32-1318.
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 24 d. nutarimas Nr. 392 Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2008, 51-1892.
36. Lietuvos Respublikos 2011 m. sausio 13 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-2 Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011–2015 metų programos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2011-01-06, 2-81.
37. Livingstone, S., Haddon L., Görzig A., Ólafsson, K. (2011). Risky and safety on the internet. The perspective of European children. *EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries*. London: London school of economics and political science.
38. Lorenz, K. (1967). *On Aggression*. London and New York: Routledge classics.

39. Malinauskienė, D. (2011). Vaikų smurtinį elgesį mokykloje skatinantys veiksniai. *Socialinis darbas*, 10(2), 229-240.
40. Malinauskienė, O., Vosylis, R., Erentaitė, R., Žukauskaitė, R. (2010). Vyresniųjų paauglių lyties tapatumo ir tėvų auklėjimo stiliaus ryšiai. *Socialinis darbas*, 9(2), 135-143.
41. Mažionienė, M., Povilaitis, R., Suchodolska, I. (2012). *Elektroninės patyčios ir jų prevencija*. Vilnius: Vilniaus m. savivaldybės visuomenės sveikatos biuras.
42. Myers, D. G. (2007). *Psichologija*. JAV: Worth Publishers.
43. Navaitis, G. (1998). *Psichologinė parama vaikams*. Vilnius: Kronta.
44. Narkauskaitė, L., Krupskienė, A. Smurtas – visuomenės sveikatos problema. *Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje*. Lietuva: Higienos institutas, 2-8.
45. Nikartas, S., Ūselė, L., Zaksaitė, S., Žukauskaitė, J., Žėkas, T. (2013). *Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
46. O'Neill, B., Grehan, S., Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety for children on the internet: the Ireland report*. London: London school of economics and political science.
47. Paluckaitė, U., Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2015). Rizikingas elgesys internete: jo formos ir pasekmės tarpasmeniniams santykiams bei asmens privatumui. *Visuomenės sveikata*, 3(70), 29-38.
48. Pellegrini, D., Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 259.
49. Petrulytė, A. (2012). *Paauglio psichologinė raida*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.
50. Pilkauskaitė Valickienė, R., Raižienė, S., Žukauskienė R. (2009). Elektroninių patyčių paplitimas tarp Klaipėdos apskrities vyresniųjų klasių moksleivių. *Socialinis darbas*, 2009, 8(2), 114-121.
51. Prakapas, R. (2001). Paauglių tarpusavio agresija mokykloje. *Pedagogika*, 53, 113-116.
52. Prieiga per internetą: <http://www.draugiskasinternetas.lt> [žiūrėta 2017-03-14].
53. Prieiga per internetą: www.apklausa.lt [žiūrėta 201-03-02].
54. Pociūtė, B., Krancaitė, E. (2012). Paauglių aktyvumas vs. pasyvumas interneto socialiniame tinkle „facebook“ ir sąsajos su jaučiamu vienišumu bei asmenybės bruožais. *Psichologija*, 46, 60-79.
55. Pukėnas, K. (2009). *Kokybinių duomenų analizė SPSS programa*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
56. Ruškus, J., Žvirdauskas, D., Kačenauskaitė, V., Žvirdauskienė, R. (2009). *Paauglių elgsena elektroninėje erdvėje*. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija, Informacinių technologijų centras.
57. Ruškus, J., Kačenauskaitė, V., Žvirdauskas, D. (2010). Interneto vartojimo grėsmių suvokimas ir patirtis: moksleivių viktimizacijos prielaidos. *Socialinis darbas*, 9(2), 70-78.
58. Rutkauskienė, D., Gudonienė, D. (2010). *Socialinė tinklaveika: tendencijos ir iššūkiai*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas. Prieiga per internetą: http://www.upc.smm.lt/naujienos/web2/pdf/21_Rutkauskiene.pdf [žiūrėta 2017-04-15].

59. Sabaliauskienė, R., Rimkienė, R. (2009). *Kokybiškas ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymas*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
60. Smith, K. (2013). *School bullying*. University of London, London, United Kingdom, . Prieiga per internetą: <http://www.scielo.mec.pt/pdf/spp/n71/n71a05.pdf>
61. Sniečkus, V. (2013). *Vaikų smurtas prieš vaikus*, (daktaro disertacija). Vilnius: Vilniaus Universitetas. Biomedicinos mokslai, medicina (06 B). Prieiga internetu: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20131202_131653-94016/DS.005.0.01.ETD [žiūrėta 2017-02-11]
62. Staksrud, E., Livingstone, S. (2009). *Children and online risk: powerless victims or resourceful participants?* London: London school of economics and political science.
63. Vaičiulienė, A. (2004). *Paauglio psichologija*. Vilnius: Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.
64. Wood, A. F., Smith, M. J. (2005). *Online Communication. Linking Technology, Identity, and Culture*. London: Lawrence erlbaum associates, publishers.
65. Žibėnienė, G., Brasienė, D. (2013). *Naudojimasis internetu, internetiniais socialiniais tinklais ir galimai patiriamos grėsmės: mokinių nuomonė*. Socialinės technologijos. Prieiga per internetą: doi:10.13165/ST-13-3-1-04 [žiūrėta 2017-03-15]
66. Žukauskienė, R., Malinauskienė, O. (2008). Skirtumai tarp lyčių, prognozuojant elgesio ir emocinius sunkumus paauglystėje pagal asmenybės bruožus ir tėvų auklėjimo stilių. *Psichologija*, 38, 53-67.

SANTRAUKA

Magistrinio baigiamojo darbo “Tėvų taikomos prevencinės priemonės prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje” tikslas išsiaiškinti, kokias prevencines priemones taiko tėvai prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje. Šiame darbe keliami uždaviniai: 1. Taikant mokslinės literatūros analizę, pateikti vaikų patiriamo smurto virtualioje erdvėje teorinius aspektus - sampratą, raišką ir paplitimą; 2. Taikant mokslinės literatūros analizę, išnagrinėti veiksniai, kurie daro poveikį vaikų smurto virtualioje erdvėje patyrimui; 3. Taikant mokslinės literatūros analizę, nustatyti kokias prevencines priemones taiko tėvai, siekdami užtikrinti saugų vaikų dalyvavimą virtualioje erdvėje; 4. Atlikus tyrimą, atskleisti tėvų turimas žinias apie jų vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje ir dažniausiai taikomas prevencines priemones; 5. Atlikus tyrimą, išsiaiškinti tėvų taikomų prevencinių priemonių prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje sąsajas su turimomis žiniomis apie grėsmes virtualioje erdvėje; 6. Atlikus tyrimą, ištirti vaikų patiriamo smurto virtualioje erdvėje sąsajas su tėvų taikomomis prevencinėmis priemonėmis. Keliamiems uždaviniams įgyvendinti pasitelkta mokslinės literatūros analizė bei struktūruotos apklausos duomenų analizė. Apklausoje dalyvavo tėvai auginantys 11-13 metų amžiaus vaikus. Gautiems tyrimo rezultatams apdoroti buvo naudojama statistinė duomenų analizė, pritaikius SPSS 15.0 ir Excel programas.

Atlikus mokslinės literatūros analizę nustatyta, kad smurto prieš vaikus virtualioje erdvėje reiškiny yra paplitęs ir turi žalingą poveikį vaikų sveikatai. Smurto prieš vaikus apsaugos galimybės siejamos su tėvų taikomomis prevencinėmis priemonėmis. Apklausos duomenų analizė atskleidė, kad tėvai, kurie mano, jog jų vaikams rizika patirti smurtą virtualioje erdvėje yra didelė, taiko daugiau ir įvairesnių prevencinių priemonių.

Raktiniai žodžiai: vaikas, tėvai, smurtas virtualioje erdvėje, prevencija.

SUMMARY

The main goal of masters work titled ‘Online violence targeting children prevention methods used by parents’ is to find out what kind of prevention methods are used by parents to stop online violence amongst children. The main tasks of this work are : 1. By applying the analysis of scientific literature, to present the concept, phenomenon and prevalence of violence against children in cyberspace; 2. By applying the analysis of scientific literature, to investigate the factors that have an impact on children's experiences of violence in cyberspace; 3. By applying the analysis of scientific literature, to determine which prevention methods are used by parents to ensure the safety of their children, when exploring the cyberspace; 4. After conducting the research , to reveal parent's current state of knowledge on violence against their children in cyberspace and commonly applicable preventive measures; 5. After conducting the research, to elucidate the links between preventive measures applied by parents in resistance to violence against children in cyberspace and parent’s current state of knowledge on threats in cyberspace; 6. After conducting the research, to investigate the links between violence against children in cyberspace and preventive measures applied by parents. To find and further explore the link between the online violence experienced by children and the methods parents use to prevent it. Scientific literature and structural survey have been used to fulfill the mentioned tasks. The respondents of the mentioned survey were parents of children aged 11 to 13. SPSS 15.0 and Excel have been used to analyze the gathered data.

After closely analyzing the scientific literature, the conclusion reached was that the phenomena of violence experienced by children is widely spread in the online world and has a negative effect on children’s health. The prevention of such online violence against children is strongly linked to the prevention methods used by their parents. The survey shows that parents who feel like their child is at greater risk of experiencing online cruelty come up with more different prevention methods.

Key words: child, parents, violence online, prevention.

PRIEDAI

1 priedas. Tyrimo anketa

ANKETA

Gerbiami tėveliai, esu Viktorija Sinkevičiūtė, Mykolo Romerio universiteto, Edukologijos ir socialinio darbo instituto, Vaiko teisių apsaugos programos studentė. Atlieku tyrimą, siekdama atskleisti tėvų taikomas prevencines priemones prieš smurtą virtualioje erdvėje ir tėvų taikomų prevencinių priemonių galimybes. Anketa skirta tėvams, aginantiems 11-13 metų amžiaus vaikus.

Anketa yra visiškai anoniminė, nereikia nurodyti savo vardo, pavardės, adreso ar kitų asmens duomenų. Anketoje gauti duomenys bus naudojami tik rašant magistro baigiamąjį darbą tema: "Tėvų taikomos prevencinės priemonės prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje".

Prašome Jūsų būti nuoširdžiu ir teisingai atsakyti į žemiau pateiktus klausimus.

Dėkoju už Jūsų skirtą laiką.

Jei turėtumėte klausimų, galite kreiptis e. paštu apklausatevams@gmail.com

I BLOKAS. Bendrosios charakteristikos

1. Jūsų lytis:

- Vyrishka;
- Moterishka.

2. Jūsų amžius:

- Iki 20 m.;
- Nuo 21 m. iki 30 m.;
- Nuo 31 iki 40 m.;
- Nuo 41 iki 50 m.;
- Nuo 51 iki 60 m.;
- Virš 61 m.

3. Pažymėkite, kokio amžiaus yra Jūsų vaikas.

- 11 m.;

- 12 m.;
- 13 m.

4. Jūsų vaiko lytis:

- Vyriška;
- Moteriška.

5. Auginate vaiką kartu su:

- Vaiko tėvu/mama;
- Vienas (-a);
- Kartu su vyru/moterim, kuris (-i) nėra vaiko tėvas/mama.

II BLOKAS. Žinios apie grėsmes virtualioje erdvėje.

Įvertinkite teiginius apie Jums žinomas grėsmes, kurios kyla Jūsų vaikui virtualioje erdvėje.

Teiginiai	Taip, visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
6.1 Kyla grėsmė tapti elektroninių patyčių taikiniu					
6.2 Kyla grėsmė būti viešai įžeidinėjamam, pravardžiuojamam.					
6.3 Kyla grėsmė, kad vaikas bus šmeižiamas, gadinama jo reputacija					
6.4. Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuri skatina patyčias					
6.5 Kyla grėsmė susidurti su agresyvaus ir žiauraus turinio informacija					
6.6 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuri skatina savižudybę					
6.7 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuri skatina anoreksiją					

6.8 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuri skatina mirtį					
6.9 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuriančią nusikalstamas grupuotes					
6.10 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, skatinančią fizinį smurtą					
6.11. Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuri skatina toksinių medžiagų vartojimą (tabako, alkoholio, narkotikų)					
6.12 Kyla grėsmė susidurti su pornografinio turinio informacija					
6.13 Kyla grėsmė būti įtrauktam į seksualinę veiklą					
6.14 Kyla grėsmė būti įtrauktam į nuogo kūno demonstravimą					
6.15 Kyla grėsmė tapti priklausomu nuo virtualių azartinių lošimų					
6.16 Kyla grėsmė nukentėti nuo internetinių sukčių					
6.17 Kyla grėsmė susidurti su gądinimais ir grasinimais					
6.18 Kyla grėsmė, kad bus paviešinta išgauta asmeninė informacija apie vaiką (nuotraukos, vaizdo įrašai, prisijungimo slaptažodžiai ir pan.)					
6.19 Kyla grėsmė būti nepriimtam ar išstumtam iš draugų grupės virtualioje erdvėje					
6.20 Kyla grėsmė būti diskriminuojamam virtualioje erdvėje dėl rasės, tautybės, turtinės padėties, religijos ir pan.					
6.21 Kyla grėsmė būti šantažuojamam virtualioje erdvėje					

III BLOKAS. Tėvų žinios apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje.

Pažymėkite nuo kokio smurto virtualioje erdvėje yra nukentėjęs Jūsų vaikas.

	Esu tikras, kad nukentėjo	Manau, kad nukentėjo	Neturiu žinių	Manau, kad nenukentėjo	Esu tikras, kad nenukentėjo
7.1 Viešai įžeistas, pravardžiuotas virtualioje erdvėje					
7.2 Apšmeižtas, sugadinta reputacija virtualioje erdvėje					

7.3 Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kurioje tyčiojosi iš kitų					
7.4 Matė agresyvaus ir žiauraus turinio informacija virtualioje erdvėje					
7.5 Įtrauktas virtualią bendruomenę, kuri skatina savižudybę					
7.6 Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kuri skatina anoreksiją					
7.7 Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kuri skatina mirtį					
7.8 Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kuriančią nusikalstamas grupuotes					
7.9 Įtrauktas į virtualią bendruomenę, skatinančią fizinį smurtą					
7.10 Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kuri skatina toksinių medžiagų vartojimą (tabaką, alkoholį, narkotikus)					
7.11 Matė pornografinio turinio informacija					
7.12 Įtrauktas į seksualinę veiklą virtualioje erdvėje					
7.13 Patyrė priklausomybę nuo azartinių internetinių žaidimų					
7.4 Nukentėjo nuo sukčiavimo virtualioje erdvėje					
7.15 Patyrė gąsdinimus, grasinimus virtualioje erdvėje					
7.16 Pavišinta asmeninė informacija virtualioje erdvėje (nuotraukos, vaizdo įrašai, prisijungimo slaptažodžiai ir pan.)					
7.17 Išmestas iš draugų grupės virtualioje erdvėje					
7.18 Diskriminuotas dėl rasės, lyties, tautybės, turtinės padėties, religijos ir pan.					
7.19 Šantažuojamas virtualioje erdvėje					

IV BLOKAS. Tėvų nuomonė apie daromą įtaką vaikų saugaus interneto vartojimui

Įvertinkite teiginius apie tėvų daromos įtakos svarbą

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku (3 balai)	Nesutinku (2 balai)	Visiškai nesutinku (1 balas)
8.1 Saugus vaikų dalyvavimas, virtualioje erdvėje, priklauso nuo tėvų taikomų prevencinių priemonių					
8.2 Geri vaikų ir tėvų tarpusavio santykiai įtakoja saugų vaiko dalyvavimą virtualioje erdvėje					
8.3 Tėvų taikomi ugdymo metodai įtakoja vaiko saugų vaiko dalyvavimą virtualioje erdvėje					
8.4 Tėvų auklėjimo metodai įtakoja vaiko saugų vaiko dalyvavimą virtualioje erdvėje					
8.5 Tėvai gali geriausiai apsaugoti savo vaikus nuo smurto virtualioje erdvėje					
8.6 Svarbu kalbėtis su vaikais apie grėsmes virtualioje erdvėje					
8.7 Naudojate pakankamai prevencinių priemonių prieš vaikų patiriamą smurtą virtualioje erdvėje					

V BLOKAS. Tėvų taikomos prevencinės priemonės

Įvertinkite teiginius apie Jūsų taikomas smurto prevencijos priemones

	Taikau	Daugiau taikau, nei netaikau	Nei taikau, nei netaikau	Daugiau netaikau, nei taikau	Netaikau
9.1 Ugdote vaiko pasitikėjimą savimi					
9.2 Ugdote atsakingo interneto vartojimo vertybes					
9.3 Dažnai kalbate su vaiku apie galimą neigiamą interneto naudojimo žalą					
9.4 Nustatote kokia veikla internete yra negalima					
9.5 Paaiškinate, kokių vaizdų negalima žiūrėti naudojantis internetu					

9.6 Skatinate vaikų pasitikėjimą Jumis, kartu laikydamiesi sutartų interneto naudojimosi taisyklių.					
9.7 Leidžiate naudotis informacinėmis technologijomis tik bendro naudojimo patalpose					
9.8 Tikrinate vaikų naršymo internete istoriją					
9.9 Ribojate leistiną naršymo internete laiką					
9.10 Nustatote, kokią asmeninę informaciją vaikas gali skelbti virtualioje erdvėje					
9.11 Nustatote, kokiuose internetiniuose puslapiuose vaikui galima naršyti					
9.12 Ribojate vaiko santykius su nepažįstamais žmonėmis virtualioje erdvėje					
9.13 Nustatote, kokias savo nuotraukas vaikas gali viešinti virtualioje erdvėje					
9.14 Esant pagrindui, tikrinate vaiko susirašinėjimus socialiniuose tinklapiuose					
9.15 Tikrinate su kokiais žmonėmis vaikas bendrauja virtualioje erdvėje					
9.16 Draudžiate vaikui realiame gyvenime susitikti su virtualiais draugais					
9.17 Į kompiuterį įdiegėte turinio filtravimo programą					
9.18 Į vaiko naudojamą telefoną įdiegėte išmaniąją programą filtruojančią naršymo internete turinį					
9.19 Į vaiko naudojamą telefoną įdiegėte išmaniąją programą padedančią blokuoti asmenis, su kuriais nesaugu bendrauti					
9.20 Į vaiko naudojamą telefoną įdiegėte išmaniąją programą, leidžiančią matyti su kuo Jūsų vaikas bendrauja					

2 priedas. Žinios apie grėsmes virtualioje erdvėje

Teiginys	Veiksny
6.1 Kyla grėsmė tapti elektroninių patyčių taikiniu	Delinkventinis elgesys
6.2 Kyla grėsmė būti viešai įžeidinėjamam, pravardžiuojamam.	Delinkventinis elgesys
6.3 Kyla grėsmė, kad vaikas bus šmeižiamas, gadinama jo reputacija	Delinkventinis elgesys
6.4. Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuri skatina patyčias	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
6.5 Kyla grėsmė susidurti su agresyvaus ir žiauraus turinio informacija	Delinkventinis elgesys
6.6 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuri skatina savižudybę	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
6.7 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuri skatina anoreksiją	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
6.8 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuri skatina mirtį	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
6.9 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuriančią nusikalstamas gruputes	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
6.10 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, skatinančią fizinį smurtą	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
6.11 Kyla grėsmė būti įtrauktam į virtualią bendruomenę, kuri skatina toksinių medžiagų vartojimą (tabako, alkoholio, narkotikų)	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
6.12 Kyla grėsmė susidurti su pornografinio turinio informacija	Seksualinio pobūdžio veikla
6.13 Kyla grėsmė būti įtrauktam į seksualinę veiklą	Seksualinio pobūdžio veikla
6.14 Kyla grėsmė būti įtrauktam į nuogo kūno demonstravimą	Seksualinio pobūdžio veikla
6.15 Kyla grėsmė tapti priklausomu nuo virtualių azartinių lošimų	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
6.16 Kyla grėsmė nukentėti nuo internetinių sukčių	Delinkventinis elgesys
6.17 Kyla grėsmė susidurti su gąsdinimais ir grasinimais	Delinkventinis elgesys
6.18 Kyla grėsmė, kad bus paviešinta išgauta asmeninė informacija apie vaiką (nuotraukos, vaizdo įrašai, prisijungimo slaptažodžiai ir pan.)	Delinkventinis elgesys
6.19 Kyla grėsmė būti nepriimtam ar išstumtam iš draugų grupės virtualioje erdvėje	Delinkventinis elgesys
6.20 Kyla grėsmė būti diskriminuojamam virtualioje erdvėje dėl rasės, tautybės, turtinės padėties, religijos ir pan.	Delinkventinis elgesys
6.21 Kyla grėsmė būti šantažuojamam virtualioje erdvėje	Delinkventinis elgesys

3 priedas. Tėvų žinios apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje

Teiginys	Veiksny
Viešai įžeistas, pravardžiuotas virtualioje erdvėje	Delinkventinis elgesys
Apšmeižtas, sugadinta reputacija virtualioje erdvėje	Delinkventinis elgesys
Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kurioje tyčiojosi iš kitų	Delinkventinis elgesys
Matė agresyvaus ir žiauraus turinio informaciją virtualioje erdvėje	Delinkventinis elgesys
Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kuri skatina savižudybę	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kuri skatina anoreksiją	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kuri skatina mirtį	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kuriančią nusikalstamas grupuotes	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
Įtrauktas į virtualią bendruomenę, skatinančią fizinį smurtą	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
Įtrauktas į virtualią bendruomenę, kuri skatina toksinių medžiagų vartojimą (tabaką, alkoholį, narkotikus)	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
Matė pornografinio turinio informaciją	Seksualinio pobūdžio veikla
Įtrauktas į seksualinę veiklą virtualioje erdvėje	Seksualinio pobūdžio veikla
Patyrė priklausomybę nuo azartinių internetinių žaidimų	žalingų įpročių/elgesio skatinimas
Nukentėjo nuo sukčiavimo virtualioje erdvėje	Delinkventinis elgesys
Patyrė gąsdinimus, grasinimus virtualioje erdvėje	Delinkventinis elgesys
Paviešinta asmeninė informacija virtualioje erdvėje (nuotraukos, vaizdo įrašai, prisijungimo slaptažodžiai ir pan.)	Delinkventinis elgesys
Išmestas iš draugų grupės virtualioje erdvėje	Delinkventinis elgesys
Diskriminuotas dėl rasės, lyties, tautybės, turtinės padėties, religijos ir pan.	Delinkventinis elgesys
Šantažuojamas virtualioje erdvėje	Delinkventinis elgesys

4 priedas. Prevencinės tėvų taikomos priemonės

Ugdote vaiko pasitikėjimą savimi	Šviečiamoji veikla
Ugdote atsakingo interneto vartojimo vertybes	Šviečiamoji veikla
Dažnai kalbate su vaiku apie galimą neigiamą interneto naudojimo žalą	Šviečiamoji veikla
Nustatote kokia veikla internete yra negalima	Šviečiamoji veikla
Paiškinate, kokių vaizdų negalima žiūrėti naudojantis internetu	Šviečiamoji veikla
Skatinate vaikų pasitikėjimą Jumis, kartu laikydamiesi sutartų interneto naudojimosi taisyklių.	Šviečiamoji veikla
Leidžiate naudotis informacinėmis technologijomis tik bendro naudojimo patalpose	Informacijos (turinio) ribojimo veikla
Tikrinate vaikų naršymo internete istoriją	Informacijos (turinio) ribojimo veikla
Ribojate leistiną naršymo internete laiką	Informacijos (turinio) ribojimo veikla
Nustatote, kokią asmeninę informaciją vaikas gali skelbti virtualioje erdvėje	Informacijos (turinio) ribojimo veikla
Nustatote, kokuose internetiniuose puslapiuose vaikui galima naršyti	Informacijos (turinio) ribojimo veikla
Ribojate vaiko santykius su nepažįstamais žmonėmis virtualioje erdvėje	Kontaktų su kitais asmenimis ribojimo veikla
Nustatote, kokias savo nuotraukas vaikas gali viešinti virtualioje erdvėje	Informacijos (turinio) ribojimo veikla
Esant pagrindui, tikrinate vaiko susirašinėjimus socialiniuose tinklapiuose	Kontaktų su kitais asmenimis ribojimo veikla
Tikrinate su kokiais žmonėmis vaikas bendrauja virtualioje erdvėje	Kontaktų su kitais asmenimis ribojimo veikla
Draudžiate vaikui realiaame gyvenime susitikti su virtualiais draugais	Kontaktų su kitais asmenimis ribojimo veikla
Į kompiuterį įdiegėte turinio filtravimo programą	Informacijos (turinio) ribojimo veikla
Į vaiko naudojamą telefoną įdiegėte išmaniąją programą filtruojančią naršymo internete turinį	Informacijos (turinio) ribojimo veikla
Į vaiko naudojamą telefoną įdiegėte išmaniąją programą padedančią blokuoti asmenis, su kuriais nesaugu bendrauti	Kontaktų su kitais asmenimis ribojimo veikla
Į vaiko naudojamą telefoną įdiegėte išmaniąją programą, leidžiančią matyti su kuo Jūsų vaikas bendrauja	Kontaktų su kitais asmenimis ribojimo veikla

5 priedas. Aprašomosios suminių kintamųjų statistikos rodikliai

		Statistika	Standartinės klaidos koef.
suminis_gresme	Vidurkis	3,98	,06
	Mediana	4,05	
	Dispersija	,61	
	Standartinis nuokrypis	,78	
	Minimali reikšmė	1,62	
	Maksimali reikšmė	5,00	
	Asimetrija	-,87	,19
	Ekscesas	,62	,38
Delinkventinio_elgesio_gresme	Vidurkis	4,11	,06
	Mediana	4,20	
	Dispersija	,53	
	Standartinis nuokrypis	,73	
	Minimali reikšmė	1,60	
	Maksimali reikšmė	5,00	
	Asimetrija	-1,08	,19
	Ekscesas	1,34	,38
Zalingu_iprociu_gresme	Vidurkis	3,81	,07
	Mediana	4,00	
	Dispersija	,79	
	Standartinis nuokrypis	,89	
	Minimali reikšmė	1,38	
	Maksimali reikšmė	5,00	
	Asimetrija	-,70	,19
	Ekscesas	,19	,38
Seksualinio_pobudzio_veiklos_gresme	Vidurkis	4,00	,07
	Mediana	4,00	
	Dispersija	,82	
	Standartinis nuokrypis	,90	

	Minimali reikšmė	1,00	
	Maksimali reikšmė	5,00	
	Asimetrija	-1,05	,19
	Ekscesas	1,03	,38
suminis_patirtas_smurtas	Vidurkis	2,36	,06
	Mediana	2,42	
	Dispersija	,61	
	Standartinis nuokrypis	,78	
	Minimali reikšmė	1,00	
	Maksimali reikšmė	4,47	
	Asimetrija	,08	,19
	Ekscesas	-,56	,38
Delinkventinis_elgesys	Vidurkis	2,51	,07
	Mediana	2,60	
	Dispersija	,70	
	Standartinis nuokrypis	,84	
	Minimali reikšmė	1,00	
	Maksimali reikšmė	4,40	
	Asimetrija	-,04	,19
	Ekscesas	-,69	,38
Zalingu_iprociu_skatinimas	Vidurkis	2,08	,07
	Mediana	2,00	
	Dispersija	,71	
	Standartinis nuokrypis	,84	
	Minimali reikšmė	1,00	
	Maksimali reikšmė	4,57	
	Asimetrija	,45	,19
	Ekscesas	-,62	,38
Seksualinio_pobudzio_veikla	Vidurkis	3,42	,07
	Mediana	3,50	

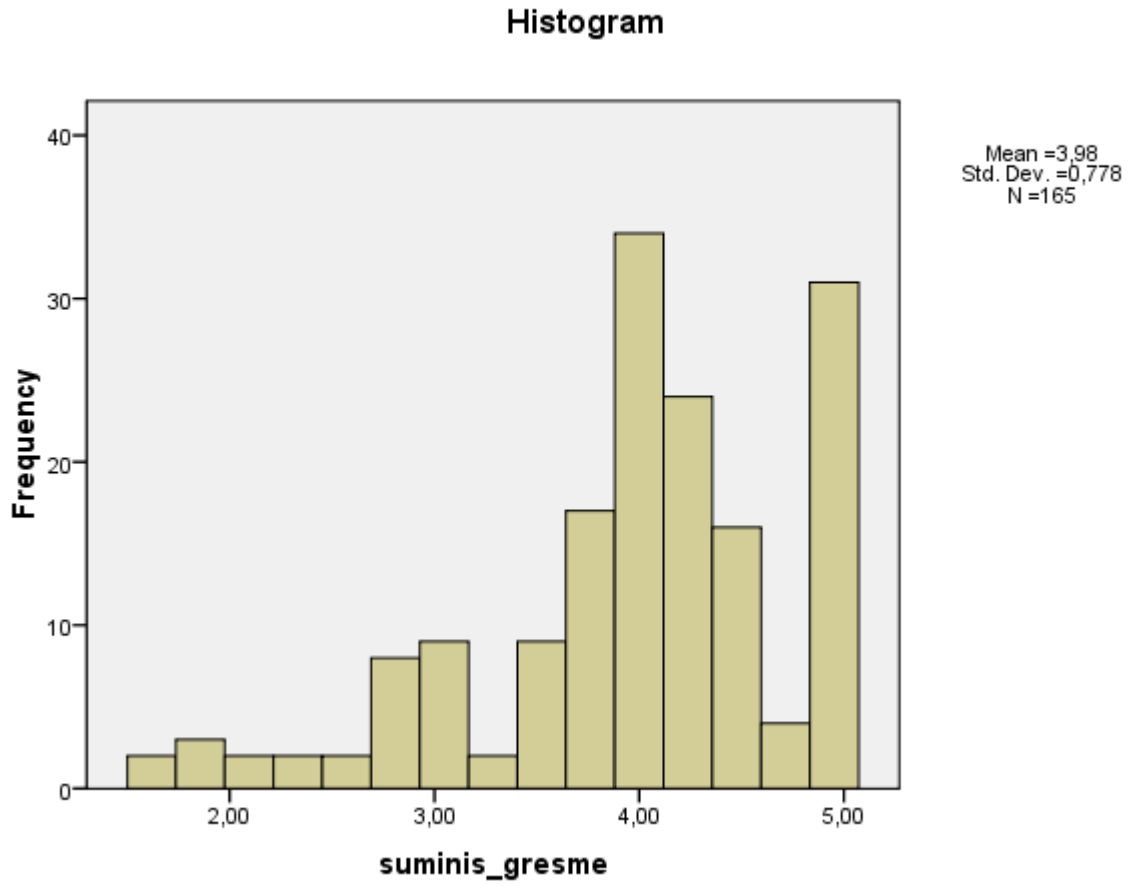
	Dispersija	,81	
	Standartinis nuokrypis	,90	
	Minimali reikšmė	1,50	
	Maksimali reikšmė	5,00	
	Asimetrija	,15	,19
	Ekscesas	-,63	,38
suminis_Prevencines_priemones	Vidurkis	3,46	,06
	Mediana	3,50	
	Dispersija	,65	
	Standartinis nuokrypis	,81	
	Minimali reikšmė	1,00	
	Maksimali reikšmė	5,00	
	Asimetrija	-,22	,19
	Ekscesas	-,27	,38
Svieciamoji_veikla	Vidurkis	4,20	,06
	Mediana	4,33	
	Dispersija	,57	
	Standartinis nuokrypis	,75	
	Minimali reikšmė	1,00	
	Maksimali reikšmė	5,00	
	Asimetrija	-1,15	,19
	Ekscesas	1,39	,38
Informacijos_ribojimo_veikla	Vidurkis	3,24	,08
	Mediana	3,25	
	Dispersija	,94	
	Standartinis nuokrypis	,97	
	Minimali reikšmė	1,00	
	Maksimali reikšmė	5,00	
	Asimetrija	-,16	,19
	Ekscesas	-,54	,38

Kontaktų ribojimo_veikla	Vidurkis	3,03	,08
	Mediana	3,00	
	Dispersija	,97	
	Standartinis nuokrypis	,98	
	Minimali reikšmė	1,00	
	Maksimali reikšmė	5,00	
	Asimetrija	,06	,19
	Ekscesas	-,36	,38

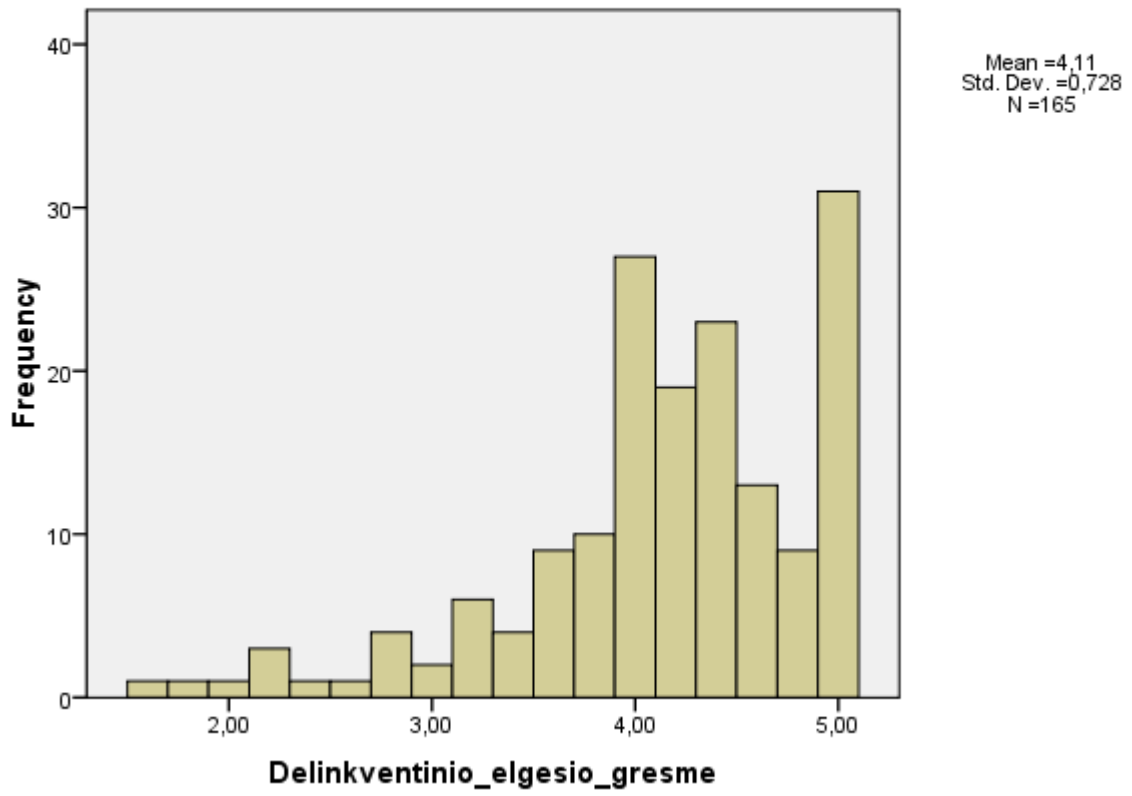
6 priedas. Suminių kintamųjų normalumo testai ir histogramos

	Shapiro-Wilk		
	Statistika	Laisvės laipsniai	p
suminis_gresme	,921	165	,000
Delinkventinio_elgesio_gresme	,908	165	,000
Zalingu_iprociu_gresme	,930	165	,000
Seksualinio_pobudzio_veiklos_gresme	,886	165	,000
suminis_patirtas_smurtas	,981	165	,021
Delinkventinis_elgesys	,977	165	,008
Zalingu_iprociu_skatinimas	,942	165	,000
Seksualinio_pobudzio_veikla	,949	165	,000
suminis_Prevencines_priemones	,989	165	,249
Svieciamoji_veikla	,890	165	,000
Informacijos_ribojimo_veikla	,983	165	,043
Kontaktų_ribojimo_veikla	,981	165	,021

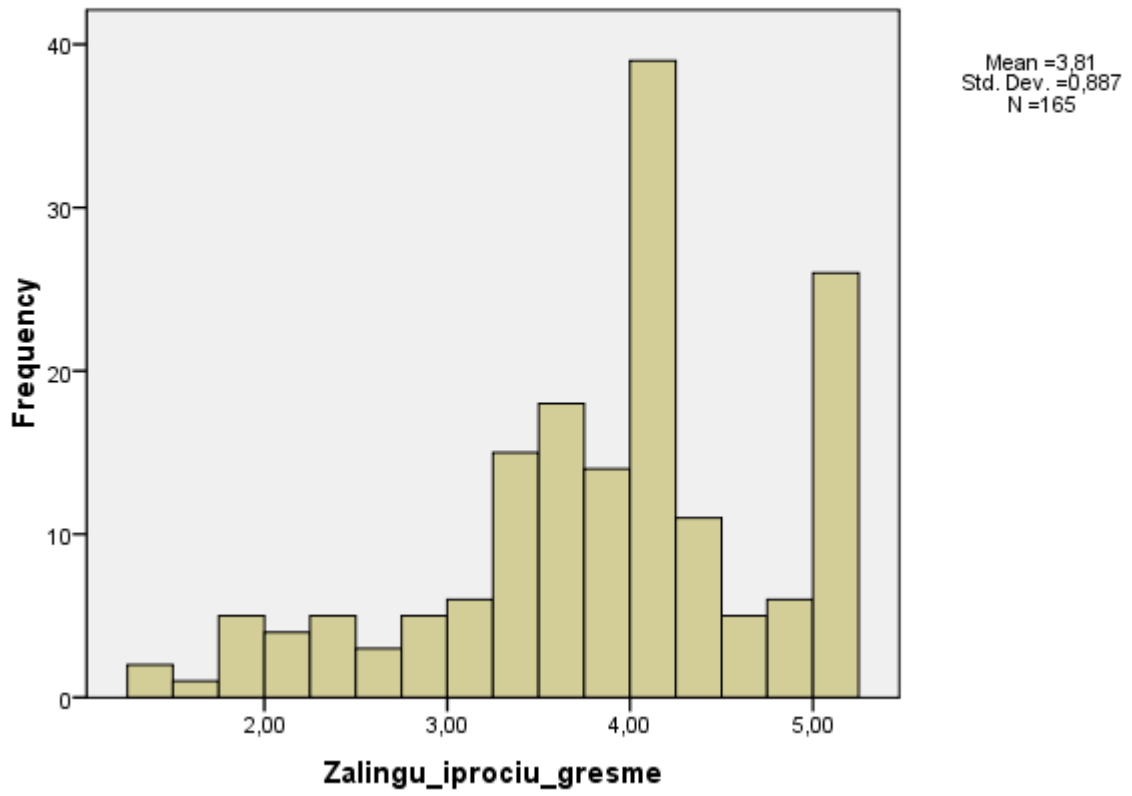
7 priedas. Histogramos

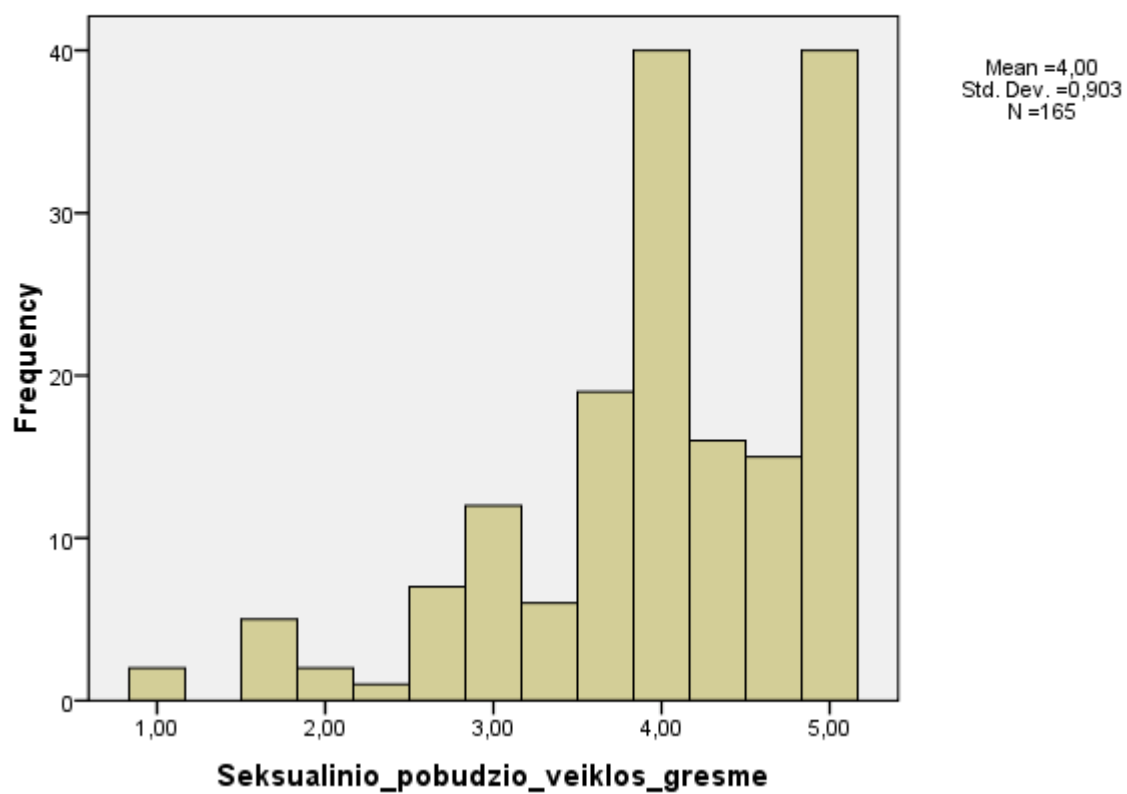
Histogram

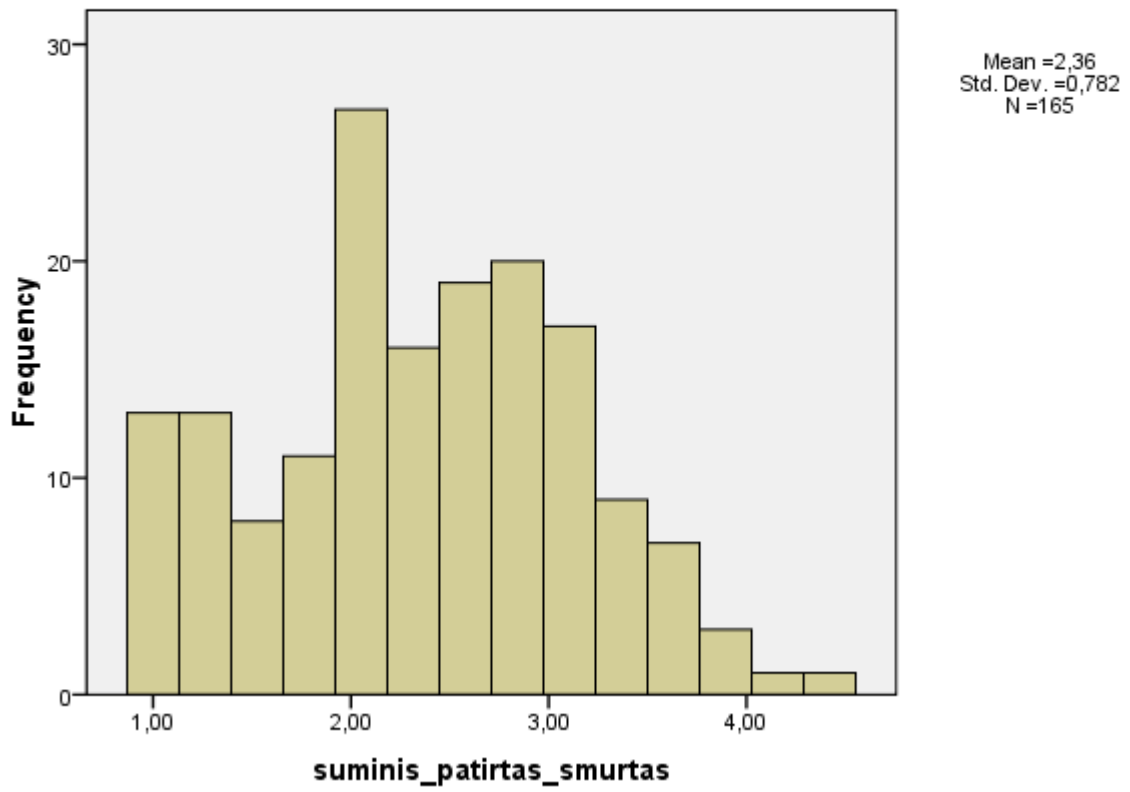
Histogram

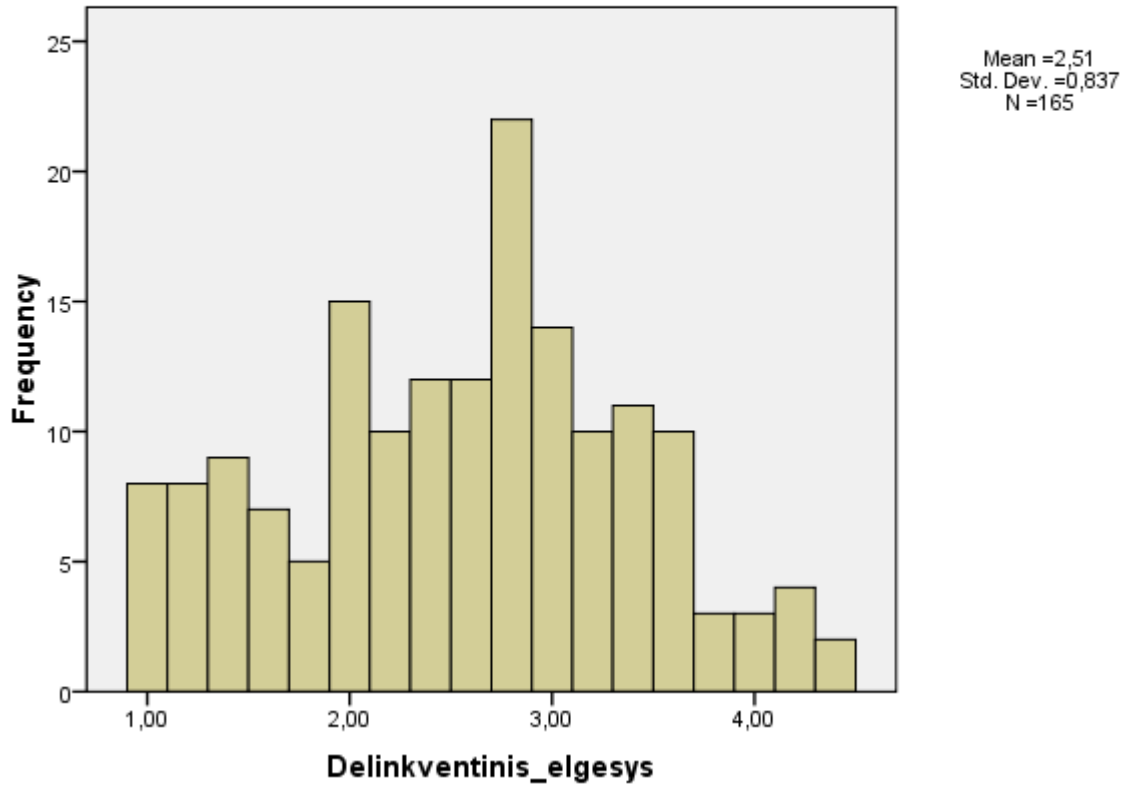
Histogram

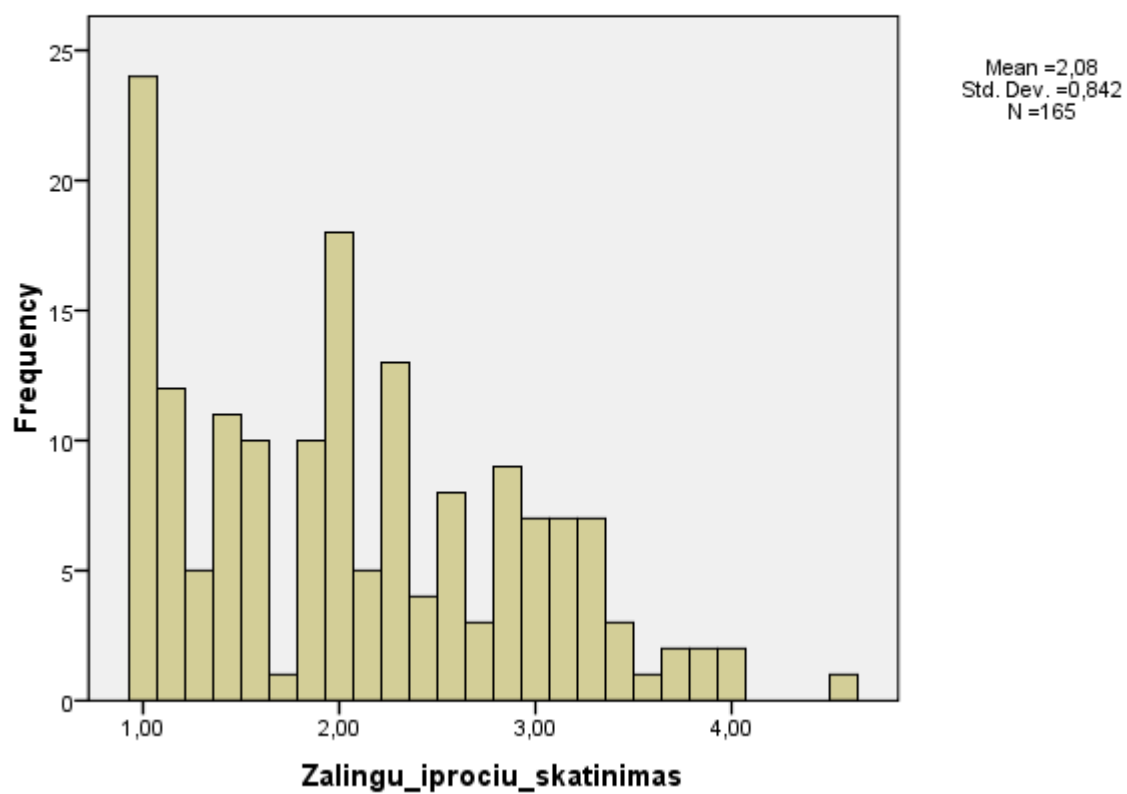
Histogram

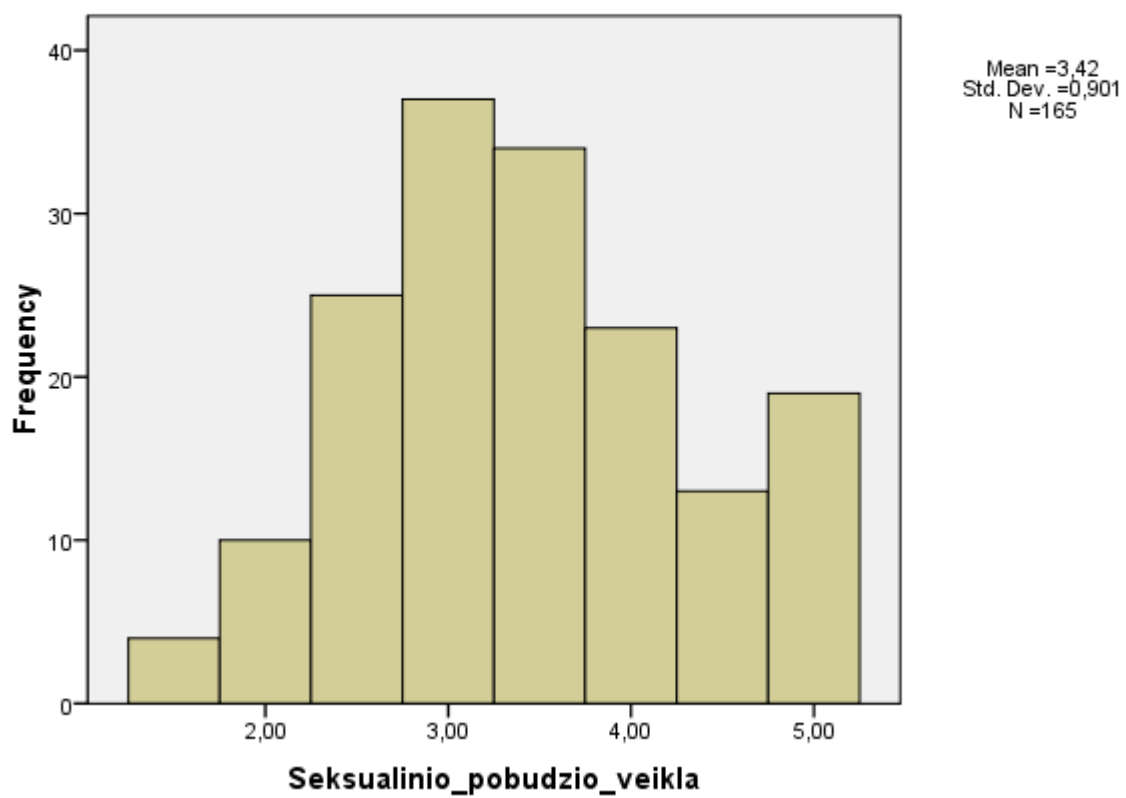
Histogram

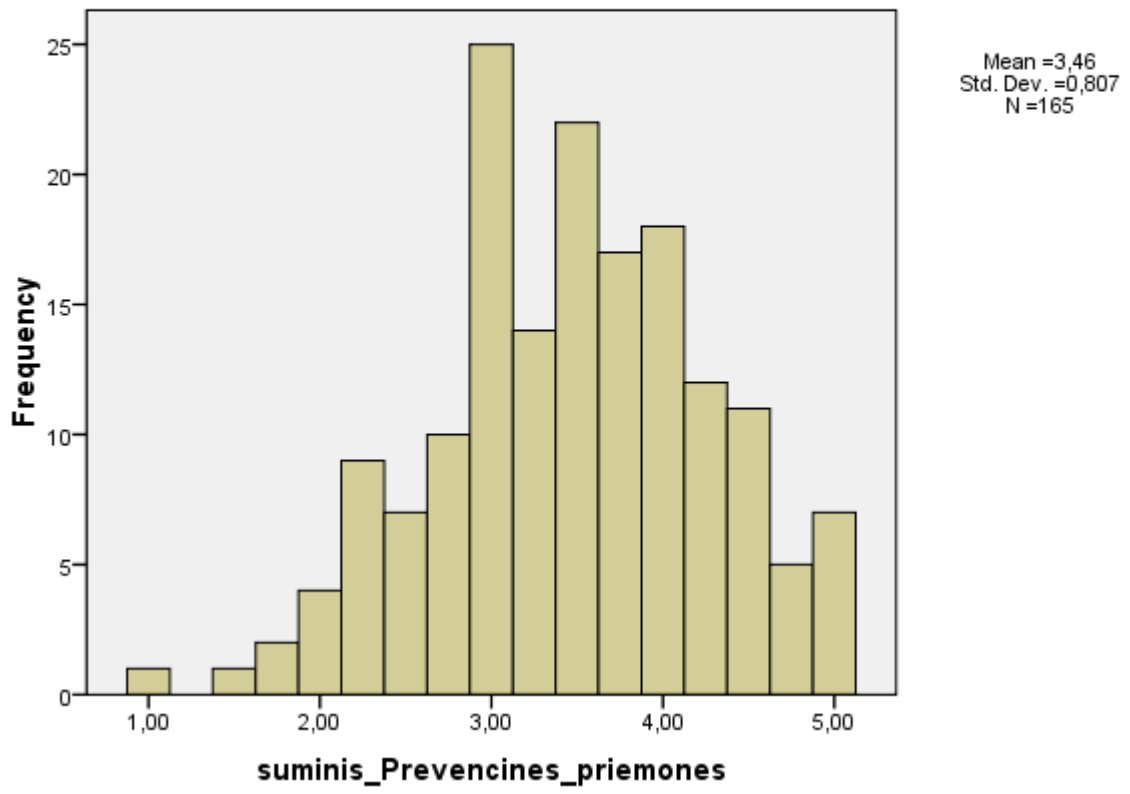
Histogram

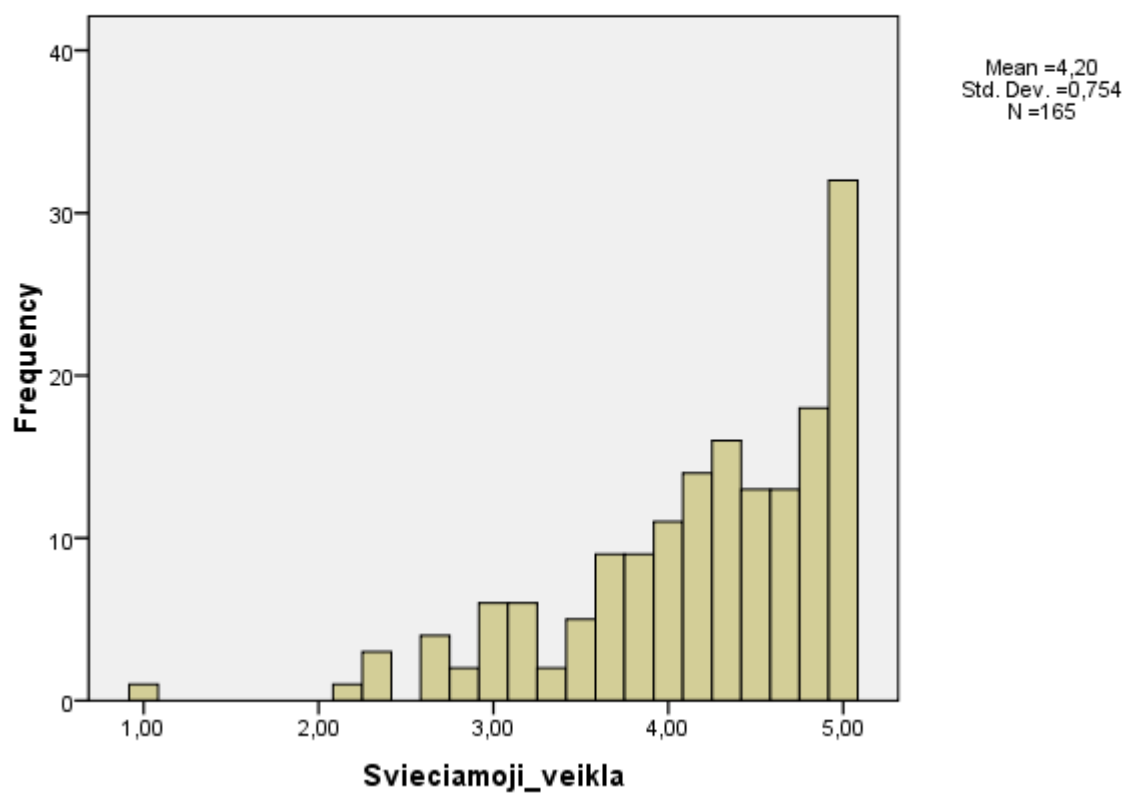
Histogram

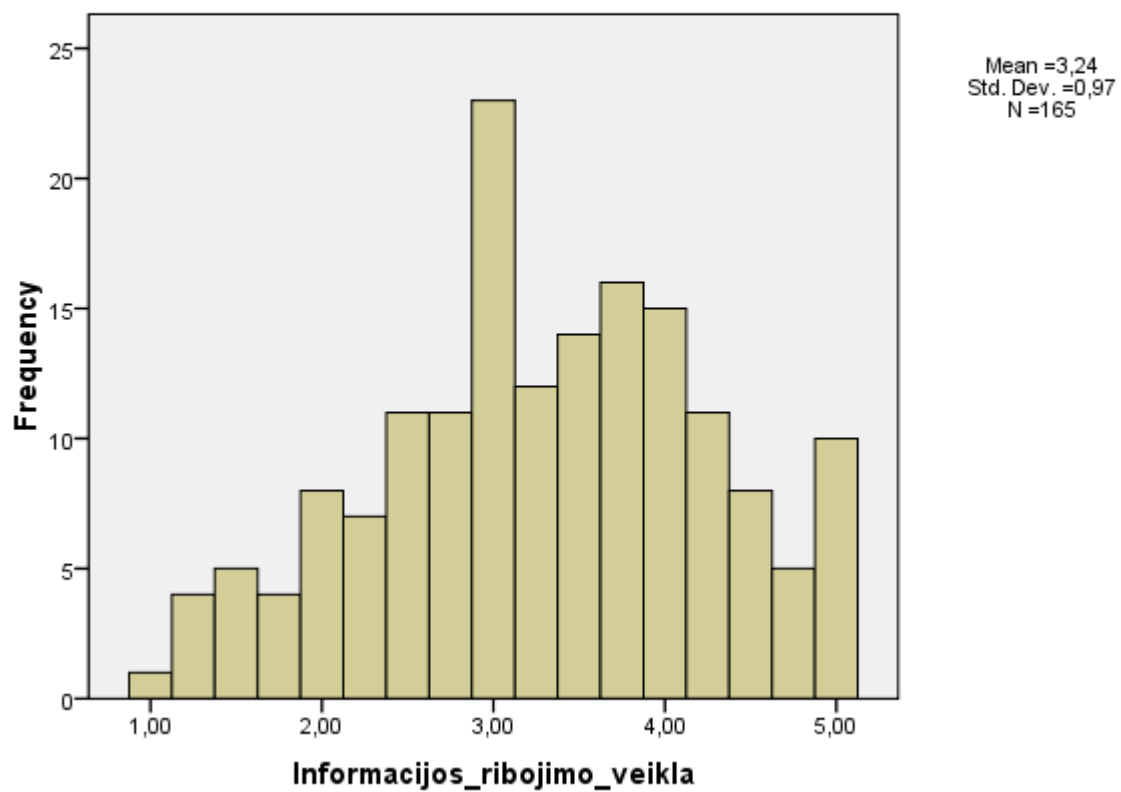
Histogram

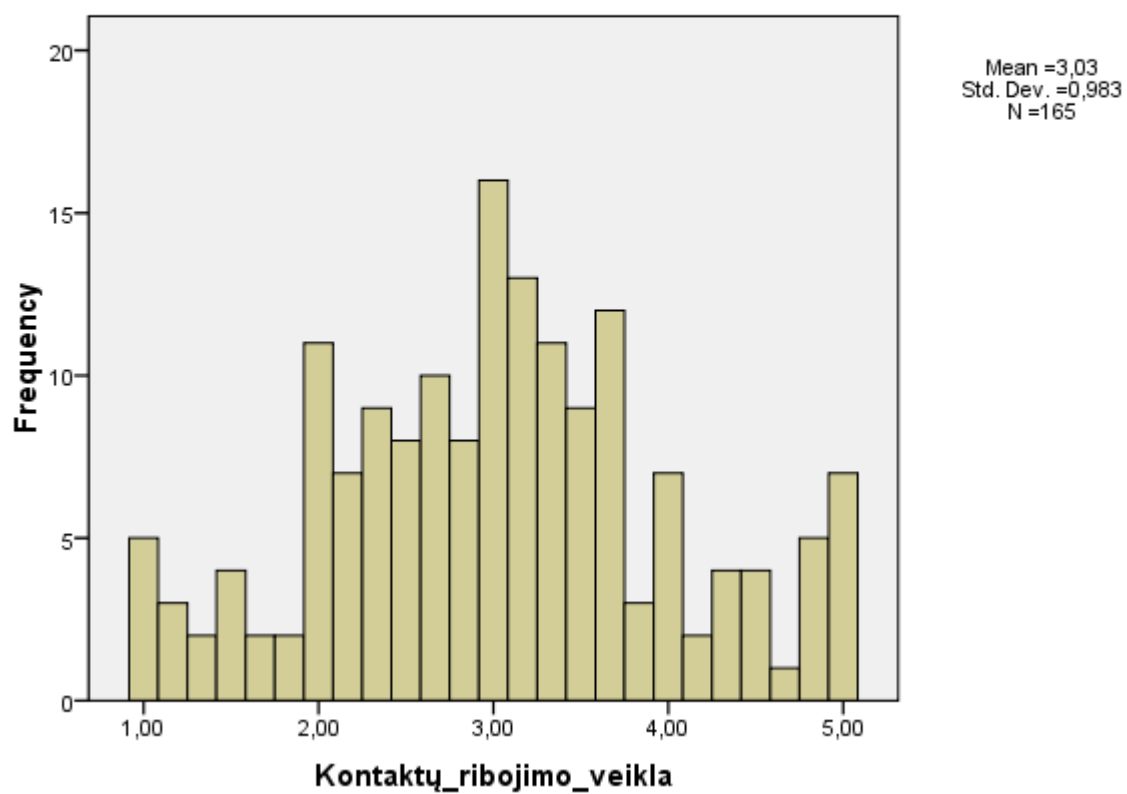
Histogram

Histogram

Histogram

8 priedas. Veiksnių subskalių patikimumo rodikliai

Žinios apie grėsmes virtualioje erdvėje skalė	Cronbacho α
Delinkventinio_elgesio_gresme	0,925
Zalingu_iprociu_gresme	0,933
Seksualinio_pobudzio_veiklos_gresme	0,860

Tėvų žinios apie vaikų patirtą smurtą virtualioje erdvėje skalė	Cronbacho α
Delinkventinis_elgesys	0,898
Žalingų įpročių skatinimas	0,890
Seksualinio pobūdžio veikla	0,480

Tėvų taikomų prevencinių priemonių skalė	Cronbacho α
Šviečiamojo pobūdžio veikla	0,883
Informacijos (turinio) ribojimo veikla	0,867
Kontaktų ribojimo veikla	0,843